

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

**002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
550**

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

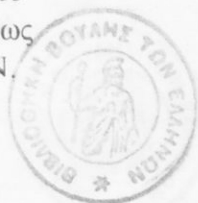

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ / Δ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ δι-
δακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυ-
κείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως
Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβερνήσεως το δι-
δακτικό βιβλίο του Δημοτικού Γυμνασίου και Λυ-
κείου τοποθετούνται στο τμήμα Οργανισμού Εκδόσε-
ως Διδακτικών Βιβλίων και κατατάσσονται ΔΕΠΕΛΥ.

ΕΤ

89

ΣΤΒ 100

ΣΤΚ

ΔΣΤΕ

ΔΣΤ

Νεοελληνική Γραμματική

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

002
K1Z
ΣΤ2Α
.55D

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΛΕΞΗΝΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΕΔΕΙΓΜΑΤΑ
Δρ. Ζω. Σ. Δ. Α. Π. Π. Π.
Αδ. Αριθ. 2456 Έτος 1991

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ομάδα ἐργασίας, τὴν ὁποία εἶχε καταρτίσει τὸ ΚΕΜΕ γιὰ νὰ προσαρμόσει τὴ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς στά σημερινὰ δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καὶ σχολικῆς πραγματικότητος¹, καθὼς προχωροῦσε στὸ ἔργο της εἶχε διαπιστώσει ὅτι ἦταν ἀπαραίτητο νὰ συνταχτεῖ ἕνα ὑπεύθυνο καὶ πρακτικὸ βοήθημα γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικὸ καὶ τὸ μαθητὴ μὲ σκοπὸ νὰ ἐμπεδώνεται κάθε διδασκόμενο τμῆμα τῆς γραμματικῆς. Βέβαια ἕνα τέτοιο δοκιμασμένον βοήθημα κυκλοφορεῖ ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια. Εἶναι τὸ βιβλίον τῶν Μ. Οἰκονόμου - Θρ. Σταύρου - Μ. Τριανταφυλλίδου, **Ἡ γλῶσσα μου**. Ἀπευθύνεται στοὺς μαθητὲς καὶ ἄντεξε στὴ δοκιμασίᾳ τοῦ χρόνου. Ὡστόσο δὲν μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθεῖ στὴν περίπτωσή μας γιὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους: πρῶτα καὶ κύρια, γιατί ἐκεῖνο περιέχει καὶ τὴ γραμματικὴ ἔνλη, πού ὁ μαθητὴς τὴ βρίσκει τώρα στὴ Γραμματικὴ του· κι ἔπειτα, ἐπειδὴ μὲ τίς ἀναπροσαρμογές πού ἔγιναν στὴ Γραμματικὴ Τριανταφυλλίδου τὸ βιβλίον δὲ θά ἦταν πιά χρήσιμο.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς συντάχτηκαν οἱ ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν καὶ παισιωθήκαν ἀπὸ εἰδικὰ κείμενα. Καὶ τὰ δύο αὐτά, κείμενα καὶ ἀσκήσεις, ἔχουν τὴν ἀφετηρία τους, ἅμεσα ἢ ἔμμεσα, στὸ βιβλίον «Ἡ γλῶσσα μου». Τὰ κείμενα εἶναι σχεδόν στὸ σύνολό τους παρμένα ἀπὸ ἐκεῖ· ἀλλὰ καὶ πολλές ἀπὸ τίς ἀσκήσεις εἶναι οἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἐκεῖνον, ἄλλες αὐτοῦσιες καὶ ἄλλες ἀλλαγμένες.

Ἡ χρησιμότητα τοῦ βιβλίου μας, πού συμπληρώνει τὴ διδασκαλία τῆς γραμματικῆς, εἶναι βέβαια ὀλοφάνερη καὶ ἡ χρῆση του εὐκόλη. Κάθε κείμενον μὲ τίς ἀσκήσεις πού τὸ συνοδεύουν συσχετίζεται μὲ τοὺς παραγράφους τῆς Γραμματικῆς, ἔτσι πού νὰ εὐκολύνονται ὁ δάσκαλος καὶ ὁ

1. Τὴν ομάδα τὴν εἶχαν ἀποτελέσει οἱ: Ἄλέξ. Καρανικόλας, Πρόεδρος, Ἄντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κων. Παπανικολάου, Ἴγν. Σακαλῆς, Ἄνθῆ Σεφεριάδου, Ἡλ. Σπυρόπουλος, Δημ. Τομπαίδης καὶ Χρῆστος Τσολάκης, μέλη.

μαθητής. Ἐδῶ ὅμως μπορούμε νά ποῦμε πῶς τό βιβλίό αὐτό δέ σκοπεύει νά περιορίσει τίς δημιουργικές πρωτοβουλίες τοῦ δασκάλου. Ὁ καθένας, σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις γιά τό επίπεδο τῆς δουλειᾶς του, ἔχει πλατιά περιθώρια στόν καταρτισμό ἀκόμη καί δικῶν του ἀσκήσεων. Ὁπωσδήποτε εἶναι ἔργο τοῦ δασκάλου νά διαλέγει κάθε φορά ποιές καί πόσες ἀπό τίς ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρονται στά διάφορα γραμματικά φαινόμενα, θά δίνει στούς μαθητές καί ἐπιπλέον νά καθορίζει ἂν ἡ λύση τους ἀπό τό μαθητή θά γίνεται γραπτά ἢ προφορικά. Σέ πολλές περιπτώσεις οἱ ἀσκήσεις εἶναι ἀρκετά πλούσιες, γι' αὐτό ἐφιστοῦμε τήν προσοχή τοῦ δασκάλου στήν ἀνάγκη νά ἐπιλέγει κάθε φορά ὄσες χρειάζονται.

Ἐλπίζουμε πῶς, ἂν χρησιμοποιηθεῖ μέ αὐτόν τόν τρόπο τό βιβλίό τῶν ἀσκήσεων, θά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες του ὡς ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τοῦ βιβλίου τῆς Γραμματικῆς.

1. Ο ΤΖΙΤΖΙΚΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΡΜΗΓΚΙ

—*Α! Τί θησαυροί! Πόσα σπυριά σιτάρι! Είσαι πολύ πλούσιος, άφέντη, καί εύτυχισμένος.

—*Ω, καλώς τόν κύρ τζίτζικα! Δέν είσαι ό τζίτζικας; *Εχω καιρό νά σέ δώ καί σέ βλέπω άδυνατισμένο. *Εσύ μέ γνωρίζεις;

— Ού, βέβαια! Είσαι τό μυρμήγκι. Πάντα δουλειές, βλέπω.

—*Ε, τί νά κάμω; *Επιασε ξαφνικά μπόρα, μου έβρεξε τό άποθηκεμένο σιτάρι καί τό έβγαλα στόν ήλιο νά στεγνώσει. Σέ λίγο θά τό μπάσω πάλι. Μπορούσα νά τό άφήσω νά σαπίσει; Μά έσύ πώς άπό δώ;

—*Η άνάγκη μ' έφερε, κύρ μύρμηγκα. Χειμώνας, βλέπεις, κρύο μέ σφίγγει ή πείνα καί δέν έχω τό παραμικρό νά βάλω στό στόμα μου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 1 - 21)

1. Νά ύπογραμμίσεις τά φωνήεντα καί νά τά χωρίσεις σέ δύο στήλες: α) φωνήεντα καί β) δίψηφα φωνήεντα.
2. Νά χωρίσεις τά σύμφωνα σέ τρεις στήλες: α) τελικά, β) διπλά καί γ) δίψηφα.
3. Στίς λέξεις: **χειμώνας, κρύο, βλέπω, μπόρα, στόμα, άφέντης** ποιά σύμφωνα είναι ήχηρά, ποιά άχη, ποιά στιγμιαία, ποιά εξακολουθητικά;
4. Σημείωσε τούς διφθόγγους καί δικαιολόγησε τούς τόνους καί τά πνεύματα στίς λέξεις:
νεράιδα, άηδόνη, άιτός, ρόιδι, βόηθα.

2. Η ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΣΣΑ

Ήταν περίπου μεσημέρι, σάν ἔφτασε ὁ Ἰησοῦς στή Συχάρ, πόλη τῆς Σαμάρειας, ἄλλοτε μεγάλη καί πλούσια πρωτεύουσα, ἀλλά ξεπεσμένη πιά ἐκεῖνο τόν καιρό. Περπατοῦσε ἀπό τό πρωί, καί ὁ ἀνοιχιάτικος ἥλιος ἔκαιγε δυνατά ἐκείνη τήν ὥρα. Πλαί στό μεγάλο δρόμο ἦταν τό πηγάδι τοῦ Ἰακώβ, ὡς μισή ὥρα μακριά ἀπό τή χώρα.

Κουρασμένος ἀπό τό δρόμο, σκονισμένος καί ἰδρωμένος, κάθισε

ὁ Ἰησοῦς στό πεζούλι τοῦ πηγαδιοῦ καί περίμενε τούς μαθητές του, πού εἶχαν τραβήξει γιά τή χώρα νά ψωνίσουν τροφές.

Ἀντίκρου του τό Γαριζίν ὕψωνε τήν ἀπαλή καί ὀλοπράσινη ράχη του μέ τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ του, τίς ἀσημένιες φουντωτές ἐλιές, τ' ἀνθισμένα ὀπωροφόρα δέντρα καί τά μυριόχρωμα ἀγριολούλουδα. Ἡ Σαμάρεια τότε, ὅπως καί ἡ Γαλιλαία, ἦταν κατάφυτη, εἶχε δάση πολλά, πηγές ὀλόδροσες· ἦταν ἡ ἀντίθεση τῆς αὐστηρῆς, ξερῆς καί ἄχαρης Ἰουδαίας.

Μονάχος στήν ὠραία αὐτή φύση διαλογιζόταν καθισμένος ὁ Ἰησοῦς, ὅταν μιά γυναίκα μέ τή στάμνα στόν ὦμο ἔφτασε νά πάρει νερό. Τήν εἶδε ὁ Ἰησοῦς πού σίμωσε, πού ἔδεσε τό ἀντλημά της καί τό ἔριξε στό πηγάδι. Καί σάν τό τράβηξε πάνω καί γέμισε τή στάμνα της, τῆς εἶπε ὁ Ἰησοῦς:

— Δῶσ' μου νά πιῶ!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 23 - 27)

Ἀπό τήν ἀρχή ὡς τήν πρώτη τελεία τοῦ κειμένου:

1. *Νά γράψεις σέ χωριστές στήλες τίς μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες καί πολυσύλλαβες λέξεις.*
2. *Νά βρεῖς τίς λέξεις πού τονίζονται στήν προπαραλήγουσα, στήν παραλήγουσα καί στή λήγουσα.*

3. *Νά συλλαβίσεις τις λέξεις:*

α) Ίησούς, Ίουδαίας, άπαλή, χώρα.

β) Τροφές, όλοπράσινη, άνθισμένα, κουρασμένος, στάμνα, άγνός, έλπίδα, πέλμα.

γ) Πολλά, Σαμαρείτισσα, ένένα, ίππικό.

4. α) Ύπογράμμισε τις μακρόχρονες συλλαβές στις λέξεις:

όπως, πηγές, όλόδροσες, κουρασμένος, ύψωνε, αυστηρής.

β) Στις ίδιες λέξεις ύπογράμμισε τις βραχύχρονες συλλαβές.

3. ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

Δώδεκα παιδιά έκαμε ό πατέρας μου. Έγώ ήμουνα τό πρώτο και τό πιό ζωηρό. *Ημουνα τόσο ζωηρός, πού ό πατέρας μου, γιά νά ήσυχάσει, μ' έστειλε στους συγγενείς μας, πότε έδώ και πότε εκεί. Μιά χρονιά, λοιπόν, μ' έστειλε στον άδερφό του, πού ήτανε τελώνης στην *Ανδρο. 'Ο θεός μου αυτός μ' άγαπούσε πολύ, και κοντά του είχα όλη μου τήν έλευθερία. *Έκαμα τρέλες πού άφηκαν έποχή. Τί μπάνια, τί βουτιές, τί μακροβούτια, τί λεμβοδρομίες, τί γαϊδουροκαβαλαρίες! *Όλη μέρα γυρίζαμε γυμνοί στή θάλασσα κι άνεβαίναμε στ' άραγμένα καΐκια, κι από κει πηδούσαμε πάλι στή θάλασσα και χαλούσαμε τόν κόσμο μέσα στό λιμάνι. *Έπειτα κάναμε καλυμβητικούς άγώνες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 31 - 32)

1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στις λέξεις:

άνεβαίναμε, τόσο, πρώτο, θεός.

2. Τόνισε τις λέξεις:

πηγαμε, ναυτες, κρωνω, ουτε, ειχαν, ειχαμε.

3. Βάλε τούς τόνους στις λέξεις:

α) Τόν ψωμα, του ψωμα, το μαθητη - του μαθητη, τουπραματευτη - τόνπραματευτη, του ψαρα - τόν ψαρα.

β) Στρωμα, χρημα, κυμα, πνευμα, ξυπνητηρι, ζωα, ρουχα, σκουπα, σκουπες, πρωτος, πρωτους.

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Ξημέρωσε ή μεγάλη μέρα. Τά Παναθήναια άρχισαν από τό πρωί μέ άγώνες ίππικούς, κοντά στόν Ιλισό.

Οί πλουσιότεροι Άθηναίοι είχαν στείλει εκεί τά καλύτερα άλογά τους. Τά όδηγοῦσαν οί γιοί τους, άν ήταν έφηβοί. Καί ό Λεωκράτης έστειλε έξι άλογα θαυμάσια. Ό φίλος μου ό Κλεισθένης ήταν λυπημένος, πού δέν ήταν άκόμη δεκαοχτώ χρονών, γιά ν' άγωνιστεί μέ τά πατρικά του άλογα.

Μέ πόση χαρά καβαλίκεψαν οί όμορφοί νέοι τά περήφανα άλογά τους! Καί πόσο εύκολα τά όδηγοῦσαν, γιατί ήταν έξυπνα καί καταλάβαιναν μ' εύκολία τί θέλει ό καβαλάρης τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 33)

1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στίς λέξεις:

είχαν, όδηγοῦσαν, ν' άγωνιστεί, ήταν.

2. Τόνισε τίς λέξεις:

α) **Ηρθα, πηγα, πηδατε, νά δουμε·**

β) **φυγε, έσυ χτυπα, γραψε, φατε, γελαμε, θυματα.**

3. Πρόσεξε καί δικαιολόγησε τή διαφορά:

πέινα - πλοία - χῶμα - ρῶτα - φεύγα.

4. Σημείωσε τούς τόνους καί τά πνεύματα στους παρακάτω στίχους:

*Εχετε γεια ψηλα βοννα και καμποι με τα ροδα,
δροσιες με τα χαραματα, νυχτες με το φεγγαρι,
κι εσεις, μωρε κλεφτοπουλα, που εισαστε παλικαρια,
δε σας τρομαζει ο πολεμος, πηδατε σαν λιονταρια.*

5. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Πέρα στό μονοπάτι πού άνοιγόταν ανάμεσα στό στάχυα πρόβαλε ένας άντρας. Φορούσε κοϋκο και στό ένα χέρι κρατούσε τό σακάκι του κι ένα σκαλιστήρι. Είχε στηρίξει στόν ώμο τήν άξίνα του. 'Ο ήλιος βασιλεύοντας τοῦ έριχνε τά χρυσοτριανταφυλλένια χρώματα πού είχε άπλώσει στόν ούρανό. Τό άεράκι φούσκωνε ανάλαφρα τό πουκάμισό του και σειούσε άπαλά τά σπαρτά, πού τοῦ συντρόφευαν μέ σιγανοτράγουδο τήν περπατησιά, μιá περπατησιά άνάλαφρη, πού γινόταν όλο και πιό γρήγορη και πιό έλαφριά, όσο έρχόταν πιό κοντά στό σπίτι του.

'Ο Φώτης έτρεξε και τόν άπάντησε. 'Ο κύρ Χρίστος χάιδεψε τό κεφάλι τοῦ άγοριοῦ και τοῦ έδωσε τό σκαλιστήρι. Αυτό γινόταν κάθε βραδάκι, όταν γύριζε ό πατέρας άπό τή δουλειά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 36 - 40)

1. Υπογράμμισε τίς έγκλιτικές λέξεις τοῦ κειμένου.
2. Δικαιολόγησε τόν τόνο τῶν έγκλιτικῶν στίς φράσεις:
τήν άξίνα του, τό πουκάμισό του, ό κήπος μας, δείξε μου τό, σπίτι του.
3. Βάλε πνεῦμα στίς λέξεις:
Αθήνα, άγιος, έρχομαι, ουρανόσ, ΕΛΕΝΗ, ύστερα, αυλή, αιτόσ, αέρας.
4. Βάλε τόνο και πνεῦμα στίς λέξεις:
Ενας ανθρωπος εχει εξι παιδια. Οι κηποι ειναι ωφριοι. Ουτε το ενα ουτε το αλλο. Ειθε να εισαι καλοσ, ωστε να σε χαιρονται οσοι σε βλεπουν.

6. ΔΕΙΠΝΟ

Τό δεῖπνο! Τό δεῖπνο! Μέ πόση ὄρεξη στρωνόμαστε ὄλοι, ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ ἀδερφοῦλα μου ἡ Λιλὴ κι ἐγώ, ἅμα γυρίζαμε ἀπ' τόν περίπατο. Τό τραπέζι ἦταν φορτωμένο φαγητά, καρπούς, λουλούδια, μέταλλα, κρύσταλλα, πού ἔλαμπαν στό δυνατό φῶς τῆς κρεμαστῆς λάμπας. Ἄκουες φωνές, γέλια, κρότους, ὅλα ἐνωμένα σέ μιά φαιδρή συναυλία. Περνούσαμε λαμπρά. Τό βράδυ καθόταν μαζί μας στό τραπέζι καί ἡ θεια - Κατερίνα, καμιά φορά καί ὁ μπαρμπα - Νιόνιος. Ὁ πατέρας μᾶς διηγόταν περιστατικά τῆς νιότης του: ταξίδια, θεάματα, ἀνέκδοτα, ἀστεῖα. Τό γέλιο τῆς Λιλῆς ξεσποῦσε ἀκράτητο κάθε στιγμή.

Ἄλλ' ἂν ἀρχίσω τώρα νά σᾶς λέω τά βραδινά ἀνέκδοτα τοῦ πατέρα καί τῆς Λιλῆς, βλέπω ὅτι δέ θά τελειώσω ποτέ. Θά πάθω δηλαδή στή διήγησή μου ὅ,τι πάθαινα συχνά στό τραπέζι. Ξεχνιόμενον μέ τά γέλια καί μέ τ' ἀστεῖα, περνοῦσε ἡ ὥρα κι ἄφηνα νά μέ περιμένουν τά μαθήματά μου. Τότε ἡ μητέρα μου ἔριχνε μιά ματιά, χάριδευε τό κεφαλάκι τῆς ἀδερφῆς μου καί μᾶς ἔλεγε: «Πηγαίνετε τώρα, παιδιά μου, νά μελετήσετε».

Ἐπαιρνα τή Λιλὴ κι ἀνεβαίναμε ὀλόισια ἐπάνω. Σιωπή, ἡσυχία, σοβαρότητα. Ἦταν ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἐργασίας. Κι ἐγώ βοηθοῦσα τήν ἀδερφοῦλα μου σ' ὅ,τι δυσκολία ἔβρισκε, σ' ὅ,τι ἀπορία εἶχε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 41)

1. Προσέξε τή διαφορά:

πλάι — πλαϊνός

Μάιος — Μαῖου

κορόιδο — κοροῖδεύω

ράισμα — ραῖζω

θεῖος — θεϊκός

2. Ἀπό ποιές λέξεις λείπουν τά διαλυτικά:

χαιδεύω, θεϊκός, θεικός, ἄπνος, ἀπνία, διυλίζω, πρωινός, ποτοποιία, ἀλληλοῦα, εὐυπόληπτος, ὀλόισιος.

3. Νά βρεῖς ποῦ σημειώνονται στό κείμενο ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή καί ἐνωτικό.

7. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ

Ἄπό τότε πού ἄρχισε ὁ πόλεμος (εἶναι τώρα τέσσερις μῆνες) ὅλα ἄλλαξαν στό σπίτι τοῦ κύρ Χρίστου. Ὁ κύρ Χρίστος, ὁ ἄξιος δουλευτής, ὁ στοργικός πατέρας, ἐπιστρατεύτηκε ἀπό τίς πρώτες ἡμέρες καί τώρα πολεμᾷ στά βουνά τοὺς ἐχθρούς τῆς Πατρίδας. Ἄφησε πίσω του τήν κυρα-Μαρία, τή γυναίκα του, καί τά δυό του παιδιά, τή Χρυσή, ὡς δώδεκα χρονῶ κορίτσι, καί τό Φώτη, πού ἦταν πολύ πιό μικρός.

Τώρα στό χωράφι πηγαίνει ἡ κυρα-Μαρία. Ἔτσι τά παιδιά περνοῦν ὅλη τήν ἡμέρα μόνα τους. Καί κάθε βράδυ περιμένουν τή μητέρα, ὅπως περίμεναν ἄλλη φορά τόν πατέρα.

Μιά μέρα, ἐνῶ ἡ μητέρα ἔλειπε, ἀκούστηκαν ἐχθρικά ἀεροπλάνα. Ἐκαναν ἐπιδρομή, γιά νά χτυπήσουν ἕνα γεφύρι ἔξω ἀπό τό χωριό. Ὁ Φώτης τόσο τρόμαξε, ὥστε ἤθελε νά φύγει ἀπό τό σπίτι.

—Ὁχι, Φώτη, ἐδῶ θά μείνουμε. Θυμᾶσαι τί μᾶς εἶπε ἡ μητέρα; «ἂν ἀκούσετε ἀεροπλάνα, νά μή βγεῖτε στό δρόμο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 43)

1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης:

α) Ἄπό ποῦ ἔρχεσαι

β) Τί ὥραῖο βιβλίο

γ) Τά ἐγγόνια ἔλεγαν στόν παππού

Παππού πές μας μιά πολεμική ἱστορία

Καί ὁ παππούς ἄρχισε Ἐκεῖνα τά χρόνια μῆνας Αὐγουστος

θυμᾶμαι ξεκινήσαμε γιά

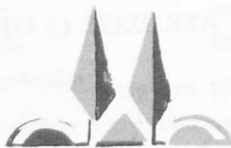
2. *Νά δικαιολογήσεις στό κείμενό σου τά εισαγωγικά καί τήν παρόθεση.*

3. *Βάλε τά σημεία τῆς στίξης στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ:*

Ὁ χειμώνας ἐκείνη τή χρονιά ἦταν πολύ βαρῦς τά χιόνια εἶχαν σκεπάσει τά βουνά τῆς Ἀττικῆς κι ἕνας ἄγριος βοριάς πολλές μέρες σάρωνε τούς δρόμους τῆς Ἀθήνας κι ἦταν ἀκόμη Δεκέμβρης ἦταν τόσο κρύο πού δέν ἐνιωθες μόνο τήν παγωνιά νά ξυλιάζει ὅλο σου τό σῶμα ἀλλά καί ντροπή νά σέ βλέπουν νά γυρίζεις στό δρόμο χωρίς παλτό Καταλάβαινες πῶς οἱ ἄνθρωποι ἔμεναν ἐκπληκτοί ἀρκετοῖ πού ἐνιωθαν φαίνεται ἀπό φτώχεια σέ κοίταζαν μέ συμπόνια ἦταν σάν νά τούς ἄκουγες νά λένε τό καημένο τό παλικάρι

4. *Βάλε στους παρακάτω στίχους: τούς τόνους, τά πνεύματα, τά ὀρθογραφικά σημάδια, τά σημεία τῆς στίξης.*

Μικροῦλια κατακαιουρια
γερμενα στ ακρογιαλι
θα πιστευες τα κυματα
πως μολις τα χαν βγαλει
σαν να τα σαρωνε απαλα
θαλασσινη φρεσκαδα
φτωχα σπιτακια χαμηλα
γεματ ασπραδα

8. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Α'

"Υπνε, πού παίρνεις τά μικρά,
Ξλα πάρε καί τοῦτο·
μικρό μικρό σοῦ τό 'δωσα,
μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σάν ψηλό βουνό,
ἴσιο σάν κυπαρίσσι
κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνονται
σ' ἀνατολή καί δύση.

Β'

Κοιμήσου, ἀστρί, κοιμήσου, αὐγή, κοιμήσου, νιό φεγγάρι·
κοιμήσου, πού νά σέ χαρεῖ ὁ νιός πού θά σέ πάρει.
Κοιμήσου, πού παράγγειλα στήν Πόλη τά προικιά σου,
στή Βενετιά τά ροῦχα σου καί τά διαμαντικά σου.
Κοιμήσου, πού σοῦ ράβουνε τό πάπλωμα στήν Πόλη
καί σοῦ τό τελειώνουνε σαράντα δυό μαστόροι·
στή μέση βάζουν τόν αἰτό, στήν ἄκρη τό παγόνι.
Νάνι τοῦ ρήγα τό παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τό γγόνι.
Κοιμήσου, καί παράγγειλα παπούτσια στόν τσαγκάρη,
νά σοῦ τά κάμει κόκκινα μέ τό μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μέσ στήν κούνια σου καί στά παχιά πανιά σου,
ἡ Παναγιά ἡ Δέσποινα νά εἶναι συντροφιά σου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 47 - 48)

1. Ὑπογράμμισε στό κείμενο τίς λέξεις πού ἔπαθαν συνίζηση.
2. Κάνε τή συναίρεση στίς λέξεις:
  - α) δεκαέξι
  - β) ἀκούουν, ἄκουε
  - γ) χρεωστῶ, τρώ(γ)ετε
  - δ) καί(γ)ετε, καλοσακούω, Θεόδωρος, παραήπιες.

9. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

- Νά μοῦ τό πάρεις, ὕπνε μου,
τρεις βίγλες θά τοῦ βάλω
τρεις βίγλες, τρεις βιγλάτορες,
κι οἱ τρεις ἀντρειωμένοι,
Βάζω τόν Ἥλιο στά βουνά, τόν αἰτό στους κάμπους,
τόν κύρ Βοριά τό δροσερό ανάμεσα πελάγου.
Ὁ Ἥλιος ἐβασίλεψε, ὁ αἰτός ἀποκοιμήθη
κι ὁ κύρ Βοριάς ὁ δροσερός στής μάνας του πηγαίνει.
— Γιέ μ', ποῦ ἔσουν χτές, ποῦ ἔσουν προχτές, ποῦ ἔσουν
τὴν ἄλλη νύχτα;
Μῆνα μέ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
μήνα μέ τόν αὐγερινό, πού ἔμαστ' ἀγαπημένοι;
— Μῆτε μέ τ' ἄστρι μάλωνα μῆτε μέ τό φεγγάρι
μῆτε μέ τόν αὐγερινό, πού εἶστ' ἀγαπημένοι,
χρυσόν ὑγιόν ἐβίγλιζα στήν ἀργυρή του κούνια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 49 - 51)

1. Νά ἀντιγράψεις ἀπό τό κείμενο τίς φράσεις πού ἔχουν πάθει:
α) Ἐκθλιψη.
β) Ἀφαίρεση.
2. Κάνε τὴν ἐκθλιψη καὶ τὴν ἀφαίρεση στίς φράσεις:
α) Γιά αὐτό σοῦ τό εἶπα.
β) Ἀπό ὅλα τά ἀγόρια καλύτερος εἶναι ὁ Κώστας.
γ) Μέ ἔδειξε στά ἀδέλφια του.
3. Γράψε τίς ἀκόλουθες παροιμίες κάνοντας τὴν ἐκθλιψη, τὴν ἀφαίρεση καὶ τὴν ἀποβολή:
α) Τό ἓνα χέρι νίβει τό ἄλλο καὶ τά δύο τό πρόσωπο
β) Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε ἡμέρες κοσκινίζει
γ) Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου
δ) Ὁ Ἀπρίλης ἔχει τό ὄνομα καὶ ὁ Μῆης τά λουλούδια
ε) Τά δόντια τά ἔδωσε ὁ Θεός γιά νά κρατοῦν τὴ γλώσσα.

10. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

1. Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
2. «Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φάτε ἀπόψε,
3. κι ἐσύ, Λαμπράκη μου ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
4. νά σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νά γίνεις καπετάνος.
5. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε σ' αὐτόν τόν ἔρμο τόπο·
6. γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
7. πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
8. Κόψτε κλαδιά καί στρῶστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
9. καί φέρτε τόν πνεματικό νά μέ ξομολογήσει,
10. γιά νά τοῦ πῶ τά κρίματα ὅσα 'χω καμωμένα
11. δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
12. Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φτιάστε μου ὠριό κιβούρι,
13. νά 'ναι πλατύ γιά τ' ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι·
14. κι ἀπ' τή δεξιά μου τή μεριά ἀφήστε παραθύρι,
15. νά μπαίνει ὁ ἥλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
16. νά μπαينوβγαίνουν τά πουλιά, τῆς ἀνοιξης τ' ἀηδονία».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 52 - 53)

1. Πῶς γίνονται μέ συγκοπή οἱ λέξεις:
α) κάθισε κάνετε
β) βάλετε
γ) γράψετε
2. Γράψε ἀκέραies τίς λέξεις:
α) περπατῶ   γ) κλάψτε   ε) κορφή
β) πάρτε   δ) στάρι
3. Πῶς γίνονται μέ ἀποκοπή οἱ φράσεις:
α) Πιάσε το   γ) Δῶσε μας
β) Ψάξε τους   δ) Ἐπό τό χωριό
4. Γράψε ἀκέραies τίς φράσεις:
α) Μές στή λίμνη   γ) Γράψ' του
β) Ἐπ' τήν πόλη   δ) Φέρ' τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οί φθόγγοι και τά γράμματα

1. Συλλάβισε τις λέξεις:
ἄστρο, ἀργυρή, βιγλάτορας, πάπλωμα, μαστόροι, παίρνεις, διαμαντικά, κόκκινο, μαργαριτάρι, Δέσποινα, κυπαρίσσι, ἀπλώνομαι, ἄλλη, νύχτα, κούνια.
2. α) *Νά βρεῖς δέκα προπαροξύτονες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 12 καί νά τίς συλλαβίσεις.*
β) *Βάλε τους τόνους καί τά πνεύματα στίς λέξεις τῶν παρακάτω φράσεων.*
Χτες γιορταζε τα γενεθλια του ο Γιωργος. Ο πατερας του του χαρισε ωραια δωρα, που χαιρεσαι να τα βλεπεις.
3. *Γράψε τις παρακάτω λέξεις καί βάλε πάνω ἀπό τις μακρόχρονες συλλαβές μιὰ γραμμούλα καί πάνω ἀπό τις βραχύχρονες ἓνα σημάδι τέτοιο ~ :*
ἔρχομαι, ἀλεξίπτωτο, σχολεῖο, ναύτης, Δεκέμβρης, ἀσπρομάλλης, ζέστη, Ἀκρόπολη, πηγαῖνω, σέρνομαι, κουτσός, δουλεύω, δίτροχο, κόψη.
Χώρισε τις πύ πάνω λέξεις σέ συλλαβές.
4. *Ἀπό τό κείμενο τῆς σελ. 34:*
α) *Γράψε ὅλες τις λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆεν μέ δασεία.*
β) *Γράψε ὅλες τις λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό δίψηφο φωνῆεν.*
5. *Γράψε τούς παρακάτω στίχους μέ τούς τόνους, τά πνεύματα, τά ἄλλα ὀρθογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης πού πρέπει:*

Ο μαυρος σκυλος που χω γω
δεν ειναι πρωτο γενος
εχει ακοφτη τ ομολογω
κουλουριασμενη ουρα
κι ολορθα αυτια ο καημενος
σαν σουβλες μυτερα

οτι ειχα κατσει μια σταλια
ψωμι να φαω μια μερα
τον βλεπω που χωρις μιλια
ομως με ματι αχνο
με κοιταζε απο περα
σαν να σκουζε πεινω.

(Στή λέξη *ἔπειτ'* ἀπό τήν τελεία θά γράφεις τό ἀρχικό κεφαλαῖο).

6. Ἀντίγραφε τό παρακάτω κομμάτι σημειώνοντας τούς τόνους, τά πνεύματα, τά ὀρθογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης:

Όταν ο Ηρακλής ήταν μωρό η θεά Ηρα που είχε μεγάλη εχθρα με τη μητέρα του εστειλε δυο πελωρια φιδια να τον πνιξουν μεσα στην κουνια του η μητερα του οταν ειδε τα φιδια να τυλιγονται γυρω απο το κορμακι του παιδιου της εβγαλε μια φρικτη φωνη. Η φωνη αυτη ξυπνησε το μωρο που πεταχτηκε αρπαξε τα φιδια ενα με το καθε του χερι και τα πνιξε.

7. Διάβασε τίς ἀκόλουθες φράσεις προφέροντας ὀλόκληρες τίς λέξεις ὅπου εἶναι συντομογραφίες:

Ὁ ἄγ. Νικόλαος προστατεύει τούς ναυτικούς. Ὁ κ. Κρητικός θά ἔρθει νά μέ βρεῖ σήμερα στίς 5 1/2 μ.μ. Τόν πέμπτο αἰῶνα π.Χ. ἔζησαν στήν Ἀθήνα μεγάλοι καλλιτέχνες, πού ἔκαναν σπουδαῖα ἔργα τέχνης, ναούς, ἀγάλματα κ.ἄ. Τό ἀεροπλάνο ἔφυγε ἀπό τήν Ἀθήνα στίς 11 1/4 π.μ. κι ἔφτασε στή Θεσσαλονίκη στίς 12 1/2 μ.μ., δηλ. χρειάστηκε μόνο 1 ὥρα καί ἕνα τέταρτο. Στή σελ. 97 εἶναι ὁ πίνακας μέ τίς καταλήξεις τῶν ἄρσ., θηλ. καί οὐδέτ. οὐσιαστικῶν.

8. Ἀντίγραφε τίς παρακάτω φράσεις μέ ὅσες συντομογραφίες μποροῦν νά γίνουν:

Τό Βυζάντιο χτίστηκε τό 658 πρό Χριστοῦ. Ἐκεῖ ὁ Μέγας Κωνσταντίνος τό 330 μετά Χριστόν ἰδρυσε τήν Κωνσταντινούπολη, πού ἔμεινε πρωτεύουσα τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ὡς τό 1453 μετά Χριστόν.

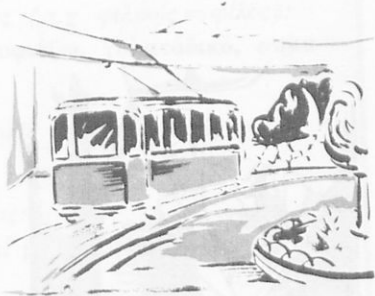
9. Γράψε τīs ἀκόλουθες φράσεις, ἀφοῦ κάνεις τή συναίρεση, τή συγκοπή καί τήν ἀποκοπή, ὅπου μποροῦν νά γίνουν:
- Ἄπό τά κόκαλα βγαλμένη. Ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ. Περιπατώντας ἡ Δόξα μονάχη. Ὅσοι δέν ἀκούουν αὐτά παθαίνουν. (Τό ἄλογο) χτυπάει τό πόδι του, σκάφτει τό χῶμα, δαγκάνει τό σίδερο πού ἔχει στό στόμα.
10. Ἀντίγραψε τīs παρακάτω φράσεις προσθέτοντας πνεύματα, τόνους καί κόμματα καί κρατώντας ἢ παραλείποντας, ὅπως πρέπει, τό τελικό ν:

Ἡθελα να κοψω μηλα για το(v) πατερα και τη(v) μητερα αλλα ειδα πως δε(v) ειναι ακομη ωριμα.— Ενω το(v) ζητουσα στη(v) καλυβα εκεινος κοιμοταν ησυχος στη(v) αμμουδια κοντα στο(v) ποταμο. Αν και φοβουμαι μηπως βρεξει ειμαι υποχρεωμενος να ξεκινήσω μολις μου τηλεφωνησουν.

12. ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ

Ἡ ἐνέργεια, μέ τή μορφή τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, βάζει σέ κίνηση ἕνα σωρό μηχανήματα· γυρίζει τίς ρόδες τοῦ τρόλεϊ καί μερικῶν σιδηροδρόμων, στέλνει τή φωνή μας σέ μεγάλες ἀποστάσεις μέ τό τηλέφωνο, κάνει τή νύχτα μέρα μέ τίς ἠλεκτρικές λάμπες. Ὁ ἠλεκτρισμός εἶναι ἐνέργεια πού μπορεῖ νά μεταφερθεῖ εὐκολότερα ἀπό κάθε ἄλλη,

καί ὑπάρχουν μερικά ὑλικά πού μέσ' ἀπ' αὐτά μπορεῖ νά τρέξει μέ τή γρηγοράδα τῆς ἀστραπῆς. Τό χάλκινο σύρμα καί ἄλλα σώματα, πού λέγονται *καλοὶ ἀγωγοί* τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τά μεταχειρίζομαστε γιά τηλεγράφους καί τηλέφωνα, γιά τά τρόλεϊ τοῦ δρόμου καί γιά ἕνα σωρό ἄλλες μηχανές, πού δουλεύουν μέ ἠλεκτρικό ρεῦμα.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά εἶναι πολύ δύσκολο νά κάμουμε τόν ἠλεκτρισμό νά περάσει ἀπό μερικά σώματα, ὅπως εἶναι τό γυαλί καί τό λάστιχο, πού γι' αὐτά λέμε πῶς εἶναι *κακοὶ ἀγωγοί* τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 58)

1. Ποιές λέξεις τοῦ κειμένου εἶναι λόγιες; Γιατί;
2. Πῶς λέγεται ὁ γιατρός ὁ εἰδικός γιά τά αὐτιά, τή μύτη καί τό λαρόγγι; Πῶς ὁ εἰδικός γιά τά μάτια καί πῶς ὁ εἰδικός γιά τό στομάχι;
3. Ἀπό τίς παρακάτω λέξεις ξεχώρισε σέ δύο στήλες τίς λαϊκές καί τίς λόγιες:
κεραμίδι, φωτογραφία, οὐρανός, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ἔχω, ἠλεκτρομαγνήτης, τυπογραφεῖο, θερμόμετρο, σύρμα, μηχανή.
4. Νά βρεῖς στό κείμενο πέντε λέξεις λαϊκές καί πέντε λόγιες.

13. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΔΙΑ

Τά χέρια λογομαχοῦσαν μέ τά πόδια. Ἔλεγαν πῶς αὐτά ἦταν πολυτιμότερα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ τά πόδια ὑποστήριζαν τό ἀντίθετο.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ! Θά γίνουν τώρα καί τά πόδια ἴσα μ' ἐμᾶς! Μέ τά χέρια κάνει ὁ ἄνθρωπος τίς πιό πολλές καί τίς πιό σπουδαῖες δουλειές του. Μέ τό χέρι θά πιάσει τή βουκέντρα καί τή χερολαβή τοῦ ἀλετριοῦ του, γιά νά ὀργώσει. . . Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ ἄνθρωπος, ἂν δέ βάλει τό χεράκι του σέ καθετί.

— Καί πῶς θά πάει στό χωράφι του, ἂν δέν κουνήσει τά ποδαράκια του;

— Μέ τό χέρι θά σημαδέψει ὁ κυνηγός, θά χτίσει ὁ χτίστης, θά δολώσει τό παραγάδι του ἢ θά ρίξει τά δίχτυα του ὁ ψαράς, θά κινήσει τό χερόμυλο ὁ μυλωνάς. Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ κουτσοχέρης.

— Καί ὁ κουτσοπόδης μπορεῖ;

— Χεροδούληδες εἶναι ὅλοι αὐτοί! Καί χρυσοχέρα λένε τήν κοπέλα πού κάνει τά ὠραῖα ἐργόχειρα καί τά χειροτεχνήματα. Καί ὅλοι ἐπαινοῦν τούς χεροδύναμους.

— Μόνο τούς χεροδύναμους; Πόσα τραγούδια τραγουδοῦν τούς γρήγορους στά πόδια καί τούς λένε γοργοπόδηδες καί ἀνεμοπόδαρους! Γιά ἐκείνους πού φέρνουν τήν εὐτυχία λένε πῶς ἔχουν καλό ποδαρικό.

— Ἐμεῖς ἀκούσαμε καλό χερικό. Ἔσεῖς βοηθάτε τούς κατεργάρηδες, γιά νά βάζουν τρικλοποδιές.

— Κι ἐσεῖς, νά κάνουν λαθροχειρίες.

1. *Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις (π.χ. φιλικός = φίλος):
τρελούτσικος, χερούκλα, κατσουφιάζω, γαλατάδικο, σημα-
δέυω, τρέξιμο.*
2. *Ἀπό τίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς ἀπό μιά παράγωγη:
καλός, φωνή, γράφω, χτές.*
3. *Νά κάνεις σύνθετες ἀπό τίς λέξεις:
ἄσπρος καί πρόσωπο, τραπέζι καί μαντήλι, ἄλατι καί πιπέρι,
ρύζι καί γάλα, μέρα καί νύχτα.*
4. *Νά βρεῖς τό πρῶτο καί δεύτερο συνθετικό τῶν λέξεων:
μαχαιροπίρουνο, πετροπόλεμος, πρωταγωνιστής, αὐγολέμονο,
χεροδύναμος.*
5. *Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων:
ἄνεμος, φωνή, παιδί, θάλασσα.*
6. *Νά σημειώσεις ποιά παράγωγα καί ποιά σύνθετα ἀπό τή
λέξη πόδι ὑπάρχουν στό κείμενο.*

14. Ο ΘΕΙΟΣ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

Ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος ὁ θεῖος ὁ Πελοπίδας. Εἴκοσι πέντε ὀλόκληρα χρόνια δούλευε στήν πόλη, ὑπάλληλος σέ τράπεζα· ἡ ἀγάπη του ὅμως καί ὁ μέγας του καημός ἦταν ἡ ἀγροτική ζωή. Αὐτήν εἶχε πρωτογνωρίσει παιδί, αὐτήν ὀνειρευόταν πάντα. Καί μόλις πῆρε τή σύνταξή του, πενηντάρης, χῆρος, χωρίς παιδιά, παράτησε πόλη καί γνωριμίες, ἀποτραβήχτηκε στό παλιό πατρικό του σπιτάκι, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό χωριό μας, καί ἀφοσιώθηκε στήν καλλιέργεια τοῦ κτήματος πού τό τριγυρίζει.

Καμιά γεωργική δουλειά, ὅσο βαριά καί νά εἶναι, δέν τόν τρομάζει. Κατά τήν ἐποχή, τσαπίζει, ποτίζει, ἀλετριίζει, φυτεύει, κλαδεύει, θερίζει, θημωνιάζει, ἀλωνίζει, κορφολογᾷ.

Προχτές ξεκίνησα ἀπό τό πρωί, μόλις φέγγιζε, νά πάω νά πε-

ράσω τήν ημέρα μαζί του. Ἄνηφόρισα καί, μόλις ἔστριψα τό μονοπάτι, ἀγνάντεψα τό σπιτάκι ν' ἀσπρολογᾶ ἀνάμεσα στά δέντρα. Γεναριάτικη μέρα, μέ ωραία λιακάδα, κι ὁ ἥλιος ζέσταινε. Μόλις σίμωσα στήν καγκελόπορτα, ὁ σκύλος του μέ μυρίστηκε, ἔτρεξε κοντά μου καί ἄρχισε νά γαβγίζει φιλικά, σάν νά μέ καλωσόριζε. Μπήκα στό κτήμα· ὁ θεῖος δέ συνηθίζει νά κλειδώνει. Μιά προβατίνα, δεμένη στή ρίζα μιᾶς κορομηλιάς, μασούλιζε. Ὅταν μπήκα στό σπιτάκι,

πού λαμποκοποῦσε ἀπό καθαριότητα, βρήκα τό θεῖο νά καρφώνει τίς λίγες καρκέλες πού εἶχε. Μέ δέχτηκε μέ χαρά ὅπως πάντα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 64 - 66)

1. *Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν ρημάτων:*
φεγγίζω, ἀνηφορίζω, ἀγναντεύω, ζεσταίνω, σιμώνω, ἀρχίζω, γαβγίζω, κλειδώνω, μασουλίζω, καρφώνω.
2. *Νά κατατάξεις τά ρήματα τῆς πρώτης ἄσκησης σέ τρεῖς στήλες, καθὼς εἶναι τό παρακάτω ὑπόδειγμα:*

Ἐπίσης	Ἄπο ῥήματα	Ἄπο ὀνόματα	Ἄπο ἄκλιτα
	φεγγίζω	ἀνηφορίζω ~	ἀγναντεύω

3. *Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τίς λέξεις:*
θρίαμβος, ταξίδι, ἔτοιμος, ἀνάγκη, φυλακή, ὄπλο, ἄσπρος, ἔμπιστος, ἔμπορος, κρύο, ρίζα, θερμός, ξερός.
4. *Νά βρεῖς τά ρήματα πού παράγονται ἀπό τά ἄκλιτα:*
πλάτς, τσάκ, χά χά!, χού χού!
Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα ἀπό μιὰ φράση.
Π.χ. τσίρ — τσιρτσιρίζω: Τό λάδι τσιρτσιρίζει στό τηγάνι.

15. ΟΙ ΑΚΟΥΡΑΣΤΟΙ ΧΟΡΕΥΤΕΣ

Τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός κόσμου. Ἀναστάτωση τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ συμμαθητὴς μας ὁ Νίκος ὁ Ψάλτης μᾶς εἶχε καλέσει νὰ παίξουμε στό περιβόλι του, ἔπειτα ὅμως ἀπὸ καμιά ὥρα παιχνίδι σκέπασε τὸν οὐρανὸ μαυρίλα· ἡ λάμψη τῶν ἀστραπῶν ἔσκιζε τὰ σύννεφα, ἄρχισαν τὰ μπουμπουνητά, καὶ ἡ μπόρα, ὄλη ἀγριάδα καὶ μανία, δέν ἄργησε νὰ ξεσπάσει. Κλειστήκαμε στό σπίτι.

— Παιδιά, μᾶς εἶπε ὁ Νίκος, θά σᾶς κάμω ἓνα διασκεδαστικὸ πείραμα.

Σαπούνισε τὰ χέρια του στό νιπτήρα, ἔπειτα ζήτησε μιά καινούρια λεκάνη καί, μολοντί ἦταν καθαρὴ, τὴν ἔπλυσε πάλι καλά. Ἐπειτα ἀπὸ δεύτερο πλύσιμο, σαπούνισμα καὶ τρίψιμο τῶν χεριῶν του, πῆρε κι ἔχωσε σταυρωτὰ τέσσερις λεπτές βελόνες τοῦ ραφίματος σ' ἓνα μικρὸ στρογγυλὸ φελλὸ καὶ στίς ἄκρες τους ἀπὸ ἓνα μικρὸ ὀρθογώνιο φελλό.

Κρατώντας μὲ μιά λαβίδα αὐτὸν τὸ σταυρὸ πού ἔφτιασε, τὸν καθάρισε μὲ αἰθέρα καὶ στά πλάγια τοῦ κάθε ὀρθογώνιου φελλοῦ, πάντα πρὸς τὴν ἴδια πλευρά, κόλλησε μὲ βουλοκέρι ἀπὸ ἓνα κομματάκι καμφορά. Στὸ ἀναμεταξύ εἶχε πεῖ τοῦ Κώστα νὰ φτιάξει ἀπὸ λεπτὸ χαρτί δυὸ χορευτὲς. Πῆρε ἔπειτα τοὺς χορευτὲς, τοὺς στερέωσε στό στρογγυλὸ φελλὸ καὶ τέλος ἔβαλε τὸ σταυρὸ πάνω στό νερὸ τῆς λεκάνης.

Τί ἐνθουσιασμός τότε ὄλων τῶν παιδιῶν! Ὁ σταυρὸς ἔγινε στρόβιλος. Γύριζε, γύριζε καὶ μαζί γύριζαν καὶ οἱ χορευτὲς, καὶ σταματημὸ δέν εἶχαν.

1. Από ποιά ρήματα παράγονται οι λέξεις:
τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός, αναστάτωση, μαθητές, μπουμπουνητά, γυμναστήριο, λάμψη.
2. Χώρισε τήν παραγωγική κατάληξη από τό θέμα τῶν λέξεων τῆς πρώτης ἄσκησης, π.χ. **τρέξ-ιμο.**
3. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώουν τό πρόσωπο πού ενεργεῖ, ἀπό τά ρήματα:
δουλεύω, νικῶ, κρίνω, σπουδάζω, ψέλνω, ράβω.
4. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώουν τήν ἐνέργεια ἢ τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας, ἀπό τά ρήματα:
γράφω, βάφω, ἀλείφω, ἰδρῶ, ἐνθουσιάζομαι, κολακεύω, σταματῶ, μαρτυρῶ.

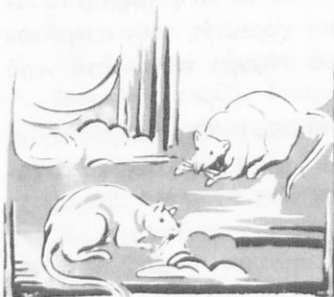
16. ΔΥΟ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

“Ενας ποντικός ἐξοχικός εἶχε φίλο του ἕνα σπιτικό ποντικό καί τόν κάλεσε στά χωράφια νά φᾶνε μαζί. Ὁ σπιτικός, βλέποντας αὐτά πού τοῦ πρόσφερε ὁ φίλος του, κριθαρακί δηλαδή καί σιταράκι, τοῦ λέει:

— Ἐσύ, ἀγαπητέ μου, ζεῖς σάν τά μυρμηγκάκια· ἔλα μαζί μου, νά εὐφρανθεῖ ἡ καρδούλα σου. Στό σπίτι πού μένω ἔχω ἀπ’ ὄλα: κάτι φετάρες ψωμί, κομματάρες τυρί, λαρδί, σύκα, χουρμάδες, φροῦτα. Ἔλα νά χοντρύνεις, νά γίνεις σπουδαῖος ποντίκαρος, καί ὄχι νά εἶσαι ἔτσι ἀδύνατούτσικος, ὅπως τώρα.

Ξεκίνησαν ἀμέσως καί οἱ δύο καί πῆγαν στήν πόλη.

— Τί σπιταρόνα! ψιθυρίζει ὁ ἐξοχικός.

— Έδω μένω, λέει ὁ ἄλλος. Ἀνέβηκαν γρήγορα γρήγορα καὶ χώθηκαν σέ μιά ἀποθηκούλα.

— Τί θησαυροί! Ἐσύ, φιλαράκο, εἶσαι εὐτυχισμένος.

Μόλις ὅμως στρώθηκαν στό φαί, ἀκούονται ἀπό δίπλα ἀγριοφωνάρες καὶ νιαουρίσματα.

— Γάτος! λέει τρομαγμένος ὁ μουσαφίρης.

— Μή φοβᾶσαι, ἀπαντᾷ ὁ ἄλλος· εἶναι γατούλα μικρή καὶ δέν ἔρχεται ποτέ ἐδῶ μέσα· μά καί νά ἔρθει, θά χωθοῦμε στίς τρυπίτσες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 68 - 69)

- α) *Νά βρεῖς τὰ ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά ὀνόματα τοῦ κειμένου.*
β) *Χώρισε τήν παραγωγική τους κατάληξη.*
γ) *Νά γράφεις τίς πρωτότυπες λέξεις τους.*
2. *Σχημάτισε δικά σου ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά μέ τίς καταλήξεις:*
-άκος -ούδι -ούλης -αράς.
3. *Σχημάτισε τὰ ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά τῶν λέξεων **σπίτι, γάτα, πόδι, παιδί, πόρτα, σκύλος**, ὅπως παρακάτω:*

<i>Λέξη πρωτότ.</i>	<i>Ὑποκοριστ.</i>	<i>Μεγεθυντικό</i>
φωνή	φωνίτσα φωνούλα	φωνάρα

17. ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Δίπλα στό καφενεῖο ἦταν τό ταχυδρομεῖο, ἔπειτα τό τελωνεῖο, τὰ μόνα κρατικά καταστήματα τοῦ χωριοῦ, ἐκτός ἀπό τό σχολεῖο. Πιό κεῖ ἔβλεπες τόν παπουτσή νά δουλεῦει ἔξω ἀπό τό μαγαζί του, γιά νά δροσίζεται, πολλές φορές καὶ τό ράφτη στήν πόρτα τοῦ ραφτάδικου. Τό μπακάλικο ἦταν καί φιλικατζίδικο· γαλατάδικο καί μανάβικο δέ χρειαζόταν τό χωριό. Ὁ κάθε χωρικός εἶχε τήν ἀγελάδα

του ή τήν κασιόκα του· όσο για χορταρικά πάλι, πήγαιναν οί γυναϊκες ίσια στους περιβολάρηδες καί τ' άγόραζαν δροσερά δροσερά.

Άπό τήν πλατεία φαινόταν ή έκκλησιά, πάνω σ' ένα βράχο, κάτασπρη, μέ τό ψηλό της καμπαναριό.

Στό καφενείο οί γέροι, μέ τά κομπολόγια στό χέρι, έπιαναν άπό νωρίς τό κουβεντολόι, πού δέν είχε τελειωμό. Έκει μαζεύονταν, όποτε δέν είχαν δουλειά, καί όλοι οί χωριανοί: κτηματίες, γεωργοί, βαρκάρηδες, τρατάρηδες καί άλλοι ψαράδες, χταποδάδες, ό φαναρτζής, ό σαμαράς, ό κουρέας.

Κουβέντιαζα πότε μέ τόν έναν πότε μέ τόν άλλο κι έπειτα έπαιρνα τόν παραλιακό δρόμο, πλάι στήν άμμουδιά, πού μ' έβγαζε στό κεραμιδαριό. Άπό κει περνούσα τήν ποταμιά, τόν άμπελώνα, τόν έλαιώνα καί άνέβαινα στό βουναλάκι. Καλή καί ή πλατεία, μά τίς όμορφίες τά μάτια μου άπό κει πάνω τίς χαίρονταν, άπό τίς άνηφορίες καί τίς πλαγιές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 70 - 71)

1. Νά γράψεις σέ δυό χωριστές στήλες (Τοπικά, Περιεκτικά) τά παρακάτω όνόματα:

καφενείο, ταχυδρομείο, τελωνείο, πλαγιά, έλαιώνας, ραφτάδικο, άμμουδιά, καμπαναριό, μπακάλικο, ψιλικατζίδικο, ποταμιά, άμπελώνας, άνηφοριά.

2. Νά βρεϊς καί μόνος σου άπό 3 παραδείγματα τοπικών ούσιαστικών μέ τίς καταλήξεις **-άδικο καί -είο.**

3. Κάμε τό ίδιο καί για περιεκτικά μέ τήν κατάληξη **-ώνας ή -ιώνας.**

4. Κάμε 4 φράσεις πού νά περιέχουν άπό ένα τοπικό ή περιεκτικό ούσιαστικό. Π.χ. **Οί ψαράδες πέτυχαν καλή ψαριά σήμερα.**

18. Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

Ὁ Κωστάκης διαβάζει ἕνα βιβλίο ἱστορικό. Στά παλιά τὰ χρόνια, λέει τὸ βιβλίο, τὴ Σαλαμίνα τὴν ἤθελαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Μεγαρίτες, καὶ πολεμοῦσαν ποιὸς νὰ τὴν κρατήσει στὴν ἐξουσία του. Ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποτυχίες κι ἔπαθαν πολλές ζημιές στὸν πόλεμο, ἀπελπίστηκαν καὶ ἀποφάσισαν ν' ἀφήσουν τὸ νησί στοὺς ἀντιπάλους τους. Ὁ Σόλωνας ἦταν γι' αὐτὸ πολὺ πικραμένος. «Εἶναι ντροπὴ, ἔλεγε, νὰ χάνουμε τὸ θάρρος μας. Ἐγὼ θὰ προτιμοῦσα νὰ εἶμαι κανένας ταπεινὸς νησιώτης, νὰ εἶμαι Σικινίτης ἢ Φολεγάνδριος, παρὰ πού εἶμαι Ἀθηναῖος, καὶ νὰ λέει καὶ γιὰ μένα ὁ κόσμος πὼς εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους πού ἀπαρνήθηκαν τὴ Σαλαμίνα».

Καὶ ὁ Κωστάκης θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἦταν νησιώτης, αὐτὸς ὅμως γιὰ ἄλλο λόγο. Ὁ πατέρας του, λοστρόμος σ' ἕνα βαποράκι, τὸν εἶχε πάρει τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι μαζί του σὲ κάμποσα ταξίδια στὶς Κυκλάδες. Φόρτωναν βερίκοκα ἀπὸ τὴ Νάξο, ντομάτες ἀπὸ τὴ Σύρα, ἄλλα ἐμπορεύματα ἀπὸ ἄλλα νησιά καὶ τὰ ἔφερναν στὸν Πειραιά. Τὸ βαποράκι ἔμενε ἄρκετὲς ὥρες σὲ κάθε λιμάνι καὶ ὁ Κωστάκης γνωρίστηκε μὲ πολλὰ νησιωτάκια τῆς ἡλικίας του· ἔκαμε ἔτσι φίλους Συριανούς, Ναξιῶτες, Σιφνιούς, Μυκονιάτες. Ψάρευαν μαζί, ἔκαναν ἐκδρομοῦλες, καὶ οἱ μέρες αὐτές ἦταν γιὰ τὸν Κωστάκη οἱ ὠραιότερες τῆς ζωῆς του. Στὴν Τῆνο μάλιστα ἔμεινε ὀλόκληρη βδομάδα, γιατί ἡ μητέρα του ἦταν Τηνιακιά καὶ εἶχε ἐκεῖ συγγενεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 72)

1. *Νὰ βρεῖς τὰ ἐθνικά ὀνόματα τοῦ κειμένου.*
2. *Νὰ γράφεις τὰ ἐθνικά τῶν παρακάτω τόπων:*
Καβάλα, Πάργα, Βόλος, Κρήτη, Χίος, Μεσολόγγι. Καναδάς, Μιλάνο, Ρώμη, Παρίσι.
3. *Νὰ βρεῖς ἀπὸ ποιο ὄνομα ἔγιναν τὰ παρακάτω ἐθνικά ὀνόματα:*
Λευκαδίτισσα, Χιώτης, Σερραῖα, Καλαματιανός, Τριπολιτσιώτης, Πατρινός, Θηβαῖος, Τρικαλινός, Σπαρτιάτης.

19. ΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑ

Καθισμένος ανέμελα στο καφενείο τής παραλίας ο καπετάν Νικόλας, παλιός караβκύρης και σημερινός έρασιτέχνης ψαράς, συνήθιζε τά βραδάκια νά διηγείται τίς θαλασσινές του περιπέτειες. Τό άκροατήριό του κάθε λογιής: έκτός από τόν καφετζή, ήταν ο λογιστής του ναυτικού Συνεταιρισμοῦ κι ο άποθηκάριός του, ψαράδες, όμότεχοι του καπετάνιου, τρατάρηδες, βαρκάρηδες και χταποδάδες. 'Ο λόγος του ναυτικού γύριζε μέ νοσταλγία στά περασμένα, στους κινδύνους τής θάλασσας, πού από τή νιότη του είχε τόσο αγαπήσει, και στους παράξενους τόπους όπου τόν είχαν οδηγήσει τά ταξίδια του.

Καμιά φορά στο άκροατήριό του προσθέτονταν κι οί έπαγγελματίες τής συνοικίας, στεριανοί αυτοί: ο κύρ *Αγγελος ο κουρέας, ο κύρ Κώστας ο γαλατάς κι ο κύρ Νέστορας ο περιβολάρης. Οί διηγήσεις του παλιού θαλασσόλυκου κέντριζαν πάντα τή φαντασία τους και κρατούσαν άμείωτο τό ενδιαφέρον τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 73 - 75)

1. *Νά βρεῖς τά επαγγελματικά οδσισιατικά του κειμένου.*
2. *Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις των παρακάτω οδσισιατικῶν (π.χ. για τό βαρκάρης είναι βάρκα):
κτηματίας, χταποδάς, κουβεντολόι, λασπουριά, καρβουνιάρης, άχερώνας, ψωμάς.*
3. *Κάμε άνδρωνυμικά μέ τά παρακάτω όνόματα:
Δημήτρης, Γιάννης, Παναγιώτης, Γιῶργος.*

20. ΣΤΟΝ ΑΪ-ΝΙΚΟΛΑ

Αύγή αύγή σήμερα μία πομπή γυναικῶν άνέβηκε στο ζωκλήσι. Γριούλες άσπρομάλλες, σκυφτές, μέ σκοῦρα τσεμπέρια στο κεφάλι, νέες γυναίκες μέ φορεσιές άνοιχτόχρωμες, κοπέλες μέ βήμα σβέλτο και πηδηχτό, προχωροῦσαν άμίλητες. 'Η ὄψη τους ήταν άνή-

συχη καί θλιβερή. Πήγαιναν ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια τοῦ ἀγίου καί νά ζητήσουν τή σωτήρια συμπαράστασή του γιά τούς ἀγαπημένους τους, γιούς, ἀδερφούς, ἀντρες, πατέρες, πού εἶχαν ξεκινήσει χτές ἀπό τό λιμάνι τοῦ νησιού μέ καράβι γιά ἕνα κάπως μακρινό ταξίδι.

Ἡ χτεσινή μέρα ἦταν ἡλιόλουστη, ὁ καιρός εὐνοϊκός. Φυσοῦσε μέτριος στρωτός βοριάς καί τό καράβι βγήκε ἀπό τό λιμάνι καί προχώρησε στ' ἀνοιχτά καμαρωτό κάτω ἀπό φεγγερό οὐρανό. Τή νύχτα ὁ ἄνεμος δυνάμωσε πάρα πολύ, ἀγρίεψε, καί οἱ γυναῖκες ἀκούοντάς τον νά σφυρίζει καί τὰ κύματα νά βογκοῦν ἀνησύχησαν.

Σάν ἔφτασαν στόν Ἅι-Νικόλα, ἀναψαν τὰ καντήλια καί προσευχήθηκαν γονατιστές. Ὁ παπάς, πού εἶχε ἀνεβεί μόνος του στό ξωκλήσι, εἶπε στίς γυναῖκες λίγα πραῦντικά καί ἐνθαρρυντικά λόγια καί ἐπαίνεσε τόν καπετάνιο πού ἦταν παλιός θαλασσοδύκος καί πού εἶχε δείξει τήν ἀξία του σέ πολλές παρόμοιες κρίσιμες στιγμές.

Οἱ γυναῖκες γύρισαν στά σπίτια τους παρηγορημένες καί μέ θάρρος στήν καρδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 77)

1. *Νά βρεῖς τὰ ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού παράγονται ἀπό ῥήματα καί νά τά γράφεις ἔτσι: στρωτός (στρώνω).*
2. *Κάμε σύνθετα ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τὰ ῥήματα:
ἀνοίγω, βρίσκω, μυρίζω, ἀγαπῶ
(λουζῶ - λουστός = ἡλιόλουστος).*
3. *Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τὰ ῥήματα:
ξεχωρίζω, σβήνω, σκύβω, στρώνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, ἀρπάζω, κολακεύω.*

21. ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΜΕ ΒΡΟΧΗ

Τῆς Ἀννούλας πολὺ τῆς ἀρέσουν οἱ κυριακάτικες ἐκδρομές. Σήμερα ὅμως ὁ καιρὸς εἶναι βροχερός καὶ θὰ μείνει στό σπίτι. Φόρεσε τή μάλλινη μπλούζα της καὶ ἀνέβηκε στήν ταρατσα, ἀλλά ξανακατέβηκε σχεδὸν ἀμέσως.

— Θά βρέξει, τῆς φώναξε ἡ μητέρα της.

Ἐχτές, ἂν καὶ δέν εἶναι ζηλιάρα, εἶχε ζηλέψει λίγο τή συμμαθήτριά της τή Φρόσω, πού τήν πήρε ἡ γιαγιά της στό Ἑλληνικό, νά περάσει μαζί της τό Σαββατοκύριακο. «Τί ὠραία, τί εὐχάριστα

πού θά εἶναι» εἶχε πεῖ τότε μέσα της. Τώρα ὅμως συλλογίζεται πῶς καὶ ἡ Φρόσω θ' ἀναγκαστεῖ νά κλειστεῖ στό σπίτι κι ἄς εἶναι σέ μέρος ἔξοχικό.

— Τί νά κάμω τώρα; λέει ἡ Ἀννούλα. Ἀνοίγει ἓνα συρτάρι πού ἔχει φυλαγμένα τά παλιά της παιχνίδια. Νά ἡ μεγάλη ἀμερικάνικη κούκλα πού τῆς ἔστειλε ὁ θεῖος της πρόπερσι ἀπό τή Νέα Ὑόρκη. Τή βγάζει καὶ τή στήνει στό τραπέζι. Τό φόρεμά της εἶναι μεταξωτό, θαλασσί, σάν τό δικό της τό λαμπριάτικο· τά μάγουλά της τριανταφυλλιά, σάν ἀφράτα μῆλα· τά γυάλινα μάτια της γαλανά, σάν ζαφειρένια. Μά ἡ Ἀννούλα εἶναι μεγάλη καὶ οἱ κοῦκλες δέν τήν εὐχαριστοῦν πιά· τήν ξαναβάζει στό χαρτονέιο κουτί της. Σ' ἓνα ἄλλο συρτάρι σκόρπια παιχνίδια ἀγορίστικα: ἐδῶ μολυβένια στρατιωτάκια, ἄλλοῦ αὐτοκινητάκια τενεκεδένια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 78 - 81)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού ἔχουν τίς καταλήξεις:
-άτικός, -ένιος, -ής, -ινος.
2. Ἀπό ποιά οὐσιαστικά παράγονται τά ἐπίθετα:

λαμπριάτικος, ἀγορίστικος, ἀφράτος, χαρτονένιος, τενεκε-
δένιος.

3. *Νά σχηματίσεις ἐπιρρήματα ἀπό τὰ ἐπίθετα:*
ὕποφερτός, καλός, βαθύς, εὐχάριστος, σύγχρονος, ἀληθινός.
4. *Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τό ἐπίρρημα πού βρῖσκεται σέ παρέν-
θεση:*
"Ὅ,τι πείς ἀπό ἐδῶ καί πέρα εἶναι ... (παραπάνω). Οἱ ...
(ἄλλοτε) καιροί ἦταν πῶ καλοί. Τά ... (σιγά) ποταμάκια νά
φοβᾶσαι. Τά ... (χτές βράδυ) ἐπεισόδια ἦταν δυσάρεστα.
Ἡ ... (κάθε μέρα) ἄσκηση δίνει ὑγεία.
5. *Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τίς λέξεις:*
πέρσι, φέτος, πάντοτε, μακριά, ἀντίκρυ.

22. Ο ΜΥΡΜΗΓΚΑΣ

Τό μυρμήγκι, λείει ἓνας μύθος, δέν ἦταν ἔντομο ἀπό πάντα, ἦταν ἄνθρωπος. Αὐτός ὁ ἄνθρωπος, ὁ Μύρμηγκας, εἶχε πολλά χωράφια καί ἄλλα ἀγαθά, ἦταν ὅμως ἀχόρ-
ταγος καί τὰ δικά του πλοῦτη δέν
τοῦ ἔφταναν. Γύριζε λοιπόν τὰ ξέ-
να χωράφια, ὅταν ἔλειπαν οἱ νοι-
κοκύρηδες, μάζευε ὅ,τι ἔβρισκε, πό-
τε ἓνα δεμάτι σιτάρι, πότε ἄλλους
καρπούς, καί τὰ κουβαλοῦσε στό
σπίτι του. Τό νοῦ του τόν εἶχε
στήν ἀρπαγή. Ξεκινοῦσε νύχτα,
πρὶν νά πᾶνε οἱ ἄνθρωποι στίς
δουλειές τους, γιά νά μὴν τόν πά-
ρουν εἶδηση. Ἀπό τήν ἔγνοια τῆς
κλεψιᾶς ξενουχτοῦσε κιόλα καμιά
φορά ἄπνος. Καταντοῦσε ν' ἀφή-

νει άκαλλιέργητο κανένα δικό του κτήμα, άσκαφτο, άνόργωτο, άσπαρτο ή άπότιστο, για νά κοκκολογᾶ τά ξένα. Καί μέ πλημμύρες καί μέ αναβροχιές οί άποθήκες του ήταν πάντα ξεχείλιες καί ξεχειμώνιαζε ξένοιαστος. Οί άλλοι γεωργοί έβλεπαν πώς τούς έλειπε πότε τό ένα καί πότε τό άλλο καί αναρωτιόνταν τί νά γινόταν άραγε, μά τόν κλέφτη δέν τόν έπιασε κανείς, γιατί φυλαγόταν καλά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 82 - 83)

1. *Νά αντιγράψεις τίς λέξεις του κειμένου πού είναι σύνθετες μέ τά άχώριστα μόρια: ά-, ξε-, άνα-.*
2. *Σχημάτισε σύνθετα μέ τό άχώριστο μόριο πού ταιριάζει καί μέ τίς λέξεις: όρθογραφία, κολλῶ, κάνω, ίσος, μασῶ.*
3. *Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μετά τό άχώριστο μόριο μέ τό σύνθετο πού σχηματίζεται από τό άχώριστο μόριο καί τή λέξη σέ παρένθεση:*
Ή άν— (αίμα) είναι άρρώστια. Τά παιδιά προχτές ξε— (τρελαίνομαι) μέ τίς ιστορίες τής γιαγιᾶς. Τό σχολείο μας πήγε για άνα— (δασώνω). Τό άν— (άλάτι) φαγητό είναι ά—(νόστιμο).
4. *Γράψε τίς λέξεις πού έχουν αντίθετη σημασία άπ' αυτό πού σημαίνουν οί λέξεις:*
τυχερός, άξιος, εϋήλιος, δίκαιος, ήσυχος, ύποφερτός, γραφτός.

23. ΔΥΟ ΞΑΔΕΡΦΙΑ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

Γκρρρρρ... Γκρρρρρ...

Ή Οθέμος τρέχει στό τηλέφωνο καί παίρνει τό άκουστικό. Στό πρόσωπό του φάνηκε χαρά καί συγκίνηση, όταν άκουσε ποιός του τηλεφωνεί.

— Θέμο, κατάλαβες ποιός είμαι; Ήδῶ ὁ ξάδερφός σου ὁ ΉΟρέστης. Ήφτασα στόν Πειραιά μέ τό βαπόρι σήμερα τό πρωί στίς έξι καί ανέβηκα στήν Ήθήνα μέ τόν ήλεκτρικό σιδηρόδρομο. Σου τηλεφωνῶ άπό τό ξενοδοχείο του συμπεθέρου μας του Ήαράλαμπου. Ήδῶ

έγκαταστάθηκα για τήν ώρα.

— Τί λές, βρέ παιδί Ὀρέστη; γιατί ἔτσι; Γιατί δέ μᾶς τηλεγράφησες ἀπό τό νησί πῶς θά ῥχόσουν, νά κατεβῶ στόν Πειραιά νά σέ πάρω; Πῶς τά κατάφερες μόνος σου; Ἐσύ πρώτη φορά ταξιδεύεις.

— Μή θαρρεῖς δά πῶς στήν ἐπαρχία εἶμαστε κουτοί. Δέν ἦρθα ὁμως μόνος. Ἦταν πολλοί ἐπιβάτες συχωριανοί μας. Ἦταν καί ὁ Ὀδυσσεύς ὁ Πετμεζᾶς· συγγενής μας λίγο· τόν ξέρεις· ἀρχιεργάτης

σέ τυπογραφεῖο· τώρα ἔφεδρος ὑπαξιωματικός. Ἦταν λοιπόν καί αὐτός συνταξιδιώτης μας καί τοῦ σύστησε ὁ πατέρας νά μέ βοηθήσει. Τό ταξίδι περίφημο· ἐξαιρετικά ὠραῖο.

— Καί νά πᾶς στό ξενοδοχεῖο! Ἡ μητέρα πολύ θά δυσανεστηθεῖ. Θά ἔρθω νά σέ πάρω νά μείνεις μαζί μας ἐδῶ στό Χαλάντρι, ὥσπου νά βρεῖς σπίτι στήν Ἀθήνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 84)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου μέ τό ἀχώριστο μόριο **συν-** (**συν-**, **συνγ-**, **συνμ-**, **συνν-**).
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ὑπόλοιπες σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου καί νά ὑπογραμμίσεις τό ἀχώριστο μόριο.
3. Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀχώριστα μόρια: **δυσ-**, **τηλε-**, **ἡμι-**, **ὄμο-**, **ἐπι-**, **ἀμφι-**.
4. Συμπλήρωσε τίς φράσεις:
Ἡ καλή **συν-** (ζητῶ) διαλύει τή **διχο-** (γνώμη).
Τό **εὐ-** (ἀγγελία) διαδόθηκε καί στά δύο **ἡμι-** (σφαίρα) τῆς γῆς.
Οἱ Ἕλληνες εἶμαστε λαός **ὄμο-** (γλώσσα).
Μέ τόν **τηλέ-** (γράφω) στέλνουμε μηνύματα σέ ὅλο τόν κόσμο.

24. ΤΟ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΘΥΜΙΟΥ

Τό άρχοντικό όρθώνεται όλομόναχο στήν κορφή τής βραχουριᾶς μ' έναν άνεμοδείχτη πλάι του· οί πέτρες άπό τήν πολυκαιρία έχουν πάρει ένα σταχτοπράσινο χρώμα, καί μοιάζει μέ γλαροφωλιά, μά άπό κοντά ξεχωρίζεις τό σύνολό του. Πυργωτό είναι, τρίπατο, μέ σίγουρη ξυλοσκεπή καί μέ διπλό τόν τοίχο.

Στό έπάνω πάτωμα είναι οί κρεβατοκάμαρες του άντρόγунου καί του γιοῦ τους του Νικόλα. Στό δεύτερο, κατά τή θάλασσα, είναι ή μεγάλη σάλα καί μπροστά της ή τραπεζαρία, χωρισμένες μέ στενό-

μακρο πέραςμα. Στό κάτω πάτωμα είναι τό κατώγι μέ τίς σοδειές καί μέ τή χαμοκέλα στήν πίσω μεριά του, όπου γίνεται ή λάτρα.

Στήν τραπεζαρία, σιμά στό παραθύρι, είναι στημένος ό άργαλειός τής καπετάνισσας μέ τό νήμα τό χρυσοκίτρινο, περασμένο στό καλαμοκάνι του· εκεί περνᾶ τίς ώρες της ή καπετάνισσα τά βραδινά τής χειμωνιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 85 - 89)

1. *Νά ξεχωρίσεις τά παρατακτικά σύνθετα του κειμένου καί νά τά εξηγήσεις.*
2. *Κάμε τό ίδιο καί γιά τά προσδιοριστικά σύνθετα.*
3. *Τί είδους είναι καί πώς εξηγούνται τά παρακάτω σύνθετα: λαγοπόδαρος, κοντόθωρος, σιδεροκέφαλος, ξανθομάλλης, σκληροτράχηλος, καλόκαρδος, κακόμοιρος, μεγαλόσωμος.*

4. *Τί είδους είναι και πώς εξηγούνται τα παρακάτω σύνθετα: ώροδείκτης, χαρτοπαίκτης, μυρμηκοφάγος, κτηνοτρόφος, θαλασσομάχος, βιβλιοδέτης.*
5. *Γράψε κι εσύ από δύο σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά και αντικειμενικά.*

25. ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ἐξαφνα λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρὸς στῆς μάνας τὴν ψυχὴ, ἔτοιμος νὰ δείξει τὸ μέλλον τοῦ νεογέννητου. Καὶ τὸν εἶδε τριαντάχρονο λεβεντονιὸ νὰ μαγνητίζει τίς ψυχές τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγρός, μέ σεβαστὴ μελαγχολία στό ροδόπλαστο πρόσωπο, μέ τὸ στόμα γλυκοστάλαχτο καὶ τὰ γαλανὰ μάτια, μιλοῦσε στό λαὸ καὶ τὸν ἔπειθε. Οἱ προφῆτες, πού τὸν προσπερνοῦσαν, πειθαρχοῦν τώρα καὶ πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσῆ ξαναζεῖ στά λόγια του καὶ συμπληρώνεται. Ἡ βαριόμοιρη γῆ ἀναδροσίζεται· τ' ἀπελπισμένα πλήθη ξαναθαρρεύουν. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπὸ τὰ πλατιά στέρνα του καὶ δροσίζει τὸ καμίνι τῆς κακομοιριάς. Τὰ Ἱεροσόλυμα στρώνουν τοὺς δρόμους μέ βέργια νὰ τὸν καλοδεχτοῦν. Σύγκαιρα ὁμως καρφώνουν τὸ σταυρό. Ὁ φθονερός μαθητὴς τὸν παραδίνει μέ φίλημα. Μά Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπὸ τὰ τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τὴν προδοσίαν καὶ ἀνεβαίνει πρᾶος στό μαρτύριο.

1. *Νά κατατάξεις τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ πρώτου συνθετικοῦ.*

Οὐσιαστικό	Ἐπίθετο	Ἀριθμητικό	Ἐπίρρημα

2. *Μέ τά πρώτα συνθετικά τῶν παρακάτω λέξεων νά σχηματίσεις ἀπό δύο σύνθετα:*

πισωδρομοῦν, ἠλιοστάλαχτος, λεβεντονιός, βαριόμοιρος, γλυκοστάλαχτος.

3. *Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις. Σέ ποιές τό πρώτο συνθετικό παίρνει συνδετικό φωνήεν;*

σφήκα — φωλιά

κρυφά — ἀκούω

σπίτι — νοικοκύρης

ἄσπρος — κίτρινος

ρύζι — γάλα

ἀργά — διαβαίνω

26. Η ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

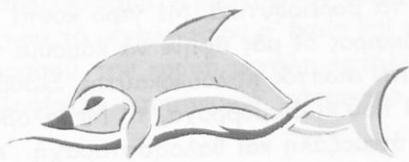
Ἐπί μικρός τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα. Τό πρώτο μου παιχνιδι ἦταν ἓνα κουτί ἀπό λουμίνα, πού ἡ φαντασία μου τό ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο. Πῆγα καί τό ἔριξα στή θάλασσα μέ καρδιοχτύπι. Ἄργότερα ἔγινα πρώτος στό κουτί, στό κολύμπι πρώτος. Ἐκεῖνα πού εἶχα ὀλόγυρά μου, ψυχωμένα κι ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια: οἱ ναῦτες μέ τά ἠλιοκαμένα τους πρόσωπα καί τά φανταχτερά ρούχα· οἱ γέροντες μέ τίς ἱστορίες τους· τά ξύλα μέ τή χτυπητή κορμοστασιά.

Ναί· τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα! Τήν ἔβλεπα κατάντικρυ ν' ἀπλώνεται ἀπό τό ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νά χάνεται στά οὐρανοθέμελα σάν πλάκα ζαφειρένια, στρωτή. Τήν ἔβλεπα ὀργισμένη ἄλλοτε, νά δέρνει μέ ἀφρούς τό ἀκρογιάλι. Καί ὅταν ἔβλεπα κάρabi νά σηκώνει τήν ἄγκυρα, νά βγαίνει ἀπό τό λιμάνι καί ν' ἀρμενί-

ζει στ' άνοιχτά, ή ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερό πουλάκι, έπάνω του
Τά σταχτόμαυρα πανιά τά όλοφούσκωτα, τά σκοινιά τά κοντυλο-
γραμμένα, μ' έκραζαν νά πάω μαζί τους. Καί νυχτόημερα ή ψυχή μου
κατάντησε άλλο πόθο νά μήν έχει παρά τό ταξίδι.

Δέν κρατήθηκα περισσότερο· ό πατέρας, παλιός θαλασσομάχος,
έλειπε σέ ταξίδι. Μίσησε καί ό θεϊός μου γιαί τή Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ
έπεσα στό λαιμό· τόν παρακάλεσε καί ή μάνα μου από φόβο μήν
άρρωσθήσω. Κι ό θεϊός μου, πού ήταν μεγαλόκαρδος άνθρωπος, δέ-
χτηκε νά μέ πάρει μαζί του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 96 - 101)

1. Τί μέρος τοῦ λόγου είναι τά σύνθετα τοῦ κειμένου μέ δεύτερο συνθετικό οὐσιαστικό;
2. Νά βρεῖς ποιές αλλαγές γίνονται στό γένος καί στήν κατάληξη τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ τῶν συνθέτων:
**άτάραχος, άγγελόμορφος, άγριοπρόσωπος, άνοιχτομάτης, τε-
τράγωνος.**
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οὐσιαστικά:
γλώσσα, ψυχή, λόγος, καρπός, δόξα, θόρυβος.
4. Ποιό είναι τό δεύτερο συνθετικό, τί μέρος τοῦ λόγου είναι καί τί μέρος τοῦ λόγου γίνεται μέ τή σύνθεση στίς λέξεις:
**καρδιοχτύπι, κατάντικρυ, οὐρανοθέμελα, άκρογιάλι, μεγα-
λόκαρδος, θαλασσομάχος, κορμωστασιά.**

27. ΨΑΡΕΜΑ ΣΤΟ ΓΛΑΡΟΝΗΣΙ

Ἐπί εβδομάδες εἶχαμε καταστρώσει τὸ σχέδιό μας. Ὁ μπαρμπά-Στρατής, ὁ λεβεντάνθρωπος, ἀνοιχτόκαρδος ψαράς, θαλασσόλυκος στὰ νιάτα του, συμπέθερος ἑνὸς ἀπὸ τὴ συντροφιά μας, θὰ μᾶς ἔδινε τὴ μικρότερη ἀπὸ τὶς δύο ψαρόβαρκές του· καθετὲς καλές, ἀπὸ μονοκόμματα μεσηνέζες καὶ ἀπὸ ἀλογότριχες, εἶχαμε ὅλοι μας· τὰ σύνεργα τῆς ψαρικῆς θὰ τὰ εἶχαμε ἐτοιμάσει ἀποβραδὶς· γιὰ δόλωμα θὰ παίρναμε λιανόψαρα, ἀμμοσκούληκα, καὶ γιὰ τὰ κεφαλόπουλα ψωμοτύρι· καὶ θὰ ξεκινούσαμε πρὶν βγεῖ ὁ ἥλιος. Ἡμαστέ πέντε.

Τὸ Γλαρονήσι — γεμάτο γλαροφωλιές — εἶναι κατάντικρυ στὸ χωριό μας, πρὸς τὰ βορειοδυτικά. Μὲ γερό κουπί φτάνεις σέ μισή ὥρα. Μὰ ὁ παλιόκαιρος δὲ μᾶς ἄφηνε νὰ κάμουμε τὴν ἐκδρομὴ. Ὁ φετινὸς Μάρτης ἦταν σωστός παλουκοκαύτης. Ξεροβόρια τὶς πρῶτες του μέρες, ποῦ καὶ ποῦ κι ἀνεμόβροχα, τὴ Μεγαλοβδομάδα μάλιστα σηκώθηκε φοβερὴ ἀνεμοζάλη καὶ θαλασσοταραχὴ. Ἄλλὰ τώρα, ξύλαμπρα, ἦταν χαρὰ Θεοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 102 - 104)

1. Χώρισε τὰ σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μὲ τὸν τόνο τους:

Φυλάγουν τόν τόνο	Τόν ἀνεβάζουν στήν παραλήγουσα	Τόν ἀνεβάζουν στήν προπαραλήγουσα

2. Σχημάτισε σύνθετα μὲ τὰ παρακάτω ζευγάρια λέξεων τονίζοντάς τα ὅπου πρέπει:
ἄσπρος - γαλανός, λύκος - σκύλος, κορφὴ - βουνά, φαγί - ποτό, μάτι - γυαλί, παλιός - χωριό, ἄρχοντας - χωριάτης, χτύπος - καρδιά, ἄνεμος - ζάλη, θάλασσα - πνίγομαι.
3. Κάμε παρασύνθετα ἀπὸ τὶς λέξεις:
παλιόκαιρος, Μεγαλοβδομάδα, καλωσορίζω, Αἰγαῖο Πέλαγος.
4. Νὰ βρεῖς ἀπὸ ποιὲς σύνθετες λέξεις παράγονται τὰ παρασύνθετα: **προθυμία, συγκοινωνιακός, χριστουγεννιάτικος, Ἐρυθροσταυρίτης.**

28. ΤΟ ΟΜΟΡΦΟ ΧΩΡΙΟ

Μόλις ό Παυλής και ό νονός του βγήκαν από τό λαξευτό δρόμο, ξεφυτρώνει μπροστά τους πεντάμορφη θέα. Κάμπος βαθύς και δεντροσκέπαστος, βουνά παραπέρα άραδιασμένα σαν κύματα, από τά δεξιά λάδι ή θάλασσα, δίπλα στό άκρογιάλι τό όμορφο χωριό.

Τά σπίτια του έφεγγαν σαν γλάστρες μέ τά λουλούδια και καταμεσής στά σπίτια — παράξενο θάμα! — βράχος πού στεκόταν σαν κολοσός ούρανόγγιχτος, πού τό μεγαλειό του σ' έκανε και τόν σεβόσουν. Και έπάνω στού κολοσσού τήν κορφή μεγάλη κατάλευκη έκκλησία, και δίπλα στήν έκκλησία τό καμπαναριό, κάτασπρο κι αυτό, χαριτωμένο. . .

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 105)

1. *Νά βρεις ποιά έπίθετα και ποιά ούσιαστικά στό κείμενο χρησιμοποιούνται μεταφορικά.*
2. *Σέ ποιές από τίς παρακάτω λέξεις υπάρχει κυριολεξία και σέ ποιές μεταφορά:*
χρυσή άλυσίδα — χρυσή καρδιά,
τρέχει τό παιδί — τρέχει ή μήτη,
ή ρίζα του δένδρου — ή ρίζα του κακού,
παιδί μάλαμα — δαχτυλίδι από μάλαμα,
σκάβω βαθιά — νιώθω βαθιά.
3. *Μέ καθεμιά από τίς ακόλουθες λέξεις νά σχηματίσεις δύο φράσεις. Στή μιά τους νά λέγονται κυριολεκτικά και στήν άλλη μεταφορικά:*
άνοίγω, σηκώνω, βαρύς, πικρός, νεράκι.
Παράδειγμα: άνοίγω τό παράθυρο — άνοίγω τήν καρδιά μου.

29. ΤΑ ΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ

Τόν παππού τόν βρήκαμε νά ποτίζει τά λαχανικά στό κηπαράκι του, καί τή γιαγιά, κάτω από τή μηλιά, νά μπαλώνει άσπρόρουχα, προχτές πού μέ τήν άδερφούλα μου πήγαμε νά τούς δοῦμε στό έξοχικό τους σπιτάκι.

— Τί θέλετε νά σᾶς φιλέσουμε; μᾶς ρωτᾷ ἡ γιαγιά.

— Εὐχαριστοῦμε, γιαγιά, δέν εἶναι ἀνάγκη νά σᾶς βάλουμε σέ κόπο.

— Τί κόπο, καλέ; Πέστε τί σᾶς ἀρέσει. Πές, Ντίνο. . . Ἐσύ, Φροσούλα; Μήν ντρέπεσαι· μίλα.

— Ποῦ νά τά βρεῖς τέτοια ἐποχή τά μῆλα; λέει ὁ παππούς· δέ ρίχνεις μιά ματιά πάνω ἀπό τό κεφάλι σου, νά δεῖς πῶς εἶναι ἀκόμα ἀγίνωτα;

— Οὔ, καημένε Θανάση, πάλι τά ἀστεῖα σου ἄρχισες. Εἶπα τῆς Φροσούλας νά μιλήσει καί νά πει τί θέλει. Σήκω, Ντίνο. . .

— Σύκο! λέει πάλι ὁ παππούς· μᾶς ἔμεινε κανένα;

— Ἄχ, ἄφρησέ με, καημένε Θανάση. Σήκω, Ντίνο, πετάξου μέσα στό σπίτι καί στό δεξί συρτάρι τοῦ ἀρμαριοῦ ἔχω χαλβᾶ πολίτικο. Βάλε τέσσερα κομμάτια σ' ἕνα πιάτο καί φέρ' τα. Καί, μιά πού θά μπεῖς, φέρε μου καί τό μαλλί πού ἔχω σ' ἕνα καλαθάκι καί τό ἀδράχτι μου, νά γνέσω λίγο. Ἄ, καί τή ρόκα.

— Ρόκα ἔχω στό περιβόλι ὅση θέλεις.

— Τέλος πάντων, δέν ὑποφέρεσαι, Θανάση, μ' αὐτά τά ἀστεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 106 - 108)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τά ὁμώνυμα τοῦ κειμένου καί νά πεις ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τοῦ καθενός.*
2. *Νά σχηματίσεις φράσεις πού ἡ καθεμιά νά ἔχει μίαν ἀπό τίς ἀκόλουθες ὁμώνυμες λέξεις:*
δανικός (ἀπό τή Δανία) — δανεικός, νοίκι — νίκη, ψηλός — ψιλός, κλίμα — κλήμα.
3. *Νά βρεῖς ἀπό ἕνα παρώνυμο γιά κάθε λέξη ἀπό τίς ἀκόλουθες:*
κερί, πότε, ἄλλα, μίσος, μετάλλιο, σφάγιο, ἄξιος, ἀργός, δάφνη, γέρινω.

30. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΑΪΤΟΣ

Ένας αϊτός περήφανος,
ένας αϊτός λεβέντης
ἀπό τήν περηφάνια του
κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα
νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά,
ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνι στά βουνά
καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
ἐμάργωσαν τά νύχια του
καί πέσαν τά φτερά του.

Κι ἀγνάντια βγήκε κι ἔκατσε σ' ἕνα ψηλό λιθάρι
καί μέ τόν ἥλιο μάλωνε καί μέ τόν ἥλιο λᾶει:
«Ἥλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἐδῶ σ' αὐτή τήν ἀπόσκιούρα,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά ἀνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά ῥθοῦνε τ' ἄλλα τά πουλιά καί τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια;»

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 109 - 110)

1. *Νά βρεῖς συνώνυμα τῶν λέξεων:*
μαλώνω, ἀγνάντια, λιθάρι, ἀνταμώνω, κάμπος, ξημερώνω,
φοβοῦμαι, ἄγριος.
2. *Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ὑπάρχουν τά παρα-
κάτω συνώνυμα:*
καλύβα, μέγαρο, παλάτι, πολυκατοικία, σπίτι — ἀστράφτω,
γυαλίζω, λάμπω.
3. *Νά βρεῖς ταυτόσημες τῶν ἀκόλουθων λέξεων:*
κοῦρκος, μπρούμυτα, καταγῆς, ἀχλάδι, ὄρνια, στέγη, τίλιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οί λέξεις

1. Από τὰ παρακάτω ρήματα σχημάτισε οὐσιαστικά (πού νά σημαίνουν ἐνέργεια ἢ τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας) μέ τήν παραγωγική κατάληξη **-μα** (ἢ κατάληξη αὐτή γράφεται μέ **μμ** στά οὐσιαστικά τὰ παράγωγα ἀπό ρήματα μέ χαρακτηρισά π, β, φ): γράφω, ράβω, βάφω, τρίβω, ἀλείβω, κόβω, βλέπω, τρέφω (θρέφω), μαγεύω, ψαρεύω — ἀνοίγω, διαλέγω, πλέκω, δείχνω, τυλίγω — ἀγωνίζομαι, ἀλωνίζω, ἀλατίζω, στολίζω — δένω, ἀπλώνω, διπλώνω, ἰδρύνω.
  2. Σχημάτισε οὐσιαστικά ἀπό τὰ ἐπίθετα:
νόστιμος, ἔξυπνος, κίτρινος — δίκαιος, καλός, ταπεινός, ἀγράμματος — ἀθῶος, θερμός, δραστήριος, ἀρχαῖος, ἴσος — ξινός, σάπιος, μαῦρος.
  3. α) Σχημάτισε ἐπίθετα παράγωγα ἀπό τὰ ρήματα: γράφω, ἀγοράζω, ἀκούω, κρύβω, μισῶ, γυρίζω, πλέκω, πήζω, ἀρπάζω, φυτεύω, σηκώνω (μέ κατάληξη **-τός**): ἀναπαύω, ἀπολυμαίνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, κολακεύω, ἐνθουσιάζω, ἀρπάζω (μέ κατάληξη **-τικός**).
  - β) Σχημάτισε ὑποκοριστικά ἐπίθετα ἀπό τὰ ἐπίθετα:
ψηλός, καλός, ἀκριβός, φτωχός, ζεστός, δροσερός, χοντρός, ὄμορφος, πονηρός.
  - γ) Σχημάτισε ἐπίθετα παράγωγα ἀπό τὰ ἐπιρρηματα: χτές, σήμερα, πέρ(υ)σι, τώρα, (ἐ)φέτος, πάντοτε (ὄλα παίρνουν κατάληξη **-ινός**).
4. Γράψε ἀπό δύο ἐπίθετα πού νά παράγονται ἀπό οὐσιαστικά μέ τίς καταλήξεις: **-ἄρης, -ένιος, -ινος, -ερός, -πτός, -ικός, -ιάτικος, -ίστικος, -ίσιος.**
  5. Νά γράψεις ὅλες τίς σύνθετες λέξεις πού βρίσκονται στό κείμενο τῆς σελ. 45 καί δίπλα στήν καθεμιά τὰ συνθετικά της μέρη.

6. Γράψε τὰ παρακάτω γνωμικά ὑπογραμμίζοντας τίς λέξεις πού εἶναι σύνθετες μέ ἀχώριστα μόρια:

Ἄνθρωπος ἀγράμματος, ξύλο ἀπελέκητο.— Στήν ἀναβροχιά καλό καί τό χαλάζι.— Τό πρόβατο πού ξεκόβει ἀπ' τό μαντρί τό τρώει ὁ λύκος.— Ξένα ρούχα ντύνεσαι, γρήγορα ξεντύνεσαι.— Ὅπου δέ σέ σπέρνουν μήν ξεφυτρώνεις.— Ἀκάλεστος στό γάμο τί γυρεύεις;

7. Γράψε τίς λέξεις πού ἔχουν σημασία ἀντίθετη ἀπό ἐκεῖνο πού σημαίνουν οἱ παρακάτω λέξεις:

τυχερός, ἀλατισμένος, λησμονημένος, ἄξιος, εὐήλιος, γραφτός, καρφωμένος, δίκαιος, ὄπλισμένος, θνητός, ἥσυχος, παρηγορημένος, ὑποφερτός, ὑπομονετικός, τελειωμένος.

Παράδειγμα: τυχερός - ἄτυχος, ἀλατισμένος - ἀνάλατος.

8. α) Σχημάτισε ἀπό μιὰ σύνθετη λέξη μέ καθένα ἀπό τὰ λόγια ἀχώριστα μόρια ὡς πρῶτο συνθετικό. (Βλ. σ. 58 τῆς Γραμματικῆς.)

β) Πῶς λέγονται οἱ ἄνθρωποι πού ἔχουν τήν ἴδια θρησκεία; ἐκεῖνοι πού μιλοῦν τήν ἴδια γλώσσα; ὅσοι ἀνήκουν στήν ἴδια φυλή; ὅσοι θήλασαν τό γάλα τῆς ἴδιας μητέρας (χωρίς νά εἶναι ἀδέρφια); τό σύνολο πολλῶν συγγενικῶν ἐθνῶν; τό σύνολο πού περιλαμβάνει τίς συγγενικές τάξεις ζώων ἢ φυτῶν (λ.χ. τῶν θηλαστικῶν); τό φαγητό πού δέν εἶναι βρασμένο, ψημένο ἢ μαγειρεμένο.

9. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις:

σφήκα-φωλιά	κρυφά-ἀκούω	λύκος-σκύλος	σπίτι-νοικοκύρης
συχνά-ρωτῶ	κοντά-ζυγώνω	χιόνι-βροχή	γλυκός-ἀνάλατος
συχνά-ἀλλάζω	ξανά-φαίνομαι	μόνος-ἀκριβός	ἔργο-ὁδηγός
ἀργά-διαβαίνω	ξανά-ἀρχίζω	ἄσπρος-κίτρινος	ρύζι-γάλα.

10. Γράψε ἀπό τρία σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καί ἀντικειμενικά.

11. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τὰ οὐσιαστικά:

καρπός, λόγος, θόρυβος, τρόπος, γλώσσα, καρδιά, δόξα, ψυχή, φωνή, ὄργανο.

12. Ποιά εἶναι τὰ σύνθετα μέρη στίς σύνθετες λέξεις:

ζωέμπορος, ἔφεδρος, ἀνθυπολοχαγός, εὐρυχωρία, φυσιогνωμία, δεκαπενθήμερο, ψύχραιμος.

13. Σχημάτισε σύνθετες λέξεις με τὰ συνθετικά:
 πρῶτος - ἐργάτης, ἄρτος - ἐργάτης, λάδι - ἔμπορος, ἀπό - ὀπλίζω,
 ἀπό - ὄρμη, ὑπό - ἥλιος, ὑπό - ὑπουργός, πρῶτος - ὑπουργός, κατά -
 ἡσυχάζω, κατά - ὀρίζω, ἀντί - ὑποπλοίαρχος, βαθύς - φωνή.
14. Γράψε ἀπό τρία συνώνυμα γιά καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις:
καράβι	ἄγριος	τώρα	ψάχνω
πολεμιστής	ἄφοβος	ἄργά	λέω
σκαμνί	καινούριος	ὔστερα	φοβοῦμαι.
15. Γράψε τίς φράσεις τοῦ κειμένου πού ἔχουν μεταφορική σημασία.
 Παράδειγμα: **μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της** (βλ. κείμενο
 σελ. 74-75).
16. Σχημάτισε οἰκογένειες λέξεων ἀπό τίς ἀκόλουθες ἀπλές λέξεις:
 βουνό, λουλούδι, γράφω, ἀλεύρι.

31. Ο ΠΗΝΕΙΟΣ

Τά ἡμερα πουλιά τῆς πεδιάδας, οἱ πελαργοί, οἱ φασιανοί, οἱ κουροῦνες, οἱ ἀγριόχηνες, κάθιζαν ἐπάνω στά κλαδιά. Τά χελιδόνια καί τά σπουργίτια κούρνιαζαν ἐμπιστευτικά στά φυλλώματα μαζί μέ τό βδελυρό φίδι, πού γώνευε στήν κουφάλα, καί μέ τόν ποντικό, πού ἀργομασοῦσε τ' ἀκρόριζα.

Περίγυρα, στό ἀμφιθεατρικό ψήλωμα τῶν βουνῶν καί κάτω στήν ἀπλωτή πεδιάδα, στούς κυματισμούς τῶν λόφων καί τίς γραμμές τῶν κοιλάδων, ἡ βλάστηση ἀπλωνόταν μέ ὄλο τό μεγαλεῖο της καί μέ ὄλη τήν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 117 - 120)

1. *Νά βρεῖς ὄλα τά ὀριστικά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στό κείμενο. Σέ ποιό γένος, ποιόν ἀριθμό καί σέ ποιά πτώση εἶναι τό καθένα;*
2. *Ποιοί τύποι τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου λείπουν;*
3. *Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τά ἄρθρα πού λείπουν.
Ἔρχεται ... ἀδερφός μου. Ἔχω ... βιβλίο ... ἀδερφοῦ μου.
Βλέπω ... ἀδερφό μου. Ἔρχεται ... ἀδερφή μου. Ἀκούω ...
φωνή ... ἀδερφῆς μου. Βλέπω ... ἀδερφή μου. Αὐτό εἶναι ...
σχολεῖο μου. Βλέπω ... παιδιά ... σχολείου μου. Στήν αὐλή
μαζεῖονται ... μαθητές καί ... μαθήτριες. Παρακολουθῶ ...
παιχνίδια ... παιδιῶν καί ἀκούω ... φωνές τους.*
4. *Στά παρακάτω οὐσιαστικά βάλε τό ἄρθρο τους στόν ἐνικό ἀριθμό, γιά νά φανεῖ τό γένος τους:
πέτρα, ὑπόνομος, τεῖχος, γέρος, τοῖχος, πήχη, ἀκρογιάλι, βία,
γερόντισσα, σωλήνας, ἑλικόπτερο, ἔλικα, τύχη.*

32. ΑΙΣΩΠΕΙΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΑΓΕΛΑΔΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Ἐνῶ ἓνας ἀγελαδάρης ἔβουκε τὰ βόδια του στήν πλαγιά ἑνός βουνοῦ, ἓνα μοσχάρι ξέκοψε ἀπό τό κοπάδι καί χάθηκε. Ὁ ἀγελαδάρης, ἀφοῦ ἀδίκῃ γύρισε λαγκάδια καί βουνά, ἔκαμε τήν προσευχή του στό Δία καί τοῦ ἔταξε πῶς, ἂν τόν βοηθοῦσε νά βρεῖ τόν κλέφτη, θά τοῦ πρόσφερε θυσία ἓνα κασίκι. Ἐξακολούθησε ἔπειτα νά ψάχνει

καί μιά στιγμή, στό ξέφωτο ἑνός δάσους, ἀντικρίζει ἓνα λιοντάρι πού ἔτρωγε τό μοσχάρι του. Τρομαγμένος τότε σήκωσε τὰ χέρια του πρὸς τόν οὐρανό καί εἶπε: «Ἀφέντη Δία, σοῦ ἔταξα, ἂν κάμεις νά βρῶ τόν κλέφτη, νά σοῦ θυσιάσω ἓνα κασίκι· τώρα σοῦ τάζω, ἂν κάμεις νά μή μέ βρεῖ ὁ κλέφτης, νά σοῦ θυσιάσω ἓναν ταῦρο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 119)

1. *Νά ὑπογραμμίσεις μέ μολύβι τό ἀόριστο ἄρθρο ὅπου ὑπάρχει.*
2. *Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τό ὀριστικό ἢ τό ἀόριστο ἄρθρο.*

Κάποτε ... γέρος ξυλοκόπος γύριζε φορτωμένος μέ ... δεμάτι ξύλα. Ἐξαφνα ἄρχισε δυνατή βροχή. Ἐκεῖ κοντά βλέπει ... καλύβα. Τρέχει καί χτυπᾷ ... πόρτα. «Ποιός εἶναι;» ἀκούστηκε ἀπό μέσα ... φωνή. «Εἶμαι ... διαβάτης καί ζητῶ νά φυλαχτῶ ἀπό ... βροχή». Ἀμέσως ἀνοίγει ... πόρτα καί παρουσιάζεται ... παιδί. Πρόθυμα παίρνει ... δεμάτι ἀπό ... γέρο καί τόν ὀδηγεῖ μέσα. «Εὐχαριστῶ, παιδί μου, λέει ... γέρος».
3. *Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ἀόριστο ἄρθρο πού λείπει:*
  - ... ἄγνωστος πού πλησίασε
  - ... φίλου μου ὁ πατέρας ταξιδεύει
  - ... θεῖο μου θαυμάζω ξεχωριστά.

33. ΤΟ ΧΩΡΙΟ

“Ὡς πενήντα πέντε χρονῶν ἄνθρωπος ὁ κύρ Μαυρουδῆς. Ἄνοιχτόκαρδος, γλυκομίλητος, πρόσχαρος. Τίποτε δέν τόν ἔκανε νά χαλάσει τήν καρδιά του, ὄλα στό χωρατό συνήθιζε καί τά γύριζε. Ζοῦσε μέ τή γυναίκα του καί τήν κόρη τους τή Σμαράγδα. Ἄλλα παιδιά δέν εἶχαν, καί ὄλη του ἡ ἀγάπη στή Σμαράγδα καταστάλαζε. Ἡ μικρή εἶχε πάρει ἀπό τόν πατέρα της: ἦταν ἀνοιχτόκαρδη σάν ἐκεῖνον. Ἡ μητέρα της τήν ἔλεγε ἀγριοκάτσικο.

Ὁ Παυλῆς καί ὁ νονός του ἔφτασαν στό ἀρχοντικό. Κατάμπροστα στή μεγάλη θύρα, κάτω ἀπό πυκνόφυλλες κληματαριές, ἀντίκρουστίς φουντωμένες πορτοκαλιές, μέ τό συντριβάνι στή μέση πού ξετίναζε τ' ἀργυρά του νερά, ἐκεῖ καθόταν ὁ κύρ Μαυρουδῆς. Μόλις εἶδε τούς καλεσμένους του, προσηκώθηκε, τούς καλωσόρισε θερμά καί τούς ἔβαλε νά καθίσουν πλάι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 122)

1. *Νά βρεῖς ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου φανερώουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.*
2. *Νά βρεῖς ἐπίσης τά κύρια, τά κοινά, τά συγκεκριμένα καί τά ἀφηρημένα οὐσιαστικά.*
3. *Μήπως ὑπάρχουν στό κείμενο περιληπτικά οὐσιαστικά, ὅπως λ.χ. κόσμος, λαός κτλ.;*
4. *Στίς τρεῖς στήλες πού ἀκολουθοῦν ὑπάρχουν ἀξεχώριστα ὀνόματα προσώπων, ζώων καί πραγμάτων. Νά ταξινομήσεις τά ὀνόματα κάθε κατηγορίας σέ μία χωριστή στήλη:*

ἀετός	σπουργίτης	λαγός
ποτήρι	τροχός	ἀμάξι
ἐργάτης	λιοντάρι	τεχνίτης
μέλισσα	ἀμαξάς	κουδούνι
λογοτέχνης	δασκάλα	λιβάδι.

5. Ξεχώρισε από τὰ παρακάτω οὐσιαστικά ἐκεῖνα πού φανερώ-
νουν: α) ἐνέργεια, β) κατάσταση, γ) ιδιότητα:

καλοσύνη	κλάδεμα	δίψα	κακοτυχία	ἀγριάδα
γράψιμο	ὕπνος	γρηγοράδα	δύση	ἀγιότητα
πείνα	κομψότητα	κυνήγι	ὁμορφιά	ἐμφάνιση.

6. Στά παρακάτω κύρια ὀνόματα βάλε τὸ κατάλληλο κοινὸ ἀπὸ
τῆ διπλανή στήλη:

Ὁ κύρ - Φίλιππος εἶναι ...	ὁ πρῶτος κυβερνήτης
Ὁ φίλος μου ὁ Κωστής εἶναι ...	βουνό
Ὁ Παρνασσός εἶναι ...	βασιλιάς
Ὁ Δαρεῖος ἦταν ...	ἔμπορος
Ὁ Καποδίστριας ἦταν ...	φιλοτελιστής

34. ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΣΕ ΜΟΔΙΣΤΡΑ

Ἡ Μαλάμω ἦταν μοναχοπαίδι καὶ ὄρφανή ἀπὸ πατέρα. Ὅσο
ζοῦσε ὁ πατέρας της, δουλευτής καὶ καλὸς νοικοκύρης, περνοῦσαν
καλά, μολοντί ὄχι βέβαια πλοῦσια. Ὅταν ἐκεῖνος πέθανε, κατάλα-
βαν πὼς ἡ ὄρφανή ἔπρεπε νὰ μάθει μιὰ τέχνη, ν' ἀκολουθήσει ἕνα

ἐπάγγελμα, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ
ζήσει ἢ ἴδια, νὰ βοηθήσει καὶ τὴ
μητέρα της. Πὼς θὰ ζοῦσαν μέ τό
χωραφάκι τους, τὴ μία ἀγελάδα
τους καὶ τὰ τέσσερα πέντε πρό-
βατα πού εἶχαν;

Τὴ φοράδα εἶχαν ἀναγκαστεῖ
νὰ τὴν πουλήσουν. Καὶ ἡ γιαγιά
της—μακαρίτισσα τὴν ἰδίαν—
καὶ ὁ θεῖος της καὶ ἡ δασκάλα
τοῦ χωριοῦ καὶ ὁ παπὰς, γειτόνοι
καὶ γειτόνισσες, τὴν παρακινού-
σαν νὰ πάει στὴν Ἀθήνα, νὰ μείνει
γιὰ κανένα χρόνον μέ μιὰ ξαδέρφη

πού είχε εκεί και νά σπουδάσει κάτι. Και τό ἀποφάσισε. Ἡ ξαδέρφη, πού ἦτανε νοσοκόμα, τή συμβούλευε ν' ἀκολουθήσει τό δικό της ἐπάγγελμα, μά ἡ Μαλάμω προτίμησε νά γίνει μοδίστρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 124 - 127)

1. Ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν ἕναν τύπο καί ποιά ἔχουν δύο τύπους μέ ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό; Ποιά ἔχουν διαφορετική λέξη γιά τό θηλυκό;

Οὐσιαστικά μέ

ἕναν τύπο	δύο τύπους	διαφορετική λέξη

2. Νά βάλεις σέ ἀρσενικό γένος τά θηλυκά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

Ἡ γι α γι α λέει στήν ἐ γ γ ο ν ἡ τῆς παραμύθια γιά τή δ ρ ά κ α ι ν α, γιά τήν ἀ ρ α π ί ν α, γιά τή μ ά γ ι σ σ α. —«Μή, γι α γι α, μή μοῦ λές τέτοια. Ἡ δ α σ κ ά λ α μου μᾶς λέει ἱστορίες γιά τή β ο σ κ ο π ο ῦ λ α, τή δ ο υ λ ε ῦ τ ρ α, πού ἰδ ρ ώ ν ε ι γιά νά κερδίσει τό ψ ω μί τῆς, γιά τήν ἡ ρ ω ί δ α πού ἔχει γενναία καρδιά».

3. Γράψε τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν ὀνομάτων:
ἀδερφός, ἀνεπιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος, ἥρωας, καθηγητής, λέοντας.
4. Χρησιμοποίησε τίς καταλήξεις τῶν θηλυκῶν -τρια, -τρα, -ίνα, -α στά παρακάτω ἀρσενικά, γιά νά δώσεις τά θηλυκά τους:
νοσοκόμος, καθηγητής, κλέφτης, ἐργάτης, ἀράπης, ψεύτης, τεχνίτης, γυμναστής.

35. ΓΙΟΡΤΙΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

Οί γεωργοί, σέ παλιότερη εποχή, συνήθιζαν τήν πρωτομαγιά νά χώνουν ἕνα παιδί στίς πρασινάδες καί στά λουλούδια, νά τοῦ κρεμοῦν κουδούνια καί νά τό γυρίζουν ἀπό σπίτι σέ σπίτι. Τό παιδί χόρευε καί οἱ συνοδοί του τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ Μᾶη:

Τώρα εἶν' ὁ Μᾶης κι ἡ ἄνοιξη, τώρα εἶν' τό καλοκαίρι.

Αὐτό τό ἔθιμο σιγά σιγά τώρα σβήνει.

Στίς 21 Νοεμβρίου, πού εἶναι τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, οἱ γεωργοί γιορτάζουν, ὅπως λένε οἱ ἴδιοι, τήν Πολυσπορίτισσα. Σέ πολλά χωριά παίρνουν πολυσπόρια (σιτάρι, καλαμπόκι, κουκιά, φασόλια κτλ.), πηγαίνουν στήν πηγή, τά ρίχνουν μέσα καί λένε: "Ὅπως τρέχει τό νερό, νά τρέχει τό βιό. Παίρνουν ἔπειτα νερό καί γυρίζουν.

Ἐκεῖ τριγύρω στά Ἄνικολοβάρβαρα ἔρχεται ὁ χειμώνας. Ἄν τότε τύχει νά χιονίσει, ἀκοῦς τούς γεωργούς νά λένε: Σήμερα τ' ἄσπρισε τά γένια του.

Μέρες μεγάλης χαρᾶς εἶναι τά Χριστούγεννα καί ὅλο τό Δωδεκάμηρο. Τότε ὁ γεωργός σφάζει τό θρεπτό του τό γουρούνι καί τρώει τά λουκάνικα. Τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, τό βράδυ, «παντρεύουν τή φωτιά τους». Βάζουν πολλά ξύλα καί γίνεται μεγάλη ἡ φωτιά, γιά νά φεύγουν οἱ Καλικάντζαροι. Τή στάχτη τῆς βραδιάς ἐκείνης τήν κρατοῦν, καί τήν ἡμέρα τῶν Φώτων, πού θά πέσουν οἱ σταυροί στό νερό καί θά γίνει ὁ ἁγιασμός, παίρνουν ἁγίασμα, ρίχνουν μέσα καί στάχτη καί ραντίζουν τ' ἀμπέλια τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 128)

- α) Ποιά κύρια ὀνόματα βρίσκονται στό κείμενο; Ποιά ἀπό αὐτά ἔχουν μόνο ἕναν ἀριθμό;

β) Ποιά κοινά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν μόνο ἕναν ἀριθμό;
- α) Γράψε στόν ἐνικό τά ἀκόλουθα ὀνόματα (ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού δέν ἔχουν ἐνικό):

οί γεωργοί, οί φίλοι, οί Δελφοί, τά παράθυρα, οί πηγές, οί Σέρρες, τά ποτάμια, τά χαιρετίσματα, οί θάλασσες, οί φωτιές, τά μεσάνυχτα, τά χαρτιά.

- β) Γράψε στόν πληθυντικό τά ακόλουθα όνόματα (έκτός από όσα δέν έχουν πληθυντικό):
ό κήπος, τό τραγούδι, τό παιδί, τό λουλούδι, τό Πάσχα, ή πηγή, ή γή, ό ψωμάς, τό Τριώδι, ή Σπάρτη, ό ναύτης, τό νερό, ό καφές.

36. ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

‘Ο Ἡλίας καί ὁ Στρατάκης ἔμειναν μέ ἀνοιχτό τό στόμα, ὅταν ὁ συμμαθητής τους ὁ Σπύρος τούς πήρε νά τούς δείξει τό γραφεῖο τοῦ πατέρα του.

Ποπό, τί θησαυρός ἦταν τά βιβλία αὐτά! Μόνο τό πάνω μέρος τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου δωματίου φαινόταν.

—‘Ο πατέρας μου εἶναι φυσικός, εἶπε ὁ Σπύρος. Βιβλία φυσικῶν ἐπιστημῶν καί μαθηματικῶν εἶναι αὐτά πού πιάνουν τούς δύο μεγάλους τοίχους. Γιά κοιτάξετε τοῦτο τί ὠραῖο!

Στή ράχη τοῦ δερμάτινου δεσίματος ἑνός χοντροῦ συγγράμματος ἦταν γραμμένο μέ χρυσά γράμματα «Ἡ ζωή τῶν ζώων». ‘Ο Σπύρος τό ἀνοίξε κι ἔδειξε στούς φίλους του τίς εἰκόνες. Τί πολλές καί τί ὠραίες! Μεγάλες χρωματιστές εἰκόνες ζώων κάθε εἶδους: τῆς Ἑλλάδας καί ξένων χωρῶν· ὄλων τῶν μερῶν καί ὄλων τῶν κλιμάτων: τῆς στεριᾶς, τῆς θάλασσας, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν, τοῦ ἀέρα· λιονταριῶν καί ἐλεφάντων, ρινόκερων καί ἵπποπόταμων καί κροκόδειλων, λύκων καί ἀλεπούδων καί χιμπαντζήδων, καρχαριῶν καί φαλαινῶν καί δελφινιῶν, αἰτῶν, γυπῶν καί ἄλλων ὄρνιων· μελισσῶν, μυρμηγκιῶν καί ἄλλων ἐντόμων· ἀκόμη βατράχων, φιδιῶν καί χελωνῶν.

— Τοῦτα πάλι τά βιβλία, εἶπε ὁ Σπύρος, ὁ πατέρας μου τά κληρονόμησε ἀπό ἕνα θεῖο του, πού καταγινόταν μέ τήν ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς καί ἄλλων ὁμοίων τεχνῶν, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μιά ἄλλη μέρα θά σᾶς δείξω μιά μεγάλη συλλογή εἰκόνων ἀπό ἔργα τέχνης πού ἔχουμε· εἶναι σειρές φωτογραφιῶν ἀρχαίων ναῶν, θεάτρων, ἀγαλμάτων, ἀγγειογραφιῶν.

— Εὐχαριστοῦμε, Σπύρο, θά ἔρθουμε.

1. Νά βρεις τίς γενικές ένικοῦ καί πληθυντικοῦ ποῦ ὑπάρχουν στό κείμενο.
2. Νά γράφεις τά οὐσιαστικά αὐτά στήν ὀνομαστική τοῦ ένικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ μέ τό ἄρθρο τους.
3. Νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:

Ἴσοςύλλαβα	Ἄνισοςύλλαβα

4. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας ὅπου ὑπάρχει κενό ἓνα ἀπό τά οὐσιαστικά τῆς παρένθεσης στήν κατάλληλη πτώση (ρήτορας, ἥρωας, κήρυκας, πίνακας, λάρυγγας, πρίγκιπας, πρόσφυγας):
 Ὁ ἄμβωνας εἶναι γιά τόν ...
 Εἶναι τραχύς ὁ ... τοῦ κόρακα.
 Αὐτός εἶναι ὁ ἀνδριάντας τοῦ ... Δημοσθένη.
 Γράψε στόν ... δύο ... τοῦ 21.
 «Ὁ μικρός ...» εἶναι ἓνα ὠραῖο βιβλίο.
 Πολλοί Κύπριοι εἶναι σήμερα ...
5. Πάρε ἀπό τίς λέξεις τῆς παρένθεσης γιά νά συμπληρώσεις τίς παρακάτω φράσεις:
 (ἀγωγιάνης, φράχτης, ἐπιβάτης, ράφτης, μεσίτης, βιβλιοπώλης, Σπαρτιάτης, Κεφαλλονίτης, Μανιάτης)
 Τό Σούλι μέ τούς Σουλιῶτες κι ἡ Μάνη τῶν ...
 Οἱ ἀποσκευές τοῦ ... ἔχουν φτάσει.
 Δύσκολο νά βρεῖς σπίτι χωρίς τή βοήθεια τῶν ...
 Τό σωματεῖο τῶν ... ἀνέβασε τήν τιμή τῶν βιβλίων.
 Περίφημο ἦταν τό ναυτικό τῶν Ἀθηναίων καί τό πεζικό τῶν ...
 Στό Λασκαράτο βρίσκουμε τά χαρακτηριστικά τῶν ...

37. ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥ

‘Ο Πανάγος, ὁ φοιτητής τῆς Νομικῆς, καθόταν κοντά στό παράθυρο καί συλλογιζόταν. . .

Ἐκείνη τὴν νύχτα ἀκούστηκαν οἱ φωνές τοῦ ψαρά, τοῦ μανάβη, τοῦ τροχιστῆ καί τοῦ γυρολόγου ἐμπόρου, πού διαλαλοῦσαν τίς πρᾶματεις τους καί τὴν τέχνη τους. Ὁ Πανάγος αἰσθάνθηκε περιφρόνηση γιὰ ὅλους. Δέ σκέφτηκε οὔτε τὸν παππού του, πού ἦταν καπνοπώλης. Πλησίασε στό παράθυρο καί κοίταξε ἀκατάδεχτα τὸ φούρναρη, ἔπειτα τὸν παπουτσή καί τὸ ράφτη, πού εἶχαν τά μαγα-

ζιά τους κοντά στό φούρνο. Λίγο παραπέρα εἶδε τὸ φαναρά, πού δούλευε στὸν ἴσκιο. «Χτύπα κι ἐσύ, τενεκετζή, τὸν τενεκέ σου, ψιθύρισε· μεθαύριο θὰ χτυπᾶς τὴν πόρτα μου καί θὰ μέ παρακαλεῖς νὰ βοηθήσω τὸ γιό σου νὰ τὸν πάρουν ὑπάλληλο στὴν τράπεζα· κι ἐσύ, γείτονα φούρναρη, κι ἐσύ, ἔμπορε, πού μετρᾶς τὸ χασέ σου, κι ἐσύ, μαρμαρά, πού ἀκούω τὸ χτύπο τοῦ σκαρπέλου σου, δέν εἶναι μακριὰ ὁ καιρὸς πού θὰ μοῦ βγάξετε ὅλο τὸ καπέλο».

Τὴ νύχτα ἐκείνη ὁ Πανάγος εἶδε ἕνα παράξενο ὄνειρο. Ἐκεῖ πού καθόταν, λέει, σ’ ἕνα θρόνο, παρουσιάστηκαν μπρὸς του πολλοὶ ἄνθρωποι τῆς δουλειᾶς. Πρῶτος ὁ γεωργός, ἔπειτα ὁ ὑφαντής, ὁ ράφτης, ὁ χτίστης. «Ἀφέντη Πανάγο, τοῦ λέει ὁ γεωργός, μάθαμε πὼς ὅλοι σ’ ἔχουν ἀνάγκη κι ἐσύ δέν ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ κανέναν· ἦρθαμε λοιπὸν νὰ σοῦ ποῦμε πὼς, ἀφοῦ δέ μᾶς χρειάζεσαι, ἐμεῖς σέ ἀποχαιρετοῦμε». Τότε βρέθηκε τάχα ὁ Πανάγος ὀλομόναχος καί ὀλόγυμνος πάνω σ’ ἕνα τεράστιο δίπλωμα, πού σάν ἀπέραντο σεντόνι ἔφτανε ὡς τὸν ὀρίζοντα καί τίποτε ἄλλο δέ φαινόταν. Τουρτούριζε, πεινοῦσε, μὰ κανένας δέν ἦταν ἐκεῖ νὰ τὸν βοηθήσει. Ὁ Πανάγος ξύπνησε τρομαγμένος. Ἐκείνη τὴν στιγμή κατάλαβε πὼς εἶχε ἀνάγκη ὅλο τὸν κόσμο καί ὅλο τὸν κόσμο τὸν ἀγάπησε.

1. Κλίνε στόν ένικό καί τόν πληθυντικό (βάλε δηλαδή στίς τέσσερις πτώσεις τους) καί μέ τά ἄρθρα τους τά ὀνόματα:
βοριάς, κλητήρας, κόρακας, διαβάτης, προσκυνητής, καφές, νοῦς, Κρητικός, ἥλιος, Τηλέμαχος.
2. Στό παρακάτω δημοτικό τραγούδι νά ὑπογραμμίσεις τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.
 ἔχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα,
 δροσιές μέ τά χαράματα, νύχτες μέ τό φεγγάρι,
 κι ἔσεῖς, μωρέ κλεφτόπουλα, πού εἴσαστε παλικάρια,
 δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σάν λιοντάρια.
3. Δώσε στόν πληθυντικό τά ὀνόματα πού εἶναι στόν ένικό καί ἀντίστροφα.
 ὁ ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὕμνος τοῦ ποιητῆ, οἱ θόρυβοι τῶν ἀνέμων, οἱ τάφοι τῶν ἡρώων.
4. Δώσε στόν πληθυντικό τά ἀκόλουθα:
 Ὁ γιός τοῦ γεωργοῦ ἔδεσε τό σκύλο. Ὁ βάτραχος τρόμαξε ἀπό τόν πῆδο τοῦ λαγοῦ. Ὁ διαβάτης τρόμαξε ἀπό τόν κρότο τοῦ καταρράχτη. Ὁ τεχνίτης κόλλησε τό σωλήνα τοῦ νιπτήρα.
5. Νά βάλεις τό ἓνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά, πού βρίσκεις στά παρακάτω ζεύγη, σέ πτώση γενική ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις:
 οἱ βαρκάρηδες — οἱ φωνές, ὁ χαλίφης — τό παλάτι
 οἱ χειρισμοί — οἱ τιμονιέρηδες, ὁ μανάβης — τό κατάστημα
 ὁ γκιόνης — τό παράπονο, οἱ νοικοκύρηδες — οἱ δουλειές.
6. Νά βάλεις τίς παρακάτω προτάσεις στόν πληθυντικό:
 Ὁ ἄπληστος δανειστής ἀπαιτεῖ μεγάλους τόκους.
 Ὁ ἀγωνιστής ἐπιδιώκει τόν ἀγώνα.
 Ὁ νικητής χαίρεται τή νίκη του.
 Ὁ πολεμιστής ὑπομένει τά πάνδεινα.
 Ὁ ἐθελοντής προσφέρει πολλά.
 Ὁ ζυγιστής ἐργάζεται σέ ἀποθήκη.
 Ὁ προσκυνητής ταξιδεύει γιά μακρινά προσκυνήματα.

38. ΛΑΪΚΗ ΖΩΟΛΟΓΙΑ

‘Η πέρδικα τρώει όλα σχεδόν τά χορταρικά, μὰ ἀπαραίτητη τροφή της εἶναι τό χαλίκι. Μερικοί λένε πὼς τό τρώει γιὰ νά λαγαρίζει ἡ φωνή της· ἡ πραγματικὴ ὁμῶς λαϊκὴ ζωολογία ξέρει πὼς αὐτό τό κάνει γιὰ νά εὐκολύνει τὴ χώνεψή της. ‘Η πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στά σταφύλια. Τὴν πέρδικα τὴν τραγουδοῦν πολλὰ τρα-

γούδια· εἶναι τό ποιητικότερο σύμβολο τῆς ὁμορφιάς, τῆς γιορτῆς, τῆς χαρᾶς, τῆς δροσιᾶς.

‘Η καλιακούδα εἶναι ξαδέρφη τῆς κλέφτρας κίσσας, τῆς λωποδύτρας κουρούνας, τῆς ρημάχτρας καρακάξας. ‘Αφοῦ κρατιέται ἀπὸ τόσο. . . μεγάλη οἰκογένεια, ἀνέβηκε, λένε, μιά φορά στό θρόνο τῶν πουλιῶν μέ τό νά κλέψει ἀπὸ τό κάθε πουλί ἕνα φτερό. ‘Αλλά σέ λίγο τὰ πουλιά κατάλαβαν τὴν κλεψιά, μάδησαν τὴν κλέφτρα βασίλισσα καὶ τὴν κατέβασαν ἀπὸ τό θρόνο.

‘Αληθινὴ βασίλισσα τοῦ λόγκου εἶναι ἄλλη. ‘Ονομάζεται Κυριαρίνα καὶ μοιάζει μέ τὴν τρυγόνα. ‘Η ἱστορία της λέει πὼς ἦταν κοπέλα καὶ εἶχε δυὸ ἀδερφές, τὴ Μήλω καὶ τὴ Ρόιδω. ‘Ηταν καὶ οἱ δυὸ ὁμορφες, μὰ ἡ Κυριαρίνα, πού τότε ὀνομαζόταν Χρυσοφεγγαράτη, ἦταν πιὸ ὁμορφὴ· ἦταν ἠλιογέννητη. Τόση ἦταν ἡ ζήλια τῆς Μήλως καὶ τῆς Ρόιδως, ὥστε ἔσπρωξαν μιά μέρα τὴν ἀδερφή τους σ’ ἕναν γκρεμό. Χάθηκε ἀπὸ τὰ μάτια τους. ‘Εκείνες νόμισαν πὼς σκοτώθηκε, μὰ δέν εἶχε πάθει τίποτε. ‘Αργότερα τὴ βρῆκε ἕνα βασιλόπουλο καὶ τὴν πῆρε γυναίκα του. ‘Η Μήλω καὶ ἡ Ρόιδω τό ἔμαθαν — ἡ φήμη ἔφτασε στ’ αὐτιά τους — πῆγαν στό παλάτι τὴν ὥρα πού ἔλειπε τό βασιλόπουλο καὶ τὴ σκότωσαν. Στόν τάφο τῆς Χρυσοφεγγαράτης φύτερωσε μιά κυδωνιά, πού ἔκαμε μόνο ἕνα κυδώνι. ‘Απὸ τό κυδώνι ἐκεῖνο, ὅταν τό ἄνοιξε ὁ περιβολάρης, πήδησε ἡ Κυριαρίνα, πουλιά, μέ ὅλα τὰ σημάδια πάνω της τῆς μεγαλειότητος καὶ τῆς ὁμορφιάς.

1. Κλίνε στον ενικό και τον πληθυντικό, μαζί με τὰ ἄρθρα, τὰ ὀνόματα:

χαρά, φήμη, λάμψη, θύμηση, ἔνωση, εἴσοδος.

2. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες παροιμίες μέ τὰ ὀνόματα: βίαση, κουκουβάγια, Μαρού, οὐρά, πίτα, ρώγα, τάβλα, βάζοντας τό καθένα ἐκεῖ πού ταιριάζει καί στήν πτώση πού πρέπει ὅπου εἶναι ἀνάγκη, προσθέτεις καί τό ἄρθρο:

Τζιτζικας ἐλάλησε, μαύρη — γυάλισε.

Ἡ σκύλα ἀπό — τῆς γεννᾶ στραβά κουτάβια.

Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος — του.

Πέσε, —, νά σέ φάω.

Χόρευε, κυρά —, κι ἔχε κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα —.

Σέ — πού δέν ἔστρωσες τό χέρι μὴν ἀπλώνεις.

3. α) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τὰ ὀνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

ἡ ἱστορία τῆς γιαγιᾶς,

ἡ ὥρα τῆς ἐργασίας,

ἡ πονηριά τῆς ἀλεποῦς,

ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐκπομπῆς,

ἡ φωνή τῆς σάλπιγγας.

β) Νά βάλεις στόν ενικό τὰ ὀνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

οἱ χαρές τῶν μητέρων,

οἱ βλάβες τῶν γραμμῶν, οἱ δουλειές τῶν γυναικῶν,

οἱ κάμαρες τῶν κατοικιῶν.

39. Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΕΡΧΕΤΑΙ

— Μάνα, κάποιος περνᾷ ἀπ' ἔξω, εἶπε ὁ Πέτρος, ἕνα ἀγόρι ὄχτώ χρονῶ. Μέσα στό σκοτεινό ὑπόγειο, πού τό σκοτάδι του μόλις τό μαλάκωνε τό φῶς τοῦ καντηλιοῦ μπροστά στό εἰκόνημα τῆς Παναγίας, ἡ κυρα-Ἀσημίνα σηκώθηκε ὀρθία κι ἔστησε τό αὐτί της. Τό ἴδιο ἔκαμε καί ἡ κόρη της, πού ἐκείνη τῆ στιγμή καταγινόταν στό πλύσιμο ἑνός κατσαρολιοῦ σέ μιά γωνιά τοῦ ὑπογείου. Ἐνα βῆμα βιαστικό ἀκούστηκε γιά λίγο στό στενοσόκακο κι ἔπειτα ἔσβησε. «Χριστιανός νά εἶναι ἢ Τοῦρκος;» Οἱ δύο γυναῖκες προσπαθοῦσαν νά

μαντέψουν ἀπό τόν κρότο τοῦ βήματος.

Ἦταν στά 1912, στόν ἑλληνοτουρκικό πόλεμο. Ὁ ἑλληνικός στρατός ὅλο προχωροῦσε πρὸς τά βορινά, λευτερώνοντας χωριά πού γιά αἰῶνες ὀλόκληρους τά πλάκωνε ἡ μαύρη σκλαβιά. Θά ἔφτανε καί στό χωριό ὅπου ζοῦσε ἡ χήρα Ἀσημίνα μέ τό κορίτσι της καί τό ἀγοράκι της; Οἱ Ἕλληνες τοῦ χωριοῦ περίμεναν μέ λαχτάρια καί μέ ἐλπίδα. Ἀλλά καί ὁ φόβος τους ἦταν μεγάλος. Ὁ Τοῦρκος διοικητής τοῦ μέρους αὐτοῦ ἦταν φανατικός καί αἰμοβόρος.

Ἐξι μέρες τώρα βαστοῦσε τό κλείσιμο καί ἡ ἀγωνία τους. Τήν αὐγή τῆς ἑβδομης ἡμέρας μέ τίς πρῶτες ἀκτίνες τοῦ φωτός, πού μπῆκαν ἀπό τίς χαραμάδες τοῦ ὑπογείου, φωνές χαρᾶς ἀκούστηκαν. Ἡ λευτεριά ἐρχόταν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 154 - 161)

1. *Νά βρεῖς ὅσα οὐδέτερα οὐσιαστικά ὑπάρχουν στό κείμενο καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:*

'Οξύτονα	Παροξύτονα	Προπαροξύτονα	'Ισοσύλλαβα	'Ανισοσύλλαβα

2. α) *Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά ὀνόματα στίς ἀκόλουθες φράσεις:*
 Τό νερό τοῦ βουνοῦ, τό κατάρτι τοῦ караβιού, τό χρέος τοῦ κράτους, τό χρώμα τοῦ δέρματος.
- β) *Νά βάλεις στόν ἐνικό τά ὀνόματα:*
 τά λουριά τῶν σκυλιῶν, τά κεντήματα τῶν ὑφασμάτων, τά σφησίματα τῶν φώτων.
3. *Στίς ἀκόλουθες προτάσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα:*
Ξεχωρίζω τό εἶδος τοῦ ἐδάφους. Οἱ φυσικοί μετροῦν τά μήκη τῶν κυμάτων. Ξόδεψα πολύ χρήμα γιά τά σκαλίσματα καί τά κλαδέματα τοῦ ἀμπελιοῦ καί τοῦ ἐλαιοκλήματος.
4. *Νά γράφεις τή μία ἀπό τίς δύο λέξεις τῶν παρακάτω ζευγαριῶν στή γενική ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ:*
Τό σχῆμα - τό βότσало, τό ἀγριοβότανο - ἡ ιδιότητα, τό ροδάκινο - τό χρώμα, τό ἀμύγδαλο - ἡ νοστιμάδα, τό σέλινο - ἡ μυρωδιά.
5. *Νά κάνεις τό ἴδιο στά παρακάτω ζεύγη:*
τό σχῆμα - τό πρόσωπο, τό ἄτομο - ἡ κατασκευή, τό ἐπιπλο - ἡ στιλπνότητα, τό ὄργανο - ὁ ἦχος, τό θέατρο - ἡ ἀκουστική, ἡ περηφάνια - τό μέτωπο.
6. *Βάλε ι ἢ ι στά παρακάτω οὐσιαστικά ὅπου λείπει:*
γραφ—ο, θραν—ο, βιβλ—ο, κουρ—ο, τετράδ—ο, γυμναστήρ—ο, ἦχ—ο, σχολ—ο, σχόλ—ο, φαρμακ—ο, ὄρυχ—ο, τοπ—ο, δελτ—ο, βαφ—ο.

40. Ο ΑΪ-ΛΙΑΣ

Σήμερα κουράστηκα πολύ. Μοῦ εἶχαν κάμει πολλές παραγγελίες ἀπό τό χωριό, κι ἔπρεπε νά φροντίσω σέ μιά μέρα γιά ὅλες, γιά νά τίς στείλω μέ τόν ξάδερφό μου τόν καπετάν Διαμαντή.

Τί κούραση, Θεέ μου, τί ζάλη! Εἶναι κομμένα τά ἥπατά μου. Ἔτρεχα μέ τά πόδια, ἔμπαινα στό λεωφορεῖο καί ἀπό τό λεωφορεῖο

στό τρόλεϊ, ἀπό ἕνα μαγαζί σέ ἄλλο. Καί στά τελευταῖα συνόδεψα καί τό Διαμαντή στόν Πειραιά, ὡς τό καράβι.

Εἶμαι ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου καί συλλογίζομαι. Αὔριο τό πρωί ἡ κούραση θά μοῦ ἔχει περάσει, ὁ καημός μου ὁμως πού ὁ ξάδερφός μου θά εἶναι αὔριο στό πατρικό του σπίτι, ἐνῶ ἐγώ εἶμαι ὑποχρεωμένος νά μείνω γιά κάμποσους μῆνες ἀκόμη στήν Ἀθήνα, δέ θά σβήσει.

Καλή καί ὠραία εἶναι ἡ Ἀθήνα, δοξασμένη εἶναι ἡ Ἀθήνα, ἀλλά ἡ πίκρα μου ἀπόψε εἶναι πολλή, καί ἡ εἰκόνα τοῦ χωριοῦ δέ θέλει νά φύγει ἀπό τό νοῦ μου. . . τό σπίτι μας, ἡ αὐλή μας, ὁ Ἀι-Νικόλας, οἱ δρόμοι. . . Καί ἀπ' ὅλα πιό ζωηρά καί πιό ἐπίμονα – δέν ξέρω γιατί – ὑψώνεται μέσα στή μνήμη μου τοῦ τόπου μας τό βουνό, ὁ Ἀι-Λιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 164, 166)

1. *Νά βρεῖς τά ἄκλιτα καί τά ἔλλειπτικά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου. Σέ ποιά πτώση καί σέ ποιόν ἀριθμό εἶναι τό καθένα ἀπό αὐτά;*
2. *Νά γράφεις πέντε προτάσεις πού νά ἔχουν τά προτακτικά: γερο-, κυρα-, καπετάν, θεια-, κύρ.*
3. *Νά γράφεις ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἔχουν τά ἔλλειπτικά: τά ἥπατα, τοῦ κάκου, τί λογιῆς, τό ὄφελος.*

41. Ο ΔΙΑΝΟΜΕΑΣ

— Πέρασε ό διανομέας, κύρ-Γιώρ-γη; ρώτησε από τό παράθυρό της ή κυρα-Κατίνα τόν άντικρινό κουρέα.

—“Όχι άκόμη, κυρα-Κατίνα, άλλα είναι ή ώρα του.

— Κι έγώ τό διανομέα περιμένω, είπε ό μπαρμπα-Σταμάτης.

Μέ πόση λαχτάρα περιμένουν άλήθεια στίς διάφορες γειτονίες τούς διανομείς όσοι έχουν συγγενείς σέ άλλα μέρη! Καί ποιός δέν έχει κάποιον δικό του μακριά, πατέρα, γιό, άδερφό, ξάδερφο ή άλλον συγγενή; Τά γράμματα τών συγγενών καί τών φίλων είναι πάντα μεγάλη χαρά. “Όταν έχουμέ άκούσει πώς ένας συγγενής μας πού μένει

σέ ξένον τόπο άρρώστησε, μέ πόση άγωνία περιμένουμε νεώτερες ειδήσεις! Γι' αυτό, τό πέρασμα τών διανομέων στίς διάφορες γειτονίες είναι γιά πολλούς σημαντικό.

— Καί ήταν άρρωστο τό μικρό άγοράκι εκείνου τοῦ συγγενῆ μου πού μένει στή Λάρισα, είπε ό μπαρμπα-Σταμάτης, καί περιμένω γράμμα νά μάθω πώς πάει τώρα.

— Μένει κανένας συγγενής σου στή Λάρισα, μπαρμπα-Σταμάτη; ρώτησε ό κουρέας.

— Ναί, δέ θυμάσαι πού ήταν έδῶ πριν από τρείς μήνες καί τόν φιλοξενούσα στό σπίτι μου;

—“Α, εκείνος πού μοῦ είπες πώς ήταν γραμματέας τοῦ δήμου στόν τόπο του; Δέν ήξερα πώς είναι συγγενής σου, νόμιζα πώς είναι φίλος σου.

— Ταχυδρόμος! Άκούστηκε ξαφνικά ή φωνή τοῦ διανομέα πού πρόβαλε στή γωνία τοῦ δρόμου.

1. *Νά κλίνεις τά ιδιόκλιτα ὀνόματα:*
γραφέας, εἰσαγγελέας, συγγραφέας.
2. *Στίς ἀκόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό ὅ,τι εἶναι στόν ἐνικό καί ἀντίστροφα:*
Ὁ εἰσαγγελέας εἶναι δικαστικός.
Τά καθήκοντα τῶν εἰσαγγελέων καθορίζονται ἀπό τούς νόμους.
Ὁ εἰσαγγελέας ἔχει βοηθό τό γραμματέα του.
Τό ἔργο τοῦ καλοῦ συγγραφέα διαβάζεται εὐχάριστα.
Ὅποιος δέν ἀγαπᾷ τούς συγγενεῖς του, πῶς θ' ἀγαπᾷ τούς ξένους;
Οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες λέγονται σκαπανεῖς, γιατί ἀνοίγουν νέους δρόμους στίς ἐπιστήμες.

42. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Ὦρα διαλείμματος. Στήν αὐλή τοῦ σχολείου τά παιδιά τῆς πέμπτης συζητοῦν.

— Λέτε νά πῆρα κουλουράκι στή γραμματική;

— Ἄ, ὄχι δά καί κουλουράκι, Παῦλο! Πῶς μπορεῖ νά σοῦ βάλει μηδέν; Τά ἄλλα τά εἶπες καλά, μόνο πού δέ θυμήθηκες πῶς τό *ου* εἶναι ἕνας φθόγγος, ἕνα φωνῆεν, καί ὄχι δίφθογγος· ἀνήκει βέβαια στά δίψηφα φωνήεντα, ἀφοῦ δέν ἔχοῦμε ἕνα γράμμα νά τό παρα-

στήσουμε, είναι όμως φωνήεν. Όπωςδήποτε, μου φαίνεται πώς δεν έχεις μεγάλο ενδιαφέρον για τό γλωσσικό μάθημα.

— Ναι, έχω θά γίνω μαθηματικός, αστρονόμος.

— Ο Παυλάκης θά μελετᾷ τούς νόμους τοῦ σύμπαντος, εἶπε ὁ Ἄλεκος πού ἦταν λίγο πειραχτήριο.

— Γιατί νά μήν τούς μελετῶ; Εἶναι κακή ἐπιστήμη ἡ ἀστρονομία; Πῶς ἐσύ θέλεις νά γίνεις ἱστορικός; Ἄκους ἐκεῖ, ἱστορικός! Νά καταγίνεσαι ἀδιάκοπα μέ τό παρελθόν. Τήν ἐποχή τῶν διαστημοπλοίων νά μιλᾷς γιά ἀσπίδες καί δόρατα!

— Ἀπό τό παρελθόν γίνεται τό παρόν, φίλε μου· καί ὁ μελετητής τοῦ παρελθόντος γίνεται καλύτερος κριτής τοῦ παρόντος· ἀκόμη καί τό μέλλον μπορεῖ ὡς ἕνα σημεῖο νά προβλέπει, ὅταν καταλάβει τούς νόμους πού κυβερνοῦν τίς τύχες τοῦ κόσμου. Ἡ ἱστορία σέ βοηθεῖ νά καταλάβεις τά πάντα, ἀπάντησε ὁ Ἄλεκος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 167)

1. α) *Ξεχώρισε τά ιδιόκλιτα οὐδέτερα πού τελειώνουν σέ -ον, -αν, -εν, -υ.*

β) *Κλίνε τά ιδιόκλιτα ὄν καί ἐνδιαφέρον.*

2. *Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ὄνομα πού εἶναι μέσα σέ παρένθεση στίς ἀκόλουθες φράσεις:*

Ὁ ἥλιος εἶναι ἐνεργητικός γιά τή ζωή τοῦ κάθε (ὄν).

Τά ζῶα εἶναι κατώτερα (ὄν) ἀπό τόν ἄνθρωπο.

Οἱ χημικοί ἐξετάζουν τά συστατικά τοῦ κάθε (ὄξυ).

Ἡ ἄκρη τοῦ (δόνου) εἶναι μυτερή.

Ἀπό τήν Ἑλλάδα γίνεται ἐξαγωγή ἀρκετῶν (προϊόν).

Ἡ πρόβλεψη τοῦ (μέλλον) εἶναι δύσκολη.

Δέν πρέπει νά δείχνεις ἀμέλεια στήν ἐκτέλεση τῶν (καθηκόν) σου.

Ἡ γραφή τῶν (μηδέν) στό τέλος τῶν δεκαδικῶν ψηφίων δέν ἀλλάζει τήν ἀξία τοῦ ἀριθμοῦ.

43. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Ναί, θά πάω στό χωριό. Μ' ἔχουν κουράσει ἡ σκόνη καί οἱ καπνοὶ ἀπό τὰ ἐργοστάσια, τόσο πολλὰ κοντά στό σπίτι μου ἐδῶ στό προάστιο ὅπου μένω μέ τό θεῖο μου. Θά πάω νά γεμίσω τὰ στήθια μου καθαρό ἀέρα. Θά κάμω οἰκονομία τούς μῆνες αὐτούς πού μοῦ μένουν ἀκόμη καί θά ἐξασφαλίσω τὰ ναῦλα μου γιά νά φύγω.

Δεσμοὶ πολλοὶ μέ δένουν μέ τόν τόπο πού γεννήθηκα. Δέν εἶναι μόνο οἱ γονεῖς μου, πού ἔχω τρία χρόνια νά τούς δῶ. Δέν εἶναι μόνο ὁ Ἄι-Λιάς, ὁ γίγαντας, ὁ μικρός ἔστω γίγας τοῦ χωριοῦ μου, πού λαχταρῶ ν' ἀνεβῶ στήν κορυφή του. Εἶναι τὰ ἀδέρφια καί τὰ ξαδέρφια μου, εἶναι οἱ παλιοὶ μου συμμαθητές καί φίλοι, πού ἔμειναν καί δουλεύουν στήν ἐπαρχία, ἐνῶ ἐμένα ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς μ' ἔχει ριγμένο στή μεγάλη πόλη. Εἶναι οἱ γερόντισσες, πού κάθονται μέ τ' ἀδράχτια τους στίς ἐξώπορτες τῶν σπιτιῶν, οἱ γέροι μέ τὰ σοφά τους λόγια, βαριά ἀπό τήν πείρα τῆς ζωῆς, πού μαζεύονται στήν ἰσκιωμένη πλατεία. Εἶναι καί οἱ μικροὶ λόφοι μέ τίς ἐλιές, ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πού τὰ κύματά της σπάζουν καί ἀφρίζουν στήν ξανθὴ ἀμμουδιά, καί πέρα ἀπό τήν ἀμμουδιά οἱ βράχοι μέ τ' ἀγριοπερίστερα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 168 - 170)

1. *Ξεχώρισε τὰ διπλόκλιτα, τὰ διπλόμορφα καί τὰ διπλοκατάκλιτα πού ὑπάρχουν στό κείμενο.*
2. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ὅ,τι λείπει:*
Δουλεύω πολύ γιά νά ἐξασφαλίσω τὰ . . . καί νά γυρίσω στήν πατρίδα μου. Πολλά . . . λές. Πέρασαν τὰ . . . , καί τώρα εἶμαι μεγάλος πιά. Αὐτός ὁ ἄντρας μοιάζει σάν . . . , τόσο ψηλός εἶναι. Πέρα ἐκεῖ στήν ἀκρογιαλιά οἱ . . . εἶναι γεμάτοι ἀγριοπερίστερα.
3. *Βάλε τίς ἀκόλουθες φράσεις στόν πληθυντικό:*
ἽΟ ἄσωτος ἄνθρωπος ξοδεύει τόν πλοῦτο του. Τό ἄλογο ἔφαγε τό σανό του. ἽΗ νιότη περνᾶ. ἽΟποιοι δέν πληρώνει τό ναῦλο τιμωρεῖται. Βλέπω τόν καπνό νά βγαίνει ἀπό τόν καπνοδόχο. ἽΟ ἀγρότης φυτεύει καπνό στό χωράφι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ουσιαστικά

1. Γράψε όλα τά ουσιαστικά τοῦ κειμένου τῆς σελ. 94 πού φανερώ-
νουν ζῶα καί πλάι στό καθένα σημείωσε τό ὑποκοριστικό του.
2. Νά βρεῖς στό κείμενο τῆς σελ. 62 πέντε ἄρσενικά οὐσιαστικά καί
νά τά κλίνεις.
3. Νά βρεῖς τά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου τῶν σελ. 25-26 πού σχημα-
τίζουν θηλυκό μέ χωριστή κατάληξη ἢ μέ διαφορετική λέξη. Νά τά
γράψεις στά δύο γένη.
4. Γράψε τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν ὀνομάτων:
ἀδερφός, ἀναγνώστης, ἀνεπιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος,
ἦρωας, θεῖος, καθηγητής, λέοντας, Σπαρτιάτης.
5. Στό παρακάτω κομμάτι ἀναζήτησε τά θηλυκά οὐσιαστικά καί ἀπό
αὐτά γράψε χωριστά: α) τά ἰσοσύλλαβα σέ -α, β) τά ἰσοσύλλαβα σέ
-η, γ) ὅσα δέν ἔχουν πληθυντικό.

Πατρίδα μου, ἀθάνατη εἶναι ἡ ὁμορφιά σου. Ὅποιος ζεῖ
στήν ξενιτιά καταλαβαίνει τή χάρη σου. Καμιά χώρα στήν οἰ-
κουμένη δέν ἔχει τή λεβεντιά σου καί τήν ἀγέραστη νιότη σου.
Καμιά χώρα σ' ὅλη τήν πλάση δέν ἔχει τίς δικές σου θάλασσες,
τίς δικές σου λίμνες, τίς πεδιάδες, τίς ρεματιές, τίς πλαγιές, τίς
βουνοκορφές, τίς χαράδρες σου, τίς ἀκρογιαλιές καί τά νησιά σου.
Οἱ σελίδες τῆς ἱστορίας σου εἶναι γεμάτες ἀπό τή δόξα τῆς
Ἀθήνας, ἀπό τή λάμψη τῆς Ἀγία-Σοφιάς, ἀπό τήν ψυχή τῶν
παιδιῶν σου.

6. Κλίνε στόν πληθυντικό μαζί μέ τό ἄρθρο τά ἀκόλουθα ὀνόματα,
ἔχοντας ὁμως ὑπόψη σου πώς πολλά θηλυκά δέ σχηματίζουν γενική
τοῦ πληθυντικοῦ:
γλώσσα, μέλισσα, παλικαριά, τροφή, δίκη, ζέστη, ἀντάμωση.

7. ("Όταν λείπει ή γενική, βρίσκουμε άλλον τρόπο νά σχηματίσουμε τή φράση μας· δηλαδή:

- α) μεταχειριζόμαστε άλλο συνώνυμο πού έχει γενική,
- β) βάζουμε τήν αιτιατική μέ πρόθεση πού νά ταιριάζει,
- γ) έκφραζόμαστε πιο αναλυτικά, μέ περισσότερα λόγια.

*Έτσι λέμε:

ή διακοπή τής δουλειάς αλλά ή διακοπή τών εργασιών,
νερό τής βρύσης αλλά νερό από βρύσες,
ή ζώνη τής βοσκοπούλας αλλά οί ζώνες πού φορούν οί βοσκο-
πούδες).

Στίς παρακάτω φράσεις σκέψου πώς θά βάλεις στόν πληθυντικό
τίς πτώσεις τίς τυπωμένες μέ μαύρα γράμματα:

Άγόρασα κανναβούρι τής καρδερίνας μου.

Διάβασα τήν έπιγραφή αὐτῆς τής βρύσης.

Πλήρωσα πολλά για τήν έπισκευή τής σκάλας.

Ό ποιητής σύνθεσε ύμνο τής όμορφιάς αὐτῆς τής χώρας.

Φέρε φαί τής πάπιας.

Τό βάψιμο τής βαρκούλας πέτυχε.

Τό φῶς τής καντήλας πέφτει στήν εικόνα.

Στό φόρεμά σου έμειναν σημάδια τής λάσπης.

8. Στίς ακόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό ό,τι είναι στόν ενικό:

Ή φλόγα τής πυρκαϊάς πετιέται ψηλά.

Ή προίκα τής θυγατέρας είναι έτοιμη.

Διάβασα τήν περιγραφή τής μάχης.

Άκουσα τήν ιστορία τής άμαζόνας.

Ή κορδέλα τής λαμπάδας είναι ύσπρη.

Ή φωνή τής σειρήνας είναι μαγευτική.

Έδωσα τήν έφημερίδα στό φίλο μου.

Ό βόλος είναι σάν μικρή σφαίρα.

Ή έδρα του σχολείου είναι ψηλή.

9. Νά βρείς όλα τά οδδέτερα οδσιαστικά του κειμένου τής σελ. 38
καί νά τά γράφεις στήν ονομαστική του ενικού μαζί μέ ένα επίθετο
πού νά ταιριάζει.

10. Γράψε στην ονομαστική του πληθυντικού τά ακόλουθα ουσιαστικά προσθέτοντας και τό άρθρο:

φάρος, βάρος, δράκος, ράκος, λάθος, βάθος, ώμος, λύκος, πύργος, άνεμος, στέλεχος, μέγεθος, άγγελος, έμπορος, ζωγράφος, έδαφος, βράχος, πάχος, κήπος, λίπος, μύθος, ήθος, όρος, όρος, τοίχος, τείχος, γύψος, ύψος.

44. Η ΓΑΛΙΛΑΙΑ

Οί κάτοικοι τῆς ὁμορφῆς Γαλιλαίας ἦταν χωρικοί ἀπλοί καί φιλόπονοι. Ἡ ζωὴ τους ἦταν ἡσυχία καί εὐκόλη, ὁ χαρακτήρας τους ἔμοιαζε μέ τή φύση τοῦ τόπου τους· ἦταν καλοί, δίκαιοι, φιλόξενοι, ἤρεμοι, χαρούμενοι. Τέχνες καί γράμματα δέν ἤξεραν, μά ἐμπρός στίς ἀπαλές γραμμές τῶν κατάφυτων βουνῶν καί στήν πρασινάδα

πού χυνόταν στόν κάμφο ἡ ψυχὴ τους μονάχη τῆς ἀνυψωνόταν σέ ποιητική λατρεία τοῦ Θεοῦ, πού εἶχε χαρίσει στήν πατρίδα τους τά καλά τοῦ Παραδείσου. Καί ἔτσι, ὅταν ἀνάμεσά τους σηκώθηκε ἕνας ξεχωριστός ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους καί τούς μίλησε γιά τήν ἀπέραντη καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀγαθοί Γαλιλαῖοι συνάχτηκαν γύρω του καί τόν πίστεψαν καί τόν ἀγάπησαν καί τόν λάτρεψαν.

Καί τά παιδάκια ἔτρεχαν καί πιάνονταν ἀπό τά χέρια καί τὰ ροῦχα του. Καί ὅταν κανένας τά ἀπομάκρυνε γιά νά μήν τόν ζαλίζουν, πάλι τά καλοῦσε ἐκεῖνος κοντά του καί τά δεχόταν μέ χαμόγελο καί ἔλεγε: «Ἀφήστε τά παιδάκια νά ἔρχονται κοντά μου, γιατί σέ ὅσους εἶναι σάν αὐτά» — ἀγνοί καί ἄκακοι. — «ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 171 - 172)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τά ἐπίθετα πού ὑπάρχουν στό κείμενο, νά βρεῖς τά τρία γένη τους καί νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν ἀκόλουθο πίνακα:*

ὀξέτονα	παροξέτονα	προπαροξέτονα

2. *Νά σχηματίσεις τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων. Τί παρατηρεῖς;*

3. Νά συμπληρώσεις τὰ ἐπίθετα στίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στή θέση τῆς παύλας τὸ τέλος πού λείπει:

Ἔτσι τὸ φαγητό ἔχει πολύ ἀλάτι, εἶναι ἀλμ—.

Ἔτσι οἱ ὅποιος ἔχει τόλμη λέγεται τολμ—.

Ἡ Ἑλλάδα ἔχει πολλά πεδ— καὶ πολλά ὄρ— μέρη.

Τὸ μέρος πού ἔχει φῶς εἶναι φωτ—, ἐνῶ ἐκεῖνο πού δέν ἔχει σκοτ—.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι ὑγι—.

45. Η ΒΡΑΧΟΣΤΥΛΩΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ἡ ἐκκλησιά εἶναι χτισμένη πάνω σ' ἓναν πελώριο, γκριζο βράχο στή μέση τοῦ χωριοῦ. Παλιά, παμπάλαιη, μέτρια σέ ἔκταση καί σέ ὕψος, ἀλλά ἐξαιρετικά ὠραία καί ἐπιβλητική. Οἱ ἀκούραστοι ἄντρες καί οἱ ἄξιες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ ἔχουν κάμει τόν τόπο σωστό παράδεισο μέ τήν πολυχρόνια καί τίμια δουλειά τους. Παντοῦ ἐλιές φουντωτές καί καλοκλαδεμένες, λευκές ψηλές, λυγρές καί σάν ἀσημένιες· καλοσκαμμένα χωράφια καί ἀμπέλια. Καί ἀπό τή δυτική πλευρά ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πότε γαλήνια, γελαστή καί γαλάζια ἢ σάν σμαραγδένια, καί πότε ἄγρια, σκούρα καί ἀπειλητική.

Μέσα στήν ἐκκλησιά, πού ἀπό τὰ πολύχρωμα τζάμια της οἱ ξανθές ἀκτίνες τοῦ ἡλίου μπαίνουν γλυκές, ἡ ψυχὴ σου γαληνεύει.

Τεράστιες ἅγιες εἰκόνες στολίζουν τὸ θόλο καί τοὺς τοίχους· αὐτές, καθώς καί οἱ εἰκόνες τοῦ καρυδένιου τέμπλου, εἶναι δουλεμένες μέ περίσσια τέχνη. Παλιές οἱ περισσότερες, ὑπάρχουν ὁμως καί λίγες καινούριες. Πλούσια εἶναι τ' ἀφιέρωματα, καί οἱ ἀσημένιες καντήλες καίνε ἀκοίμητες, γιατί ἡ φροντίδα τῶν εὐλαβικῶν χωριανῶν ποτέ δέν ἀφήνει νά τοὺς λείπει τὸ λάδι.

1. α) *Νά βρεις σέ ποιό γένος, ἀριθμό καί πτώση βρίσκεται τό καθένα ἀπό ὅλα τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου.*
 β) *Νά σχηματίσεις ἀπό κάθε ἐπίθετο τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ. Ἐπίσης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ.*
2. *Νά κλίνεις στά τρία γένη ἓνα ἐπίθετο σέ -ος, -α, -ο μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.*
3. *Νά γράφεις τό θηλυκό τῶν παρακάτω ἐπιθέτων μαζί μέ ἓνα κατάλληλο οὐσιαστικό:*
γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, φτωχός, νηστικός, ζακυθινός.
Τό θηλυκό αὐτό σχηματίζεται μέ ἓνα μόνο τρόπο;

46. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ντάν, ντάν, ντάν! Ἐκείνη τήν ἡμέρα ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς καλεῖ στή λειτουργία τοὺς χριστιανούς μέ τή βαριά μά γλυ-

κιά φωνή τῆς. Πετάχτηκα ἀπό τό παχύ χωριάτικο στρώμα μου καί ἄνοιξα τό παράθυρο. Ἀποβραδὶς ὁ οὐρανὸς ἦταν βαρὺς, μολυβῆς, μά ἔπειτα ἀπὸ τή βροχή τῆς νύχτας εἶχε καθαρῖσει πέρα γιὰ πέρα καί προμηνουσε ὠραία μέρα. Ὁ ἥλιος δέν εἶχε ἀκόμη βγεῖ, τοῦ ἀντικρινοῦ γυμνοῦ καί τραχιοῦ βουνοῦ οἱ κορυφές φωτίζονταν κίόλας, ἀλλοῦ τριανταφυλλίης, ἀλλοῦ χρυσαφίης, ἀλλά στοὺς πλατιοὺς κάμπους τά δέντρα ἦταν σκοτεινά καί τῆς πλατιᾶς θάλασσας τά νερά

ἀπλώνονταν θαμπά: δέν είχαν πάρει ακόμη τό γελαστό τους χρώμα, πού κάτω από τόν ήλιο καί ανάλογα μέ τήν ώρα τῆς ἡμέρας καί τό βυθό εἶναι μαβί ἢ ἀσημί ἢ πρασινωπό.

Ἐτοιμάστηκα γρήγορα, συγκινημένος ἀπό τή σκέψη πώς ἔπειτα ἀπό τόσα χρόνια ξενιτιάς θά λειτουργηθῶ καί πάλι στήν ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μου. Στά μισά τῆς ψηλῆς πέτρινης σκάλας στάθηκα, πῆρα μιὰ ἀνάσα βαθιά καί κοίταξα τόν κόσμο πού ἀνέβαινε: οἱ γέροι μέ βαριά βήματα, ἀκουμπώντας στά μακριά ραβδιά τους, οἱ γριές μέ τίς μαῦρες παλαιικές μαντῆλες τους, οἱ πίο νέες μέ ἀνοιχτόχρωμες φορεσιές καί μέ φακίολια στό κεφάλι, βυσσινιά, κανελιά, φιστικιά, μενεξεδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 176)

- α) Στά ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ **-ύς** καί **-ῆς** πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ καί τοῦ οὐδετέρου στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καί κλητική; Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη στίς ἄλλες πτώσεις;

β) Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ;
- Νά βρεῖς τά ἐπίθετα πού σημαίνουν χρώμα ὅμοιο μέ τό χρώμα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς στάχτης, τοῦ λαδιοῦ, τοῦ χρυσαφιοῦ.
Γράψε τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ μαζί μέ ἕνα οὐσιαστικό κατάλληλο γιά τό καθένα.
- Νά βρεῖς καί νά γράψεις στά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ τά ἐπίθετα πού σημαίνουν :
ἐκεῖνον πού ἔχει **βάθος, βάρος, πάχος, μάκρος, φάρδος.**
- Νά βρεῖς τρία κατάλληλα οὐσιαστικά, ἕνα σέ κάθε γένος, πού νά ταιριάζουν μέ τά ἐπίθετα:
ἄσπρος, μαῦρος, ἀνοιχτός, ἀκούραστος, ἴσιος, ἀσημένιος, ξανθός (παράδειγμα: **ἄσπρος τοῖχος, ἄσπρη πέτρα, ἄσπρο χαρτί**).

47. ΟΙ ΛΑΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ

Μιά φορά οί λαγοί είχαν σύναξη. Βγήκε στή μέση ένας γερο-λαγός, άρρωστιάρης καί γρινιάρης, καί ρίχνοντας φοβισμένα βλέμματα δεξιά καί άριστερά είπε: «Δέν ύποφέρεται πιά αύτή ή ζωή, άγαπητοί μου· μᾶς έξολοθρεύουν οί σκληροί άνθρωποι κι οί σκύλοι οί άκούραστοι στό τρέξιμο. Πώς νά φυλαχτούμε άπό τά χέρια καί τά νύχια αύτῶν τῶν πεισματάρηδων έχθρῶν μας; "Όλο μέ τό χτυποκάρ-

δι ζοῦμε· καλύτερα νά πεθάνουμε μιά καί καλή παρά νά τρέμουμε ὅλη μας τή ζωή».

— Μά γιατί νά φοβούμαστε τόσο πολύ; είπε ένας λαγός νεαρός καί νοστιμούλης, πού δέν είχε ὅμως πείρα τῆς ζωῆς, ήταν λίγο καυχησιάρης καί ήθελε νά κάνει τόν παλικαρά· νά κοιτάξουμε νά άμυνόμαστε· ἔχουμε τόσες άρετές· είμαστε άνοιχτομάτηδες καί γοργοπόδηδες!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 177)

1. Νά βρεῖς τά επίθετα σέ **-ης -α -ικο** καί νά γράφεις τή γενική τοῦ ἐνικοῦ καί τόν πληθυντικό ὀλόκληρο.
2. Νά κλίνεις τό επίθετο **πεισματάρης** στά τρία γένη μαζί μέ ἕνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει στό κάθε γένος.
3. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού εἶναι 30, 40, 50, 60, 70 χρονῶ; Νά βρεῖς τήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ στό ἄρσενικό καί τό θηλυκό.

48. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Καί ρόδο μέσα μου πολύ, κρίνος πολύς άνθίζει.
2. Δῶρο τῆς καλοσύνης του καί τῆς πολλῆς του ἀγάπης.
3. Πολύν καιρό περίμενα τῆ λευτεριά νά φτάσει.
4. Γεμάτη ἡ νύχτα ἀπ' τήν πολλή τοῦ τραγουδιοῦ γλυκάδα.
5. "Ὅπου λαλοῦν πολλοί κοκόροι ἀργεῖ νά ξημερώσει.
6. Οἱ πολλές γνώμες βουλιάζουν τό καράβι.
7. Τά πολλά λόγια εἶναι φτώχεια.
8. Πολλῶν χωρῶν καί μακρινῶν τά μονοπάτια πῆρα.
9. "Ὅποιος κυνηγᾷ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 179)

1. *Κλίνε καί στούς δύο ἀριθμούς:*
ὁ πολύς δρόμος, ἡ πολλή χαρά, τό πολύ τραγούδι.
2. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις, βάζοντας στή θέση τῆς παύλας ὅ,τι χρειάζεται κάθε φορά:*
"Ἐγινε πολ— θόρυβος γιά τό τίποτε.
"Ὅποιος γυρεῦει τά πολ— χάνει καί τά λίγα.
"Ἄκουε πολ— καί λέγε λίγα.
Σήμερα ἦρθαν πολ— ξένοι.
"Ἀκούονται φωνές πολ— παιδιῶν.
"Ἐπεσε πολ— βροχή καί πολ— χαλάζι.
Σέ χαιρετῶ μέ πολ— ἀγάπη.
"Ἐχω πολ— φίλους.
Αὐτός ἔχει πολ— ζῆλο καί πολ— ὄρεξη γιά τά γράμματα.

3. *Νά βρεῖς στό παρακάτω κείμενο τά ἐπίθετα σέ -ῆς καί νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική καί γενική τοῦ ἐνικοῦ καί στά τρία γένη:*

Ἦταν ἓνας μακρὺς καί συνεχῆς δρόμος πού ὀδηγοῦσε στό ποτάμι. Ἐκεῖ κοντά ἔβλεπες ἓνα πολύ ὠραῖο σπίτι, ὅπου ἔμεινε ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἐπιμελεῖς συμμαθητές μου. Πολλές φορές πήγαινα στό σπίτι του, ὀρισμένη ὥρα, γιατί ἦταν πολύ συνεπῆς στὶς συναντήσεις μας, καί διαβάζαμε, ὕστερα παίζαμε στὸν κήπο, κάτω ἀπὸ τὸ διαυγὴ οὐρανό. Μετά ξαναγυρίζαμε στό διάβασμα καί πιὸ πολύ στήν ἀριθμητική, γιατί μᾶς βασάνιζαν ἐκεῖνοι οἱ συμμαγεῖς. Τό βραδάκι γυρίζα στο σπίτι μου εὐτυχῆς, γιατί τὴν ἄλλη ἡμέρα θά πήγαινα στό σχολεῖο διαβασμένος.

4. *Νά κλίνεις ἓνα ἐπίθετο μαζί μὲ ἓνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.*

49. ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

*Ἐχω μπρὸς μου ἓνα μεγάλο χάρτη τῆς Ἑλλάδας καί τά βλέμματά μου πέφτουν στό Ἴόνιο καί τά νησιά του. Πάνω, στό πιὸ βορινό μέρος, ἡ Κέρκυρα μὲ κάτι μικροσκοπικά νησάκια, ἀκόμη πιὸ βορινὰ ἀπὸ αὐτή. Πιὸ χαμηλά, πιὸ νότια δηλαδή, ἀλλὰ καί λίγο πιὸ δεξιὰ, μὲ ἄλλα λόγια πιὸ ἀνατολικά, οἱ Παξοί. *Ἐπειτα ἡ Λευκάδα· εἶναι τὸ πιὸ κοντινὸ πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα νησί τοῦ Ἴονίου· σχεδὸν κολλημένη στήν Ἀκαρνανία, ἀπὸ τὴν ὁποία τὴ χωρίζει ἓνα πολὺ στενὸ καί πολὺ ἄβαθο πέρασμα. Κάτω ἀπὸ τὴ Λευκάδα ἡ Κεφαλληνία καί ἡ Ἰθάκη. Τὸ δυτικὸ μέρος τῆς Κεφαλληνίας, πού εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ τά ἑπτὰ νησιά, βγαίνει λίγο πιὸ δυτικὰ ἀπὸ τὴ Λευκάδα, ἔπειτα ὅμως ἡ Ζάκυνθος, κάτω ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία, ἔρχεται πάλι λίγο πιὸ ἀνατολικά μὲ μίαν ἄκρη της πού ἀντικρίζει τὴν Πελοπόννησο. Τὸ ἑβδομὸ ἀπὸ τά ἑπτὰ νησιά εἶναι τὰ Κύθηρα, κάτω ἀπὸ τὴ Λακωνία.

1. *Νά βρείς τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων καί τῶν ἐπιρρημάτων πού εἶναι στό κείμενο καί νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.*
2. *Γράψε τά παραθετικά:*
  - α) τῶν ἐπιθέτων **καλός, κακός, φτωχός, πλούσιος, πλατός, ζηλιάρης** *στά τρία γένη*
  - β) τῶν ἐπιρρημάτων **γρήγορα, καλά, ἥσυχα, δυνατά, ώραῖα.**
3. *Κάμε γραμματική ἀνάλυση τῶν λέξεων πού ἀνήκουν στήν πρώτη πρόταση τοῦ κειμένου.*

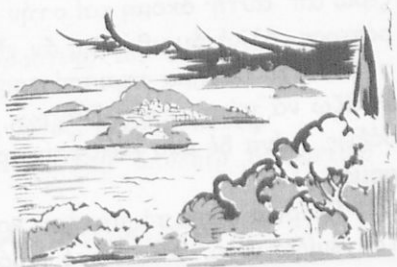
50. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Πόσα νησιά στό Αἷγαῖο!

Τό καθένα ἔχει τίς ὁμορφίες καί τίς χάρες του, ἔχει καί τήν ἱστορία του. Νά ἡ μικροσκοπική Δῆλος, ἱερότατο στήν ἀρχαιότητα νησί, πολυσεβάστη πατρίδα τοῦ Ἀπόλλωνα καί τῆς Ἄρτεμης, νά τά ἐνδοξότατα Ψαρά, ἡ πατρίδα τοῦ Κανάρη, νά ἡ Σκιάθος, ἡ Σκιάθο, ὅπου γεννήθηκε στά νεώτερα χρόνια ὁ διηγηματογράφος Παπαδιαμάντης. Νά ἡ Λέσβος, νά ἡ Χίος, νά ἡ Νάξος . . .

Συχνά μοῦ ἀναφτερώνει τό νοῦ ἕνα ὠραιότατο ὄνειρο: πῶς εἶμαι σ' ἕνα ἀεροπλάνο καί πετῶ γιά ὥρες πολλές πάνω ἀπό τά καθαρότατα γαλανά νερά τοῦ Αἷγαίου· χαίρομαι τίς ὁμορφίες τῶν νησιῶν του, τά βουνά τους, ἄλλα ψηλότερα, ἄλλα χαμηλότερα, γυμνά ἢ δασωμένα, τίς μικρές τους πεδιάδες, εὐφορες αὐτές, ἀγονότερες ἐκεῖνες, καί τίς ἀκρογιαλιές, στεφανωμένες ἀπό τοὺς λευκότατους ἀφρούς τῶν κυμάτων.

Πῶς νά ἐγιναν ὅλα αὐτά τά νησιά, αὐτό τό ἀμέτρητο πλῆθος; Κάποτε, λείει ἡ γεωλογία, σέ παλαιότατα χρόνια, ἡ Ἑλλάδα ἦταν

ένωμένη με τή Μικρασία. Ἐκεῖ πού εἶναι τώρα τό πέλαγος, ἦταν στεριά. Ἀλλά μέ τό πέρασμα τῶν αἰῶνων ἡ στεριά χαμήλωνε, χαμήλωνε καί βούλιαξε. Τά χαμηλότερα καί βαθύτερα μέρη τά σκέπασαν τά νερά τῆς θάλασσας. Ἔμειναν ἔξω μόνο τά ψηλότερα μέρη καί τά βουνά. Αὐτά εἶναι τά νησιά τοῦ Αἰγαίου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 180 - 182, 187)

1. *Νά βρεῖς τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού εἶναι στό κείμενο καί νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.*
2. *Χώρισε μέ τό χάρακα μιὰ σελίδα τοῦ τετραδίου σέ 4 στήλες σύμφωνα μέ τό παρακάτω ὑπόδειγμα:*

Θετικό	Συγκριτικό	Ἵπερθετ. σχετικό	Ἵπερθετ. ἀπόλυτο

*Στή στήλη τοῦ θετικοῦ γράψε τά ἐπιθετα **ἄθῶος, γενναῖος, ἥσυχος, νέος, βαρῦς, παχύς, πλατύς, φαρδύς**. Στίς ἄλλες στήλες γράψε τά ἀντίστοιχα μονολεκτικά παραθετικά τοῦ κάθε ἐπιθέτου.*

51. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΚΑΝΤΗΛΕΡΙ

— Εὐάγγελε! Ἐσύ, πού εἶσαι ἄριστος φυσικός, δέ μᾶς κάνεις κανένα πείραμα, ἔτσι σάν παιχνίδι, νά ποῦμε, νά διασκεδάσει ἡ συντροφιά;

— Σοῦ ἀρέσει, φίλτατε, νά κάνεις ἀστεῖα. Ἐγώ τώρα μόλις ἀρχίζω νά μπαίνω στό νόημα τῆς φυσικῆς καί γιά τήν ὥρα ἐλάχιστα πράγματα ξέρω ἀπ' αὐτή ἀκόμη καί στήν τάξη μου μέσα δέν εἶμαι βέβαια ὁ χειρότερος, ἀλλά ἀμφιβάλλω ἂν εἶμαι καί ὁ καλύτερος· μόνο πού ἔχω σ' αὐτό τό μάθημα περισσότερη ἀγάπη ἀπ' ὅση ἔχουν οἱ ἄλλοι καί ἐλπίζω νά πάω μπρός. Πάντως, ἂν καί νομίζω πῶς θέλεις νά μέ πειράξεις, ἐμένα δέ μοῦ κακοφαίνεται, καί θά σᾶς κάμω ἕνα μικρό πείραμα.

Παίρνω αὐτό τό ποτήρι· κοινό γυάλινο ποτήρι, ὅπως βλέπετε. Τό γεμίζω νερό. Μέσα στό νερό στήνω αὐτό τό σπερματόετο ἔτσι

πού νά χωθεί ολόκληρο σχεδόν μέσα στο νερό εκτός από τό φιλίλι· γιά νά τό καταφέρω αυτό, μπήγω στή βάση τοῦ σπερμασέτου ἕνα καρφί. Τώρα ανάβω τό φιλίλι. . . Τί νομίζετε πώς θά γίνει;

— Θά καί λίγο κι ἔπειτα τό νερό θά τό σβήση.

— Θά γίνει τό αντίθετο· ολόκληρο σχεδόν τό σπερμασέτο θά καί σιγά σιγά.

Καί ἀλήθεια ἔτσι ἔγινε. Τά ἄλλα παιδιά ἀπόρησαν καί ζήτησαν τήν ἐξήγηση.

— Εἶναι ἀπλούστατο, εἶπε ὁ Εὐάγγελος. "Ὅσο καίγεται τό σπερμασέτο, τόσο τό βάρος του μικραίνει, καί σύμφωνα μέ τήν ἀρχή τοῦ Ἀρχιμήδη ἀνεβαίνει σιγά σιγά. Βοηθεῖ ἀκόμη καί κάτι ἄλλο: ἀπ' ἔξω τό κερί τοῦ σπερμασέτου λιώνει ἀργότερα ἀπό τό μέσα, γιατί τό νερό τό κρατᾷ κρύο, κι ἔτσι τό πάνω μέρος του βαθουλώνεται σάν ἕνα μικρό πηγαδάκι, ὅπως βλέπετε. Αυτό λαφραίνει περισσότερο τό σπερμασέτο, κι ἔτσι τό φιλίλι καίγεται ὡς τό τέλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 183)

1. Νά βρεῖς στό κείμενο:

α) ὅλα τά ἀνώμαλα παραθετικά καί νά σχηματίσεις τούς τρεῖς βαθμούς τοῦ καθενός μονολεκτικά·

β) τά ἔλλειπτικά παραθετικά.

2. Γράψε τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί στοῦς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:

καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολός.

3. Γράψε τό μονολεκτικό συγκριτικό καί ἀπόλυτο ὑπερθετικό τῶν ἐπιθέτων:

ἄδοχος, ἔσοχος, εὐκόλος, ζωηρός, στεγνός, στενός.

52. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

— Θεϊε! Οί Τουρκοί τήν Πόλη
στά χίλια τετρακόσια πενήντα
τρία δέν τήν πῆραν;

— Νάι, βέβαια.

— Τότε γιατί σ' αὐτό ἐδῶ τό βιβλίο γράφει τό δέκατο πέμπτο αἰ-
ώνα; Δέν πρέπει νά πεί τό δέκατο
τέταρτο, ἀφοῦ τήν πῆραν στά χί-
λια τετρακόσια τόσα.

— Πολύ σωστά τό λέει τό βι-
βλίο, γιατί, βλέπεις, εἶναι στά χί-
λια τετρακόσια τόσα· δηλαδή ἔπει-
τα ἀπό τά χίλια τετρακόσια ὥστε

αὐτός ὁ χρόνος πέφτει μέσα στό δέκατο πέμπτο αἰώνα.

— Δέν τό καταλαβαίνω.

— Εἶναι πολύ ἀπλό. Ὁ πρῶτος αἰώνας μ.Χ. εἶναι τά πρῶτα ἑκατό
χρόνια ὕστερα ἀπό τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ. Ὡστε οἱ χρονιές ἔξι,
ἐννιά, δεκατέσσερα, εἴκοσι ἕνα, πενήντα ἔξι, ἑβδομήντα ὀχτώ, ὀγδόν-
τα, ἐνεήντα, καί γενικά ὅσες εἶναι πρίν ἀπό τό ἑκατό ἀνήκουν στόν
πρῶτο αἰώνα. Τό ἑκατόν ἕνα, ἑκατόν ἑντεκα, ἑκατό δεκαπέντε, ἑκατόν
ἑξήντα, ἑκατόν ἐνεήντα ἔξι ἀνήκουν στό δεύτερο αἰώνα. Τό διακό-
σια πενήντα στόν τρίτο, τό τριακόσια σαράντα στόν τέταρτο, τό
τετρακόσια ὀγδόντα τρία στόν πέμπτο, τό πεντακόσια δύο στόν
ἕκτο κτλ. Στά χίλια τελειώνει ὁ δέκατος αἰώνας, ὥστε τό χίλια εἴκοσι
πέντε, νά ποῦμε, ἀνήκει στόν ἑνδέκατο, τό χίλια διακόσια ἕνα στό
δέκατο τρίτο, τό χίλια τετρακόσια πενήντα τρία, πού σέ μπερδεψε,
στό δέκατο πέμπτο, καί τό χίλια ὀχτακόσια εἴκοσι ἕνα στό δέκατο
ἕνατο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 188 - 193)

1. Ἀπό τά ἀριθμητικά τοῦ κειμένου ξεχώρισε τά ἀπόλυτα καί
τά τακτικά.

2. Κλίνε στά τρία γένη τά ἀπόλυτα ἕνα, τρία, τέσσερα.

3. Κλίνε τά τακτικά ἀριθμητικά τρίτος, ἑβδομος καί στά τρία γένη.

53. ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

Ὁ Μιχάλης, ὁ πιό ἄξιος ἀπό τή συντροφιά τῶν παιδιῶν, κρατοῦσε τή βάρκα πλευρισμένη δίπλα στό μόλο. Οἱ ἄλλοι ἔντεκα ἤμαστε ἔτοιμοι νά πηδήσουμε μέσα.

— Παιδιά, μᾶς λέει ὁ Μιχάλης· ἡ δωδεκάδα μας σήμερα πρέπει νά χωριστεῖ σέ δύο ἐξάδες· ἡ βάρκα εἶναι μικρή· τοῦ μπαρμπα-Μαθιοῦ, πού εἶχαμε προχτές, ἦταν διπλάσια. Μπεῖτε ἐδῶ οἱ πέντε, καί οἱ ἄλλοι ἔξι ζητήστε ἀπό τόν καπετάν Φώτη νά σᾶς δώσει τή φελούκα του. Ξέρω πῶς σήμερα δέν τή χρειάζεται.

Ἔτσι κι ἔγινε. Οἱ δύο βάρκες, ἡ μία πίσω ἀπό τήν ἄλλη, τράβηξαν κατά τό βορινό ἀκρωτήρι, καλή θέση γιά πετρόψαρα.

Πρὶν φτάσουν στό ἀκρωτήρι, ὁ Βαγγέλης παρακάλεσε τό Μιχάλη νά τόν βγάλει στή στεριά, πάνω σ' ἕνα βράχο, γιατί δέν εἶχε σκοπό, εἶπε, νά ψαρέψει, δέν εἶχε πάρει καί καμιά καθετή μαζί του.

— Καί δέ σοῦ δίνω μίαν ἀπό τίς δικές μου; Ἐγώ, ξέρεις, τά σύnergά μου τά παίρνω πάντα διπλά καί τριπλά. Νά, πάρε τούτη ἐδῶ· εἶναι μεγάλη καί γερή· τό νῆμα της ἀπό ἀλογότριχες, ἐννιάδιπλο.

— Εὐχαριστῶ, Μιχάλη, ἀλλά προτιμῶ σήμερα νά περπατήσω στά βράχια τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 194 - 196)

1. Ποιά ἀριθμητικά ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τά κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

'Απόλυτα	Πολλαπλασιαστικά	'Αναλογικά	Περιληπτικά
	κατάληξη:	κατάληξη:	κατάληξη:

3. Στά ἐπίθετα νά βρεῖς καί τά τρία γένη (ὅταν ὑπάρχουν).

54. Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΚΑΙ Η ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

‘Ο βασιλιάς ἄρχισε νά ἀνακρίνει τούς αἰχμαλώτους καί νά τούς ρωτᾷ πῶς λέγονται καί τί τέχνη ξέρουν.

— Ἐγώ ὀνομάζομαι Ἀράχνη, εἶπε ὁ πρῶτος· ξέρω νά ὑφαίνω· στήν τέχνη αὐτή δέ μέ φτάνει κανεῖς.

— Καλά, εἶπε ὁ βασιλιάς· θά μοῦ ὑφαίνεις πανικά γιά τό παλάτι μου. Ἄν μείνω εὐχαριστημένος, θά σέ ἐλευθερώσω· ἄν ὄχι, θά προστάξω νά σοῦ κόψουν τό κεφάλι. Καί

γυρίζοντας στό δεύτερο αἰχμάλωτο τοῦ λέει: «μίλησε τώρα ἐσύ».

— Ἐμένα μέ λένε Μέλισσα, εἶπε ἐκεῖνος· ξέρω καί κάνω περίφημα γλυκά.

— Ὠραῖα, εἶπε ὁ βασιλιάς· κι ἐμᾶς ἐδῶ μᾶς ἀρέσουν πολύ τά γλυκά· θά σέ κρατήσω λοιπόν κι ἐσένα, κοίταξε ὁμως νά δουλεύεις καλά· ἄν μᾶς εὐχαριστήσεις μέ τήν τέχνη σου, θά σέ ἐλευθερώσω, ἀλλιῶς θά σέ θανατώσω κι ἐσένα. Κι ἔστειλε καί τούς δύο στή φυλακή, γιά νά πιᾶσουν δουλειά.

— Ἐσεῖς τώρα, εἶπε στους δύο ἄλλους· πῶς λέγεστε καί τί ξέρετε;

— Ἐμένα μοῦ ἀρέσει νά τραγουδῶ, εἶπε ὁ τρίτος αἰχμάλωτος· τό ὄνομά μου εἶναι Τζίτζικας.

— Ἐγώ λέγομαι Ἀκρίδα, εἶπε ὁ τέταρτος, καί εἶμαι χορεύτρια.

— Εἶστε δηλαδή χασομέρηδες· ἐσᾶς δέ σᾶς χρειάζομαι. . . ἐσᾶς σᾶς πρέπει κόψιμο καί ἀμέσως μάλιστα.

— Ἐμᾶς ὅλοι μᾶς ἀγαποῦν, εἶπε μέ θάρρος ὁ Τζίτζικας. Ὅλα τά ἔντομα καί τά φυτά ἐμεῖς τά διασκεδάζουμε καί κάνουμε νά περνοῦν μέ λιγότερη στενοχώρια τή ζωή. Ἄφησέ μας νά σοῦ δείξουμε τήν τέχνη μας καί κρίνε.

‘Ο βασιλιάς τόσο εὐχαριστήθηκε ἀπό τό τραγούδι καί τό χορό τους, ὥστε τούς ἄφησε ἀμέσως ἐλεύθερους.

1. *Νά βρεῖς τίς προσωπικές ἀντωνυμίες πού εἶναι στό κείμενο καί νά τίς ὑπογραμμίσεις μέ μολύβι.*
2. *Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ὅ,τι λείπει:*
 Ἔγώ χτές πῆγα στή θεία μου. — πού πῆγες;
 — ἀρέσουν τά γλυκά; Μοῦ ἀρέσουν.
 Πήγαινε καί — νά παίξεις.
 — θά πάμε αὔριο ἐκδρομή, — πού θά πάτε;
 Ὁ διευθυντής τοῦ σχολείου — εἶπε ὅτι ἡ γιορτή θά γίνει αὔριο.
 Δέν μπορῶ νά — καταλάβω.
 Καθίστε κι — σ' αὐτόν τόν πάγκο.
 — τιμωρῶ, γιατί εἶστε ἀδιάβαστοι.

55. ΑΛΕΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΚΟΤΕΤΣΙ

Ἡ ἀλεπού ἐτοιμάστηκε νά βγεῖ γιά ἐπίδρομή. Δέ θά πάει μόνη της. Θά τήν ἀκολουθήσουν τά ἑφτά ἀλεπουδάκια της. Καί θά πᾶνε στό ἀντικρινό βουνό, ὅπου ἔχουν κατασκηνώσει εἴκοσι πέντε γυμνασιόπαιδα κι ἔχουν καί τό κοτέτσι τους μέ δέκα κότες καί δυό κότες.

«Ἐμπρός, παιδιά, ξεκινοῦμε», εἶπε ἡ ἀλεπού κατά τά μεσάνυχτα. «Καί φρόνιμα στό δρόμο. Πίσω ἀπό τήν οὐρά μου θά περπατᾶτε ὅλα μαζί».

Περπατοῦσαν μέ προφύλαξη, μέσα ἀπό χαμόκλαδα, κι ἔκαναν μεγάλους γύρους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τούς δρόμους τους καί ἡ ἀλεπού ἔχει τό δικό της.

Τρεῖς κότες κι ἕνας κόκορας ἦταν τά θύματα τῆς ἐπίδρομης.

— Ἄν εἶχαμε κλείσει γερά τό κοτέτσι, ἔλεγαν τά παιδιά, θά γλίτωναν οἱ κότες μας καί ὁ καημένος ὁ χωριάτης ὁ κόκοράς μας.

Ξαφνικά πρόβαλε ἀπό τούς θάμνους ὁ ἄλλος κόκορας πού τόν εἶχαν φέρει μαζί τους ἀπό τήν πόλη.

«Έχετε κόκορα» σάν νά ἔλεγε καμαρωτός. "Όλος ὁ κόσμος τοῦ φαίνονταν δικός του. Σήκωσε ψηλά τό κεφάλι του κι ἔκαμε ἕνα σιγαλό κό κό. Γιά τόν ἑαυτό του βέβαια θά μιλοῦσε. "Ένα παιδί θυμήθηκε τό «Τραγούδι τοῦ κόκορα καί τοῦ γερακιοῦ».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 202 - 204)

1. Ποιές κτητικές, αὐτοπαθεῖς καί ὀριστικές ἀντωνυμίες ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

κτητικές	αὐτοπαθεῖς	ὀριστικές

3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ὅ,τι λείπει:
 Αὐτή ἢ μπάλα εἶναι δική —, ἐκείνη μήπως εἶναι δική —;
 Αὐτός εἶναι πολύ ἐγωιστής, σκέφτεται μόνο τόν — του.
 Θά κάμω τή δουλειά ἐγώ ὁ —.
 Μήπως τά βιβλία αὐτά εἶναι — σας;
 Αὐτός παίζει — του.
 Δέν πρέπει νά φροντίζεις μόνο τόν — σου, ἀλλά καί τόν ἀδερφό —
 Αὐτοί οἱ διαβήτες εἶναι δικ— —. Ἄλλά τά τρίγωνα εἶναι δικ— —.

56. Ο ΞΥΛΟΚΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΡΜΗΣ

Ἐνῶ ἕνας ξυλοκόπος ἔκοβε ξύλα κοντά σ' ἕναν ποταμό, τό τεσκούρι τοῦ ξέφυγε ἀπό τό χέρι κι ἔπεσε μέσα στό νερό. Ἡ κοίτη του ἦταν βαθιά, τό ρέμα ὀρηκτικό, καί ὁ δύστυχος ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀδύνατο νά πιάσει τό ἐργαλεῖο. Κάθισε στήν ὄχθη ἀπελπισμένος.

— Τί θά κάμω τώρα; ἔλεγε: πῶς θά δουλεύω χωρίς τεσκούρι; αὐτό ἦταν ἡ ζωή μου· καί εἶχα δώσει τόσα χρήματα γιά νά τό ἀγοράσω!

Ὁ θεός ὁ Ἐρμῆς ἄκουσε τούς θρήνους τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου,

τόν λυπήθηκε, τόν πλησίασε, βού-
τηξε ἔπειτα στόν ποταμό καί ἀνέ-
βασε ἓνα χρυσό τσεκούρι.

— Τοῦτο εἶναι τό τσεκούρι σου;

— Ὁχι, εἶπε ἐκεῖνος· τό δικό μου
δέν ἦταν τέτοιο· ἦταν ἓνα ἀπλό
σιδερένιο τσεκούρι.

Ξαναβούτηξε ὁ θεός στό νερό
κι ἔφερε πάνω ἓνα τσεκούρι ἀση-
μένιο.

— Οὔτε αὐτό εἶναι τό δικό μου.

Ἄρα ἔρμης ξανακατέβηκε γιά
τρίτη φορά στό βυθό κι ἔφερε ἐκεῖ-
νο πού εἶχε πέσει.

— Ναι, αὐτό εἶναι πού ἔχασα,
εἶπε ὁ ἄνθρωπος.

Ἄρα ἔρμης εὐχαριστήθηκε γιά τήν τιμιότητά του καί τοῦ ἔδωσε
καί τά τρία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 205 - 208)

1. Νά βρεῖς στό κείμενο τίς ἐρωτηματικές καί τίς δεικτικές ἀντωνυμίες. Σέ ποῖο γένος, ἀριθμό καί πτώση εἶναι ἡ καθεμία;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

δεικτικές	ἐρωτηματικές	ἄλλες

3. Γράψε τρεῖς προτάσεις μέ καθεμία ἀπό τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες **ποιός, πόσος** στά τρία γένη, στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ.

Γράψε ἔπειτα ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἀπαντοῦν μέ κα-
τάλληλη δεικτική ἀντωνυμία.

Παράδειγμα:

Ποιός πέταξε τήν πέτρα; — Ἐκεῖνος ὁ μικρός τήν πέταξε.

57. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στή βορινή παραλία τῆς Μαύρης Θάλασσας, στή χερσόνησσοῦ σήμερα λέγεται Κριμαία, κατοικοῦσε σέ πολύ παλιά χρόνια ἕνας βάρβαρος καί ἀφιλόξενος λαός, οἱ Ταῦροι. Αὐτοί λάτρευαν τήν Ἄρτεμη καί τῆς εἶχαν χτισμένο ναό κοντά στήν ἀκρογιαλιά. Ὁ τρόπος ὁμως μέ τόν ὅποιο τῆς ἔδειχναν τό σεβασμό τους ἦταν ἄγριος καί ἀπάνθρωπος· θυσίαζαν πάνω στό βωμό της ὅποιον ξένο ἔπιαναν.

Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπόφευγαν φυσικά νά πηγαίνουν σέ χώρα τόσο ἐπικίνδυνη, ἀλλά ὅσοι τύχαινε νά βρεθοῦν ἐκεῖ, ἤ ἐπειδῆ ἡ τρικυμία τούς ἀνάγκαζε νά καταφύγουν σέ κανέναν ὄρμο της ἤ ἐπειδῆ ἄλλη μεγάλη ἀνάγκη τούς ἔσπρωχνε νά πᾶνε, ἔκαναν ὅ,τι μπορούσαν, τό καθετί, γιά νά μή συναντηθοῦν μέ τούς ντόπιους.

Ἰέρεια στό ναό ἦταν μιά Ἑλληνοπούλα, ἡ Ἰφιγένεια, κόρη τοῦ Ἀγαμέμνονα, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Μυκηναίων· ἡ ἴδια ἢ θεά τήν εἶχε μεταφέρει ἐκεῖ κάποτε ἀπό τήν Ἑλλάδα καί τήν ἔβαλε νά ὑπηρετεῖ στό ἱερό της. Ἐνα ἀπό τά καθήκοντά της ἦταν νά προετοιμάζει τούς ξένους γιά θυσία ραντίζοντάς τους μέ ἁγιασμένο νερό. Ἡ Ἰφιγένεια ἦταν τρυφερή καί πονετική, καί καταλαβαίνει κανέναν τί σπαραγμό ἔνιωθε στήν καρδιά της κάθε φορά πού βρισκόταν στήν ἀνάγκη νά κάμει αὐτό τό ἔργο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 206 - 207)

1. *Νά βρεῖς τίς ἀναφορικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.*
2. *Κλίνει στά τρία γένη τίς ἀντωνυμίες ὁ ὅποιος, ὁποιοσδήποτε, ὅσοσδήποτε.*

58. ΑΝΕΛΠΙΣΤΗ ΑΝΤΑΜΩΣΗ

Ἡ Ἰφιγένεια ἐτοιμάζεται νά βοηθήσει στή θυσία τοῦ ἀγαπημένου της ἀδερφοῦ κι ἐνός στενοῦ συγγενῆ της, χωρίς νά ξέρει τίποτε. Πῶς νά τό μαντέψει; Δοκίμασε νά τοὺς ἀνακρίνει, μά ὁ Ὅρέστης δέ θέλησε νά φανερώσει οὔτε τό ὄνομά του οὔτε ἀπό ποιά οἰκογένεια εἶναι· εἶπε μόνο πῶς ἦταν ἀπό τίς Μυκῆνες.

— Κάτι μοῦ ἦρθε στό νοῦ, τοῦ εἶπε ἡ Ἰφιγένεια. Δέν μπορῶ νά σᾶς σώσω καί τοὺς δυό, τόν ἕναν ὅμως μπορῶ· θά πείσω τό βασιλιά νά τόν ἀφήσει. Ἀλλά θά κάμουμε μία συμφωνία· σέ αὐτόν πού θά τόν ἀφήσουμε ἐλεύθερο θά δώσω ἕνα γράμμα, νά τό πάει στίς Μυκῆνες, σέ κάποιον δικό μου πρόσωπο· ἔτσι καί αὐτός θά γλιτώσει καί σ' ἐμένα θά κάμει καλό.

— Σύμφωνοι, λέει ὁ Ὅρέστης· θά πάει ὁ φίλος μου· ἦρθε γιά χάρη μου καί δέν εἶναι σωστό νά σωθῶ ἐγώ, κι ἐκεῖνος νά χαθεῖ.

— Νά ὀρκιστεῖ πῶς θά κάμει τήν παραγγελία μου.

— Ὅρκίζομαι, λέει ὁ Πυλάδης· ἂν ὅμως τό πλοῖο πού θά πηγαίνω ναυαγήσει καί τό γράμμα χαθεῖ ἀλλά ἐγώ σωθῶ, νά εἶμαι ἐλεύθερος ἀπό τόν ὄρκο.

— Θά σοῦ πῶ ὅ,τι γράφει τό γράμμα, ὥστε, ἂν αὐτό χαθεῖ, νά πεῖς προφορικά ἐκεῖνο πού θέλω. Νά βρεῖς τόν Ὅρέστη, τό γιό τοῦ Ἀγαμέμνονα. Εἶμαι ἡ ἀδερφή του ἡ Ἰφιγένεια, πού τή νομίζουν πεθαιμένη. Ζῶ, πές του, καί τόν παρακαλῶ νά προσπαθήσει νά μέ πάρει ἀπό δῶ, νά μέ πάει στήν πατρίδα.

Ἔτσι ἐγινε ἡ ἀναγνώριση.

1. Αναζητήσε στο κείμενο όλες τις άοριστες άντωνυμίες. Ποιές από αυτές είναι κλιτές και ποιές άκλιτες;
2. Γράψε δυό προτάσεις με καθεμιά από τις άοριστες άντωνυμίες.
3. Με ποιές άντωνυμίες μπορούμε να απαντήσουμε στις παρακάτω ερωτήσεις;
Ποιός ήρθε;
Τί θέλει;
Τί λογής άνθρωπος είναι;
Πόση ώρα θέλεις να διαβάσεις;
4. Να βρεῖς τις άντωνυμίες και να τις κατατάξεις σε πίνακα στο ακόλουθο κείμενο:

Ένας λέοντας κι ένας άγριόχοιρος πήγαν σε μιά πηγή να ξεδιψάσουν. Έκει όμως μάλωσαν ποιός να πιει πρώτος. «Έγώ θά πιω πρώτος», έλεγε τουτός. «Όχι, έγώ θά πρωτοπιω», έλεγε ο άλλος. Άρπάχτηκαν και κόντευαν να σκοτωθουν. Τόση ήταν η μανία τους. Έξαφνα όμως βλέπουν ψηλά στον ουρανό κάτι όρνια που περιμεναν να δοῦν ποιός θά σκοτωθεί, για να πέσουν να τον φάνε. Τότε κατάλαβαν και οι ίδιοι τί έκαναν κι ήρθαν στον έαυτό τους. «Καλύτερα να 'μαστε φίλοι, παρά να σκοτωθουμε μόνοι μας και να μάς φάνε τά όρνια. Όσοι είναι άγαπημένοι δε φοβούνται τους έχθρούς».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Έπιθετα. Αριθμητικά. Αντωνυμίες

1. Νά βρεῖς στό κείμενο τῆς σελ. 73 τρία οὐσιαστικά ἀρσενικά, τρία θηλυκά καί τρία οὐδέτερα καί νά τά γράφεις στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ μαζί μέ ἓνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει στό καθένα.
2. Νά βρεῖς ὅλα τά ἐπίθετα πού ὑπάρχουν στίς δώδεκα πρῶτες γραμμές τοῦ κειμένου τῆς σελ. 28 καί νά τά γράφεις στόν πληθυντικό.
3. Γράψε ὅλα τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου τῆς σελ. 94 καί δίπλα στό καθένα σημείωσε τό γένος, τόν ἀριθμό καί τήν πτώση του.
4. Κλίνε τά ὀνόματα:
ὁ καλός ἀδερφός, ἡ ἀκούραστη γιαγιά, τό μαγιάτικο λουλούδι.
5. Γράψε τά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἐνικοῦ καί στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:
καλός, κακός, μέγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολύς.
6. Γράψε στά τρία γένη τά τακτικά ἀριθμητικά τῶν ἀριθμῶν **10 - 20**.
Συλλάβισέ τα.
7. Νά βρεῖς ὅλες τίς ἀντωνυμίες πού εἶναι στό κείμενο τῆς σελ. 115 καί νά κάμεις γραμματική ἀνάλυση τῆς καθεμιᾶς.

59. ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΑΚΙΑ

Πηγαίνουν πάνω κάτω στο περιβολάκι και σπέρνουν και αυτά, όπως ο πατέρας τους κάτω στα μεγάλα χωράφια, με τό τραγούδι στά χείλη:

*Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέρνει
τό σιτά— τό σιτάρι ὁ γεωργός!*

Καί χώνουν τάχα τά χεράκια τους στό ταγαράκι τους καί σκορπίζουν τάχα ἐδῶ κι ἐκεῖ τόν εὐλογημένο σπόρο. Ἐπειτα χτυποῦν τά πόδια τους στή γῆ καί ξαναρχίζουν:

Νά σᾶς δείξω πῶς τό σπέ—

—*Οχι! Πάλι τό ξεχάσατε; φωνάζει ἡ μητέρα.

Συλλογίζεται γιά λίγο ὁ Φώτης κι ἔπειτα χαμογελά χαρούμενος:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει...

Ἡ Φλωρίτσα τόν κοιτάζει κατάματα, κι ἔπειτα παίρνει τό τραγούδι καί λέει κι αὐτή μαζί του:

Νά σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει τό σιτά— τό σιτάρι ὁ γεωργός!

Καί κουνοῦν μπρός πίσω τά χέρια τους, ὅλο καί μέ περισσότερη φόρα, κι ἔπειτα στέκουν λαχανιασμένα.

— Τώρα, μανούλα;

— Πῶς τό σκαλίζει. Πάρτε ὅμως κι ἓνα σκαλιστηράκι, γιά νά σκαλίσετε!

Καί γονατισμένα τά παιδιά σκαλίζουν τό χῶμα καί τραγουδοῦν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 211 - 212)

1. Μέ πέντε ῥήματα τοῦ κειμένου σχημάτισε πέντε δικές σου φράσεις.

2. Μεταχειρίσουν ρήματα για να πείς τις δουλειές που κάνει ο αστροναύτης, ο ηλεκτρολόγος, ο δήμαρχος της πόλης, ο γιατρός. Βάλε αυτά τα ρήματα στον πληθυντικό: τί κάνουν οί αστροναύτες, οί ηλεκτρολόγοι, οί δήμαρχοι, οί γιατροί;
3. Γράψε 5 ρήματα, για να δείξεις τί κάνει ένα παιδί από τη στιγμή που θά ξυπνήσει ώσπου να πάει στο σχολείο.
4. **Ο Φώτης, ή Φλωρίτσα, τά παιδιά:** να βρεῖς τά ουσιαστικά αυτά μέσα στο κείμενο και να βάλεις δίπλα τους τά ρήματα στά όποια είναι υποκείμενα.

60. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Νηστικό ἀρκούδι δέ χορεύει.
2. Σκυλί πού γαβγίζει δέ δαγκάνει.
3. "Όποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
4. Πέτρα πού κυλά μαλλί δέν πιάνει.
5. "Όποιος κυνηγά πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.
6. "Όποιος δέν παιναῖ τό σπίτι του, πέφτει καί τόν πλακάνει.
7. 'Η δουλειά νικά τή φτώχεια.
8. 'Αγαπᾶ ὁ Θεός τόν κλέφτη, μά ἀγαπᾶ καί τό νοικοκύρη.
9. Καθαρός οὐρανός ἀστραπές δέ φοβάται.
10. 'Η βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
11. 'Η σκύλα ἀπό τή βιάση της γεννά στραβά κουτάβια.
12. 'Η κότα πίνει τό νερό, κοιτάζει καί τόν οὐρανό.
13. Τό μάτι τοῦ ἀφέντη παχαίνει τ' ἄλογο.
14. Στόν κατήφορο κυλιέται κι ἡ χελώνα.
15. "Όποιος ἀνακατώνεται μέ τά πίτυρα, τόν τρῶν οἱ κότες.
16. 'Η γίδα, ὅταν θέλει νά φάει ξύλο, τρίβεται στή μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 215)

1. 'Από τά ρήματα τοῦ κειμένου ποιὰ εἶναι ἐνεργητικά καί ποιὰ μέσα; Νά τά γράψεις σέ δύο στηλές.
2. Σχημάτισε τέσσερις προτάσεις, δύο μέ ἐνεργητικά ρήματα καί δύο μέ μέσα.
3. Στίς παρακάτω φράσεις τά ρήματα εἶναι ἀμετάβατα· σχημάτισε ἄλλες στίς ὁποῖες τά ἴδια ρήματα νά εἶναι μεταβητικά (Παράδειγμα: 'Η λάμπα δέν ἀνάβει. 'Ανάβω τή φωτιά):
  - α) 'Αλλάζει ὁ καιρός.
  - β) 'Εκλείσει ὁ λογαριασμός.

- γ) Ἡ δουλειά ἀρχίζει στίς ὀχτώ.
 δ) Ἀπλώνει ἡ ἡμέρα.
 ε) Ἡ αὐλή γεμίζει νερά.
 στ) Τό κορμί μου δέ λυγίζει.
 ζ) Στό στηθος μου ἡ πληγή ἀνοίγει πάλι.
4. Ἡ μητέρα ..., ὁ σκύλος ..., ἡ γάτα ..., ὁ ἥλιος ..., τό νερό ..., ὁ ράφτης ..., τά παιδιά ..., ὁ δάσκαλος ..., τά δέντρα ..., οἱ ἐργάτες ...
 Στά πέντε προῶτα ἀπό τά παραπάνω ὀνόματα βάλτε ἕνα ρῆμα ἀμετάβατο· στά ἄλλα πέντε βάλτε ἕνα ρῆμα μεταβατικό καί ἕνα ἀντικείμενο.
5. **Κυλιέται, ἀνακατώνεται, τριβεται:** Τά ρήματα αὐτά εἶναι μέσα· νά τά κάνεις ἐνεργητικά μέ ὑποκείμενο καί ἀντικείμενο.
6. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ἀντικείμενα:
ἽΟ Νίκος χτυπά ...	ἽΗ βροχή λιώνει ...
ἽΟ γεωργός ποτίζει ...	ἽΗ θάλασσα δέρνει ...
ἽΗ μητέρα ντύνει ...	ἽΟ ἄνεμος παγώνει ...
ἽΟ ἥλιος ζεσταίνει ...	ἽΟ κυνηγός πληγώνει ...
7. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ρήματα:
- ἽΗ φωτιά ... τά ξύλα.
 ἽΟ θηριοδαστής ... τά θηρία.
 ἽΟ ἄερας ... τά ροῦχα.
 ἽΟ τεχνίτης ... τά ἐπιπλα.
 ἽΟ Κώστας ... τήν πόρτα.
 Τό κερί ... τό δωμάτιο.
 ἽΟ μαραγκός ... τό ξύλο.
8. Συμπλήρωσε τίς προτάσεις παίροντας γιά τήν καθεμίά τό κατ'ἀλληλο ρῆμα ἀπό τήν πλαϊνή στήλη:
ἽΟ λύκος ... τό ἀρνί	καμακώνω
Τό νερό ... τό χωράφι	διασχίζω
Τό ἀεροπλάνο ... τόν ἄερα	τρῶ(γ)ω
ἽΟ ψαράς ... τό χταπόδι	πλημμυρίζω
ἽΟ βαρκάρης ... τή βάρκα	ἀσημώνω
Τό φεγγάρι ... τή θάλασσα	δένω

61. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. 'Η ἀλήθεια δέν κρύβεται.
2. Τό πονηρό πουλί πιάνεται ἀπ' τὰ δυό πόδια.
3. Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
4. Μαζί μέ τὰ ξερά καίγονται καί τὰ χλωρά.
5. Πιότερο ψωμί τρώγεται μέ τό μέλι παρά μέ τό ξίδι.
6. 'Ο κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά χτενίζεται.
7. Τί γίνεται καί δέν ἀκούγεται;
8. Γλυκάθηκε ἡ γριά στά σύκα κι ἔφαγε καί τὰ συκόφυλλα.
9. Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. "Όταν κοιμάται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
11. "Ας γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πῶς δέν πεινοῦμε.
12. Λεῖπει ὁ γάτος καί χορεύουν τὰ ποντίκια.
13. "Όποιος πεινᾷ, στόν ὕπνο του πολλά καρβέλια βλέπει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 216)

1. 'Από τὰ ρήματα τοῦ κειμένου ποιά εἶναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
2. 'Από τή μορφή τους τὰ ρήματα χωρίζονται σέ δύο εἶδη πού ὀνομάζονται φωνές. Ποιές εἶναι οἱ φωνές; Πῶς τελειώνουν τὰ ρήματα σέ κάθε φωνή;
3. Σχημάτισε πέντε προτάσεις μέ ρῆμα ἐνεργητικό μεταβατικό· ἄλλαξε ἔπειτα τήν ἐνεργητική σύνταξη σέ παθητική (Παράδειγμα: ἡ βροχή δροσίζει τὰ δέντρα — τὰ δέντρα δροσίζονται ἀπό τή βροχή).
4. Στίς παρακάτω φράσεις ποιά ρήματα εἶναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
  - α) Ἡ ἀποθήκη γέμισε σανό.
  - β) Τό παιδί κάθεται.
  - γ) Ὁ Νίκος διψᾷ.
  - δ) Τὰ δέντρα ξεριζώνονται ἀπό τόν ἄνεμο.
  - ε) Αὐτή ἡ ἐπιστολή γράφτηκε ἀπό μένα.
  - στ) Τὰ δέντρα καταστράφηκαν ἀπό τήν παγωνιά.

- ζ) Ἐδῶ χτίζεται ἓνα σπίτι.
 η) Τά ὄριμα φρούτα τρώγονται εὐχάριστα.
 θ) Ὁ ἔξυπνος δέ γελιέται εὐκόλα.
 ι) Ὅταν εὐτυχεῖ ἡ πατρίδα μας, ὅλοι εὐτυχοῦμε.
5. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις, ὅπως στό παράδειγμα:
 Ὁ ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τόν ἑλλανοδίκη.
 Τό σπίτι χτίστηκε ...
 Τά λουλούδια ποτίστηκαν ...
 Ὁ Γιώργος τιμωρήθηκε ...
 Ἡ γῆ θερμαίνεται ...
 Τό γράμμα αὐτό γράφτηκε ...
 Τά ἀμπέλια κήκαν ...
6. Στίς παραπάνω προτάσεις νά ἀλλάξεις τό παθητικό ρῆμα μέ ἐνεργητικό, ὅπως στό παράδειγμα:
 Ὁ ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τόν ἑλλανοδίκη
 — Ὁ ἑλλανοδίκης στεφάνωσε τόν ἀθλητή.

62. ΣΤΙΧΟΙ

- Ἐριξα κάτω τό σπαθί καί τήν ἀσπίδα.
- Ὀλονυχτίς κουρσεύουνε καί τίς αὐγές κοιμοῦνται.
- Πέτα, ροβόλα, κράξε με.
- Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
 Σῦρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ' ἀπόψε,
 καί σύ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
 νά σοῦ χάρισω τ' ἄρματα νά γένεις καπετάνιος.
 Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο·
 γιά πάρτε με καί σῦρτε με ψηλά στήν κρύα βρῦση,
 πού ἔναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
- Πηδᾶνε, παίζουνε καί γλεντᾶν καί ρίχνουν στό σημάδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 217)

- Στούς παραπάνω στίχους νά ὑπογραμμίσεις τίς ἐγκλίσεις καί νά πεις τί σημαίνουν.

2. Γράψε ἕξι προτάσεις: οἱ δύο νά φανερώσουν τό βέβαιο, οἱ δύο αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει καί οἱ δύο νά δηλώνουν προσταγή.
3. Ποιές ἐγκλίσεις λέγονται ἀπόσωπες, ποιές προσωπικές καί γιατί;

63. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

A

Τό πρωί φεύγαμε ὅλοι, μικροί μεγάλοι, γιά τό σκολεῖό μας. Τό σπίτι ἄδειαζε. Ἐπόμεινε ἀνάστατο μέ βιβλία πεταμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ, πετσέτες ριγμένες, κρεβάτια ξέστρωτα. Τό μεσημέρι, σάν γυρίζαμε πάλι, τά βρῖσκαμε ὅλα ἐντάξει. Τά πράγματα συγυρισμένα ὁμορφα, τό τραπέζι στρωμένο κι ἡ μάνα μας νά μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καί γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αὐλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἐλεγεσ πῶς ἀντί μάρμαρο τήν εἶχανε στρωμένη μέ κάτασπρο χαρτί.

B

Ἐὐλη τή Μεγάλῃ Ἐβδομάδα τήν εἶχα περάσει μέ τό πένθος, μέ τή λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολογήσει τό Χριστό στό μαρτύριό του, εἶχα ἀκούσει καί τή Διαθήκη του, εἶχα παρακαθήσει καί στό Μυστικό Δεῖπνο, εἶχα ἀκολουθήσει καί τήν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μέ τή θλιμμένη μητέρα.

ΑΣΚΗΣΗ (§ 217)

Στά παραπάνω κείμενα νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀπόσωπες ἐγκλίσεις, δηλαδή τό ἀπαρέμφατο καί τή μετοχή.

64. Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Σάν έκλεισε ή θύρα πίσω από τούς άστυνομικούς, ό Ρήγας κι ό Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στο τέλος, είπε ό Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θά κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δέν άπάντησε· άναμετράει τά γεγονότα, άναλογίζεται τή σημασία τους, τίς συνέπειες. Στο πρόσωπό του χάραξε ή ταραχή και ή θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στα μάτια του χύθηκε ή άπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 219 - 225)

1. Σημείωσε στό παραπάνω κείμενο τούς χρόνους και τή σημασία τους.
2. Νά γράφεις στην όριστική τών μονολεκτικῶν χρόνων τά παρακάτω ρήματα:
καίω, άκούω, άλέθω, άνασταίνω.
3. Μέ καθένα από τά ρήματα ταιριάζω, άσπρίζω και δανείζω νά γράφεις δύο φράσεις (έξι συνολικά), βάζοντας τά ρήματα σέ χρόνο περιφραστικό.
4. Γράψε τό παρακάτω κομμάτι βάζοντας τά ρήματα στον έξακολουθητικό μέλλοντα:
‘Ο ‘Αλής όλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στό μεγάλο δρόμο και κοιμάται όπου βραδιαστεί. Τό γαϊδουράκι του πορεύεται ύπομονετικά και πίσω του δεμένη, έρημη και μόνη, άκολουθεί ή καμήλα του, ταράζοντας μέ τόν ήχο του κουδουνιού της τή ζεστή σιωπή της γής.
5. Γράψε τά ρήματα τών παρακάτω προτάσεων σέ τρεις στηλές: στην πρώτη νά συγκεντρώσεις όσα βρίσκονται σέ χρόνο παροντικό, στη δεύτερη όσα βρίσκονται σέ χρόνο μελλοντικό και στην τρίτη όσα βρίσκονται σέ χρόνο παρελθοντικό:
α) Στάθηκε όλόρθος και κοίταζε τό όραμα πού έφευγε μέ

γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἴσαμε πού χάθηκε ἀπ' τὰ μάτια του.

β) Ἔχουν καί οἱ Ἕλληνες ἕναν ἀφέντη πού τόν σέβονται, μόνο πού δέν εἶναι ἄνθρωπος. Ἀφέντης τους εἶναι ὁ νόμος. Κι ὅταν ὁ νόμος τούς προστάζει, ὅσος καί νά ἴναι ὁ ἐχθρός, χιμοῦν μπροστά καί ἤ νικοῦν ἤ πεθαίνουν.

γ) Κάποτε, πού εἶπε ὁ Κύριος στους ὄπαδούς του: «Εὐλογημένη καί τρισευλογημένη ἡ ψυχὴ ἐκείνου πού θά τὰ ἀφήσει ὅλα καί θά μέ ἀκολουθήσει ἐμένα μέ τό Σταυρό στον ὦμο, στή στράτα πού πάω ἐγώ», τ' ἀπολογήθηκε τῆς συντροφιάς ὁ ζωηρός, ὁ Πέτρος: «Νά, Κύριε, ἐμεῖς τ' ἀφήσαμε γιά τή δική σου ἀγάπη».

65. Η ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑ, Ο ΚΟΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ

— Γιατί εἶσαι ἀμίλητη, ξαδέρφη; Τί ἔχεις; ρωτοῦσε μιά μέρα ὁ κούκος τήν καλιακούδα.

— Τί ἔχω; Τί θέλεις νά ἔχει ἕνα φτωχό καί πεινασμένο πουλί σάν ἐμένα; Δέ ρίχνεις μιά ματιά σ' ἐκείνον ἐκεῖ τόν περιστεριώνα; Αὐτά τά περιστέρια εἶναι εὐτυχισμένα· ὅσο φαί θέλουν τό ἔχουν· ὅλο τὰ ταΐζουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐμεῖς εἴμαστε ἄμοιροι· δέν ἔχουμε κανέναν νά μᾶς φροντίσει. Ἄν εἶχαμε τὰ μισά ἀπ' ὅσα ρίχνουν στά περιστέρια, θά ἦμαστέ καλά. Ἄλλά πῶς νά τὰ ἔχουμε;

— Ζηλιάρα! Ἄλλος ἔχει ἕνα καλό, ἄλλος ἄλλο. Ἐγώ δέν εἶμαι παραπονιάρης. Κούκου!

— Δέ θά σοῦ ἄρесе δηλαδή νά ἦσουν κι ἐσύ πάντα χορτάτος, νά εἶχες τήν τύχη τῶν περιστεριῶν; Ἐγώ ὁμολογῶ πῶς θά ἤθελα νά ἦμουν σάν αὐτά.

— Ἄν ἔχεις τόση ἐπιθυμία νά τους μοιάσεις, λούσου στό αὐλάκι τοῦ μύλου· ἐπειτα, βρεμένη ἀκόμα, κυλήσου στό ἀλεύρι καί θά εἶσαι σάν τά περιστέρια· θά ἔχεις ἔτσι τὰ πλοῦτη τους. Κούκου!

— Εὐχαριστῶ γιά τή συμβουλή. Ἐχε γειά. Ἐχετε γειά κι ἐσεῖς, τ' ἄλλα φτωχοπούλια. Φεύγω. Ἀφοῦ εἶστε εὐχαριστημένα μέ τή

μοίρα σας, μέινετε. Ἐάν ἤσαστε πιδό φιλόδοξα, θά εἶχατε κι ἐσεῖς ὄσα ἀπό τῶρα κι ἐμπρός θά ἔχω ἐγώ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 235 - 236)

1. Νά βρεῖς στό κείμενο ὅλους τούς τύπους τῆς ὑποτακτικῆς καί τῆς προστακτικῆς τοῦ ρήματος ἔχω.
2. Τί ὁμοιότητες καί τί διαφορές παρουσιάζουν ὁ ἐνεστώτας καί ὁ παρατατικός τοῦ ρήματος εἶμαι;
3. Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ ὅλα τά πρόσωπα ἐνικοῦ καί πληθυντικοῦ: Ἐάν εἶχα τά μισά, θά ἤμουν καλά. (Ὁ χρόνος δέ θά ἀλλάξει.)
4. Σχημάτισε τέσσερις φράσεις: στίς δύο νά χρησιμοποιήσεις τό ρήμα ἔχω καί στίς ἄλλες δύο τό ρήμα εἶμαι.
5. Κάμε δύο διαγράμματα μέ τίς ἐγκλίσεις τοῦ ἐνεστώτα καί τόν παρατατικό. Στό πρῶτο διάγραμμα ταξινομήσε τούς τύπους τοῦ ἔχω πού βρίσκονται στό κείμενο· στό δεύτερο τούς τύπους τοῦ εἶμαι. Συμπλήρωσε τά πρόσωπα πού λείπουν μέ ἄλλο χρῶμα.
6. Ἐφέτος ... 12 χρόνων, πέρυσι ... 11 χρόνων.
Ἐφέτος ... 11 βιβλία, πέρυσι ... 8 βιβλία.
Βάλε τόν ἀνάλογο χρόνο τῶν ρημάτων εἶμαι καί ἔχω κλείνοντας σέ κύκλο τήν αὔξηση.
7. Γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν ἄλλο ἀριθμό.
εἶχα δίκαιο — ἔχομε βαρεθεῖ —
εἶχες κουρασθεῖ — ἔχετε δοξαστεῖ —
εἶχε πολεμήσει τό 1912 — ἔχουν ἀδιαφορήσει —
Στίς 8 τό πρωί θά ἔχεις ἀνεβεῖ στό βουνό —
Εἶχες, ἔχεις καί θά ἔχεις ἀγάπη γιά τά ὠραῖα ἔργα —
Εἶχε, ἔχει καί θά ἔχει ἀγάπη γιά τά μαθηματικά —
Εἶχατε, ἔχετε καί θά ἔχετε ἐνδιαφέρον γιά τήν τέχνη —

66. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

– Κατίνα!

Τρία κορίτσια φωνάζουν, και τὰ τρία μαζί, μέ τίς καθάρεις τραγουδιστές φωνές τους. Ἡ Κατίνα αφήνει τή δουλειά της και τρέχει στήν πόρτα. Τρεῖς συμμαθήτριές της, ἡ Ἄννα, ἡ Λιλή και ἡ Φρόσω, γυρίζουν ἀπό τόν περίπατό τους χαρούμενες.

– Μά τί, δουλεύεις; Ἐσύ δέ γιορτάζεις τό Μάη;

– Κάτι σιδερώνω, ἀλλά σέ πέντε λεπτά τελειώνω. Και τό Μάη τόν

γιορτάζω – ὅλοι στό σπίτι μας τόν γιορτάζουμε –, αὔριο ὅμως τό πρωί. Ἐτσι μᾶς συμβουλεύει ἡ γιαγιά μου. Δέν κοπιάζετε μέσα;

Τὰ τρία κορίτσια τρέχουν και καλησπερίζουν τή γιαγιά τῆς Κατίνας.

– Πάντα δουλεύετε, κυρα-Κατερίνα. Δέ σᾶς κουράζει ἡ δουλειά.

– Δέν κάνω πιά μεγάλα πράματα, Λιλή. Πλέκω καμιά κάλτσα, μαγειρεύω ποῦ και ποῦ. Στά νιάτα μου βέβαια δούλευα πολύ· ζύμωνα, ἔπλαθα τὰ ψωμιά, φούρνιζα, ὕφαινα. . .

– Και φρόντιζες και τόν κῆπο σου, γιαγιάκα μου.

– Πῶς γιορτάζατε τήν Πρωτομαγιά στό νησί σας, κυρα-Κατερίνα;

– Πῶς γιορτάζαμε, Φρόσω; Λεῖπω τόσα χρόνια, μά ὁ νοῦς μου πάντα γυρίζει στά περασμένα. Ἄνημερα τήν Πρωτομαγιά μικροί μεγάλοι ἔτρεχαν πρωί πρωί στά χωράφια. Ἐκοβαν κλαδιά, φύλλα και λουλουδία και στόλιζαν μ' αὐτά τίς πόρτες και τὰ παράθυρά τους· ἔπλεκαν και στεφάνια. Ἐμεῖς οἱ γυναῖκες δέναμε τή μέση μας μέ κλώνους μολόχας· ἀλλιῶς, πιστεύαμε, θά μᾶς ἔπιανε πονόμεσος τήν ὥρα πού θά θερίζαμε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 233, 238)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τὰ ῥήματα πού ὑπάρχουν στό κείμενο και νά*

ξεχωρίζεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό τοῦ καθενός.

2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν παρατατικό χω-
ρίς νά ἀλλάξεις τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:
Τό πρωί φεύγω ἀπό τό σπίτι μου τρεχάτος καί πηγαίνω
στό σχολεῖο. Βλέπω στό δρόμο κι ἄλλα παιδιά. Μαζί
μ' αὐτά φτάνω γρήγορα στή μεγάλη πόρτα τοῦ σχολεῖου.
Μπαίνω στήν αὐλή κι ἔπειτα ἀνεβαίνω στήν αἴθουσα. Ἀνοι-
γω τή σάκα μου κι ἔτοιμάζω τά βιβλία. Σηκώνω τό κεφάλι
καί κοιτάζω τό δάσκαλο, πού ἀρχίζει τό μάθημα. Στό μά-
θημα προσέχω ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος.
3. Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὔξηση στόν παρατατικό καί
ποιά δέν ἔχουν;
4. Νά βρεῖς στό κείμενο τρία δισύλλαβα ρήματα καί νά γράφεις
τό τρίτο ἐνικό καί τό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρα-
τατικοῦ. Τή διαφορά πού παρατηρεῖς στήν αὔξηση διατύπωσέ
τη μέ τό γνωστό σου κανόνα.
5. Νά γράφεις τό δεύτερο ἐνικό καί δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο
τοῦ παρατατικοῦ καί τοῦ ἀορίστου τῶν παρακάτω ρημάτων,
ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Τά ρήματα	Παρατατικός β' ἐνικό πρόσωπο	Ἀόριστος β' ἐνικό πρόσωπο	Παρατατικός β' πληθυντ. πρόσωπο	Ἀόριστος β' πληθυντ. πρόσωπο
παίζω γράφω στέλνω βάζω πλέκω σπάζω	ἔ-παιζες	ἔ-παιξες	παίζατε	παίξατε

Τί παρατηρεῖς σχετικά μέ τήν αὔξηση;

6. Γράψε τά ρήματα στό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:
θερίζαμε — κόντευαν — ἔβαφες —
σιμώνατε — ζέσταινα — ἀγνάντευε —

67. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΑ

1. Τό Νοέμβρη καί Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
3. Τό μυστικό τῆς ζωῆς δέν εἶναι νά κάνουμε αὐτό πού μᾶς ἀρέσει· εἶναι νά μᾶς ἀρέσει αὐτό πού κάνουμε.

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

4. Ἐχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.
5. Ἀφέντη μου, τ' ἀλέτρι σου Θεός νά τό πλουταίνει, γιά νά θερίζεις σταυρωτά, νά δένεις ἀντρεωμένα, νά κοσκινίζεις μάλαμα, νά πέφτει τό χρυσάφι, τά φιλοκοσκινίσματα νά δίνεις στίς βαϊστρες.
6. Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε κεῖ πού φωλιάζουν λύκοι.
7. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο.

ΑΛΛΟΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

8. Πάντα τό φῶς σου, Ἑλλάδα μου, θά λάμπει στήν ψυχή μου.
9. Θ' ἀνάβουμε τό λύχνο μας, γιά νά φωτίζει κι ἄλλους.
10. Ὀργώνοντας καί σπέρνοντας στόν πλούσιο θέρο ἐλπίζω.
11. Τά βέλη ρίχνοντας βροχή τόν οὐρανό θά ἰσκιώνουν.
12. Θερίζετε πιό γρήγορα καί δέ μᾶς παίρνει ἡ ὥρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Χώρισε μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σου σέ τέσσερις στήλες γιά τήν ὑποτακτική τοῦ ἐνεστώτα, τήν προστακτική, τή μετοχή καί τόν ἐξακολουθητικό μέλλοντα. Στίς στήλες αὐτές ταξινόμησε τά ρήματα τοῦ κειμένου.
2. Ὄταν προστάζω ἢ παρακαλῶ ἕνα πρόσωπο νά γράφει, τοῦ λέω γράφε· ὅταν τοῦ τό ἀπαγορεύω, τοῦ λέω μή γράφεις. Πῶς τοῦ

λέω, όταν τό προστάζω ἢ τό παρακαλῶ, καί πῶς, ὅταν τοῦ ἀπαγορεύω, νά ψήνει, νά δείχνει, νά παίξει, νά ψαρεύει, νά ἐλπίζει; Πῶς δίνω αὐτές τίς προσταγές ἢ κάνω αὐτές τίς παρακλήσεις σέ δύο ἢ περισσότερα πρόσωπα; Πῶς τούς λέω, ὅταν τούς τό ἀπαγορεύω;

3. Γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξη τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Τά ρήματα	Θέμα	χαρακτήρας	κατάληξη
θέλω φέρνω ἀλέθω ύγραίνω δυναμώνω κρίνω ὀνομάζω φωτίζω στενοχωρῶ τρίβω	θέλ-	-λ-	-ω

4. Γράψε τά παρακάτω ρήματα στόν παρακείμενο (παράδειγμα: τρέχω - ἔχω τρέξει):

διδάσκω —	ἀνοίγω —	γράφω —
διώχνω —	βήχω —	ἀλλάζω —
πλέκω —	βρέχω —	μαγεύω —
βγαίνω —	διαβαίνω —	ἔρχομαι —
μπαίνω —	βρίσκω —	τρώγω —
ἀνεβαίνω —	λέγω —	παίρνω —
κατεβαίνω —	βλέπω —	πίνω —

5. Γράψε τόν ἐνεστώτα τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἔχω φροντίζει	ἔχω κρυφτεῖ
ἔχω τρίπει	ἔχω κοιταχτεῖ
ἔχω λάμπει	ἔχω διωχτεῖ
ἔχω καλύπει	ἔχω ριχτεῖ.

68. Η ΔΕΣΠΩ Η ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Στοῦ Δημοῦλᾶ τόν Πύργο ἄ-
ναψε ὁ πόλεμος. Τόν Πύργο τόν
ἔχει ζῶσει ἀπό ὄρες ἡ Ἄρβανιτιά.
Μέσα κλεισμένες ἔχουν ὀργανώσει
τήν ἄμυνα ἡ Δέσπω, οἱ κόρες της,
οἱ νύφες της καί οἱ ἔγγονές της.
Ἄντρας κανένας.

Ἦταν ἄκουσε ἡ Σουλιώτισσα
πῶς οἱ Ἄρβανίτες εἶχαν φτάσει στό
χωριό καί ἄρχισαν τίς σφαγές,
φώναξε τίς δικές της καί πρόσταξε:
«Κλείστε τήν πόρτα, ἀμπαρῶστε
τήν καλά, πιάστε τ' ἄρματα καί

τρέξτε στίς πολεμίστρες· θά τό δείξουμε καί σήμερα πῶς εἶμαστε Σου-
λιώτισσες· καμιά δέ θά δειλιάσει. Καμιά νά μήν ξεχάσει τή γενιά της
καί τό χρέος της».

— Ρίξε τ' ἄρματα, Γιώργαινα, τῆς φώναξαν οἱ Ἄρβανίτες ἀπ' ἔξω,
κι ἄνοιξε τόν Πύργο. Δέν εἶναι ἐδῶ τό Σούλι, ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ
πασᾶ καί τῶν Ἄρβανιτάδων. Ἄμα ρίξεις τ' ἄρματα, θά γλιτώσεις.

— Κι ἄν ἔπесе τό Σούλι, κι ἄν τούρκεψε ἡ Κιάφα, ἡ Δέσπω ἀφέντες
Λιάπηδες δέν κάνει· καί τόν Πύργο δέ θά τόν ἀνοίξω· κανένας δέ θά
τόν ἀνοίξει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. *Νά ἀντιγράψεις τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στά ρήματα
τίς καταλήξεις πού λείπουν:*
Ἐσύ χωρίς λόγο μαλών- τό παιδί καί τό ἐμποδίζ- νά παίξ-
ἄφηνέ το καί ἄς παίξ- ὅσο θέλει. Μή θέλ- νά τά ἔχ- ὅλα ἐσύ.
2. *Λέγε ἀπαγορευτικά (μή καί ὑποτακτική) ὅσα ρήματα ἀκοῦς
στήν προστακτική*
(*Παράδειγμα: ζῶσε — μή ζώσεις, κρύψτε — μήν κρύψετε*):
Ἄκουσε, δεῖξε, ξέχασε, φώναξε, ψῆστε, ἀνοῖξτε, μαζέψτε,
ἀποφασίστε, τρέξτε.

3. 'Ανάλυσε γραμματικά τὰ ἐνεργητικά ρήματα πού βρίσκονται στίς πέντε πρῶτες γραμμές τοῦ κειμένου (παράδειγμα: ἔ-
τρεξαν, γ' πληθυντικό πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἀορίστου).

4. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τὰ ρήματα στόν ἐνε-
στώτα:

*Ἐτρεξαν ὅλες καί μάζεψαν τό μπαρούτι καί ὅλα τὰ ἄρματα
τά ἔριξαν πάνω στό σωρό. Ἡ Δέσπω ἄρπαξε ἕναν ἀναμμένο
δαυλό. *Αναψαν τὰ φυσέκια. Σέ μιά στιγμή πυκνός καπνός
τύλιξε τίς λεβέντισσες, καί οἱ φλόγες τίς ἔζωσαν λυτρωτικές.

5. Γράψε τό παραπάνω κείμενο βάζοντας τώρα τό ρήμα στόν
ὑπερσυντέλικο.

6. Χώρισε μέ μιά γραμμούλα τό θέμα ἀπό τήν κατάληξη στά
ρήματα τῆς τέταρτης ἄσκησης καί βάλε μέσα σέ κύκλο τόν
ἀοριστικό τους χαρακτήρα τό ἴδιο νά κάνεις καί ὕστερα, ἀφοῦ
δηλαδή θά ἔχεις μεταφέρει τὰ ρήματα στόν ἐνεστώτα.

69. ΣΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥ

Στή στάση τοῦ λεωφορείου σχηματίζεται οὐρά. Μαζεύομαστε
λίγοι λίγοι καί στεκόμαστε δυό δυό. Ὁ Διонуῆς καί ὁ Γεράσιμος
στέκονται καί περιμένουν κι αὐτοί.

— Καθυστέρηση, φαίνεται, λέει ἕνας κύριος στό διπλανό του.

— Καί δέ φαντάζεσαι πόσο βιάζομαι, λέει ὁ Γεράσιμος στό Διонуῆ.

— Γιατί βιάζεσαι;

— Πεινώ, καημέ. Κι ἔχει γοῦστο νά μή μᾶς πάρει τό πρῶτο
λεωφορεῖο πού θά ῥθει. Εἶμαστε, βλέπεις, λίγο πίσω στήν οὐρά.
Κι αὐτές οἱ οὔρες! . . . Πέρσι, πού δέ σχηματίζονταν οὔρες, χωνόμουν
ἀνάμεσα στούς μεγάλους, πιανόμουν ἀπό τό σίδερο τῆς πόρτας
καί βρισκόμουν μέσα μέ τούς πρῶτους. Τώρα πρέπει, λέει, νά περι-
μένεις τή σειρά σου.

— Καί σοῦ φαίνεται σωστό αὐτό πού ἔκανες; Ἐσύ χωνόσουν καί
πιανόσουν ἀπό τήν πόρτα, δέ συλλογιζόσουν ὅμως πῶς ἀδικούσες
ἄλλους παίρνοντάς τους τή σειρά; Ἐκεῖνοι δέ βιάζονταν;

1. *Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα:*

Ἐνεστώτας

<i>Ἐνικός ἀριθμός</i>	<i>Πληθυντικός ἀριθμός</i>
ἐγώ στέκ —	ἐμεῖς στέκ —
ἐσύ στέκ —	ἐσεῖς στέκ —
αὐτός στέκ —	αὐτοί στέκ —

2. *Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ ὅλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρὶς νά ἀλλάξεις τό χρόνο, τή φωνή καί τήν ἔγκλιση:*

Στεκόταν καί περίμενε τό λεωφορεῖο.

3. *Ἀντικατάστησε τίς γραμμοῦλες μέ ε ἢ αἰ, ὅπου ταιριάζει τό καθένα:*

ἽΟ ἕνας φεύγει καί ὁ ἄλλος ἔρχετ—. Τί θέλετ—; ἽΟ,τι γράφετ—, δέν ξεγράφετ—. Τί γράφετ— αὐτοῦ, παιδιά; ἽΕγώ ἔρχομ— κι ἐσεῖς φεύγετ—. Συνήθισα ἀπό μικρός καί πλένομ— τακτικά. Πάντα πλένομ— τά χέρια μας πρίν ἀπό τό φαγητό. Παιδιά, γράφετ— στό τετράδιο ὅ,τι γράφετ— στόν κανόνα.

70. ΒΟΥΝΟ Ἡ ΘΑΛΑΣΣΑ

Θ α ν ά σ η ς. Δέ μᾶς μιλάς, Βάσο; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου; Σάν νά ὄνειρεύεσαι μέ ἀνοιχτά μάτια.

Β ά σ ο ς. Σάν νά ὄνειρεύομαι; ἽΑλήθεια, ὄνειρεύομαι, Θανάση. Σέ μιά βδομάδα τελειώνουμε τίς ἐξετάσεις. Καί σέ δέκα μέρες θά εἶμαι στό χωριό μου, στά ψηλά βουνά. ἽΕκεῖ τρέχει ὁ λογισμός μου.

Θ α ν ά σ η ς. Κι ἐγώ σέ δέκα μέρες θά βρῖσκομαι στό δικό μου τό χωριό, πλάι στή θάλασσα, στή μεγάλη ξανθή ἄμμουδιά.

Β ά σ ο ς. Ποῦ θά φλογίζεται δηλαδή ἀπό τόν ἥλιο καί θά φλογίζεσαι κι ἐσύ.

Θ α ν ά σ η ς. ἽΕτσι λές; Δέν ξέρεις, Βάσο, ἀπό θάλασσα, ὅπως

δέν ξέρω κι ἐγώ ἀπό ψηλά βουνά.
Κάθε μέρα, πρὶν ἀπὸ τὸ μεσημέρι,
θὰ βουτῶ στὰ δροσερά νερά τοῦ
γιαλοῦ μας, θὰ κολυμπῶ, θὰ δρο-
σίζομαι καὶ ὕστερα θὰ ξαπλώνο-
μαι στὴν ἀμμουδιά. Ἄς πάει τότε
νά καίει ὁ ἥλιος ὅσο θέλει· τίς φλό-
γες του θὰ τίς νικᾷ πότε ὁ μπά-
της, πότε τὸ μελτέμι.

Βάσος. Δροσίζου λοιπὸν καὶ ἄς δροσίζονται καὶ οἱ καυμένες
οἱ ἄκρογιαλιές σου μὲ τὸ ἀεράκι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Ἀνάλυσε γραμματικά ὅσα ῥήματα τοῦ κειμένου εἶναι στὴν παθητικὴ φωνή (παράδειγμα: **νά ὄνειρεύεσαι**, δεύτερο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστώτα).
2. Ἀπὸ τὸ διπλανὸ τετράγωνο πάρε καὶ βάλε στὶς παῦλες, μὲ τὸ κατάλληλο πρόσωπο, ὅσες λέξεις χρειάζονται γιὰ νά δώσουν νόημα στό κείμενο:

βγαίνω, μπαίνω
χρυσώνομαι, δένω
ὕψώνομαι, χτενίζω
τυλίγομαι, λύνω

Οἱ βοσκοί — στὶς κάπες τους, ἀκόμη
κι ὅταν — ὁ ἥλιος, ὅταν — ἀπὸ τίς
ἀκτίνες του οἱ κορυφές. Βουνά, ψηλά
βουνά! Πότε θὰ δῶ τὰ ἔλατά σας νά
— περήφανα καὶ πυκνά.

3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας τὰ ῥήματα στό τρίτο πληθυντικὸ πρόσωπο (ὑποκείμενο: **τὰ παιδιὰ**), χωρὶς νά ἀλλάξεις τὴ φωνή, τὸ χρόνο, τὴν ἔγκλιση:
Ἐσύ, ὅταν σηκώνεσαι τὸ πρωί, ἀρχίζεις νά ἐτοιμάζεσαι γιὰ τὸ σχολεῖο. Πρέπει νά πλένεσαι, νά χτενίζεσαι καὶ νά ντυνεσαι μὲ τάξη καὶ χωρὶς νά χάνεις καιρό. Ἄν δέ συλλογίσεις τὴν ὥρα, θὰ βρίσκεσαι ἀργά στό σχολεῖο καὶ θὰ θλίβεσαι γιὰ τίς παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου.

71. ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ

— Είχαμε άπομακρυνθεί από τό νησί τῆς Κίρκης καί σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τοὺς τὰ εἶχα φράξει μέ κερὶ — κι ἐγὼ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ σύντροφοί μου μέ εἶχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες εἶχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι. Τότε μέσα στή γαλήνη καί τῆσιγαλιά ἀκούσαμε ἄξαφνα τό τρα-

γοῦδι τῶν Σειρήνων. Μέ τῆ γλυκιά καί μελωδική φωνή τους μέ κάλυψαν νά πάω κοντά τους νά τίς ἀκούσω. Ἐπειδὴ τ' αὐτιά τῶν φίλων μου ἦταν βουλωμένα καί δέ θά μέ ἄκουαν, ἄρχισα νά τοὺς παρακαλῶ μέ γνεψίματα νά μέ λύσουν. Γιατί εἶχα μαγευτεῖ ἀπὸ τῆ γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ. Μά οἱ σύντροφοί μου, ὅπως τοὺς εἶχα πει ἀπὸ πρὶν, μ' ἔδεσαν ἀκόμη πιό σφιχτά. ἤξεραν πὼς τό νησί τῶν Σειρήνων θά ἦταν ἡ καταστροφή μας. Δεμένος λοιπὸν στό κατάρτι, ἐξακολουθοῦσα ν' ἀκούω τό μαγευτικὸ τραγοῦδι, ὥσπου, μέ δυνατὸ τράβηγμα τῶν κουπιῶν, φτάσαμε μακριά, ἐκεῖ πού ἡ φωνή δέν ἀκούόταν πιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Σημείωσε τοὺς παθητικούς τύπους τοῦ κειμένου πού εἶναι σχηματισμένοι ἀπὸ παθητικὸ ἀπαρέμφατο ἢ ἀπὸ παθητικὴ μετοχή.
2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τὰ ρήματα στὸν ἐνεστώτα χωρὶς νά ἀλλάξεις τῆ φωνή, τὴν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τὸν ἀριθμὸ:

Εἶχαμε ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τό νησί τῆς Κίρκης καί σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τοὺς τὰ εἶχα φράξει ἐγὼ μέ κερὶ — κι ἐγὼ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ

σύντροφοί μου μέ εΐχαν δέσει μέ σκοιινιά, καί τῶν σκοιινῶν οί ἄκριες εΐχαν σφιχτεΐ γερά στό κατάρτι.

3. Γράφε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:

Θά δοκιμάζονται ὄλη τους τή ζωή.

Θά θαυμάζεσαι ἀπό τούς ἀπογόνους.

Θά μορφώνομαι μέ τή μελέτη.

Θά ἐργάζεστε ἐντατικά.

Θά κρύβεται στους θάμνους.

Θά πνιγόμεστε ἀπό τόν καπνό.

4. Σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου ὅπως στό παραδειγμα:

ἐλευθερώνομαι — ἐλευθερώθηκα   σαγηνεύομαι —

ἀνταμώνομαι —   κυριεύομαι —

ξηλώνομαι —   δαμάζομαι —

ἐρημώνομαι —   ἐξουσιάζομαι —

72. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Μιά νέα γυναίκα εΐχε κακή πεθερά, πού τή βασάνιζε πολύ. "Όλο τή μάλωνε.

— Πάλι, βλέπω ἐτοιμάστηκες νά λουστεις καί νά χτενιστεΐς καί νά συγυριστεΐς. "Ό νοῦς σου ὄλο στά λουσα εΐναι. Τήν περασμένη βδομάδα δέ λούστηκες; "Εγώ ἔχω νά λουστῶ δυό μῆνες. "Ανασκουμπώσου, κι ἔχουμε δουλειές. "Εχτές δέν ἀνοίχτηκε καί δέν καθαρίστηκε ὁ στάβλος. Νά καθαριστεΐ σήμερα. Νά ποτιστεΐ τό ἄλογο. Ν' ἀρμεχτοῦν οί κασίκες. Νά πλυθοῦν τά ροῦχα καί ν' ἀπλωθοῦν. Νά σκιστοῦν ξύλα καί νά μαγειρευτεΐ τό φαΐ.

Μιάν αὐγή τῆς λέει: «Ζυμώθηκε τό ἀλεύρι;»

— Ζυμώθηκε.

— Γρήγορα νά πλαστοῦν τά ψωμιά καί νά ψηθοῦν.

Πλάστηκαν τά ψωμιά. "Εγιναν δεκαοχτώ. "Όταν ὄμως ἀνάφτηκε ὁ φοῦρνος καί ἔμπαιναν τά ψωμιά μέσα, ἡ γριά τους ἔριξε μιὰ γρήγορη ματιά καί τῆς φάνηκαν δεκαεννιά. "Αφοῦ ψήθηκαν, τά μέτρησε καί τά ἔβγαλε δεκαοχτώ.

- Γιατί είναι δεκαοχτώ;
- Δεκαοχτώ ήταν, άποκρίθηκε ή νέα.
- *Όχι, δεκαεννιά.
- Δεκαοχτώ.

‘Η γριά μέ τόση επίμονή καί κακία άπαιτοῦσε από τή νύφη της νά βρεῖ τό δέκατο ἔνατο ψωμί, πού ή δύστυχη νέα, άπελπισμένη, παρακάλεσε τό Θεό νά τήν κάμει πουλί, γιά νά γλιτώσει.

‘Ο Θεός τή σπλαχνίστηκε καί τή μεταμόρφωσε σέ πουλί. Μά καί πουλί άκόμη, έκείνη έξακολουθεῖ νά φωνάζει τό δίκιο της: δεκοχτώ, δεκοχτώ!

Εἶναι ή δεκοχτούρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Γράψε τήν παρακάτω φράση βάζοντας τά ρήματα σέ όλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ:
έτοιμάστηκες νά λουστεις καί νά χτενιστεῖς καί νά συγυριστεῖς
(Παράδειγμα: έτοιμάστηκα νά λουστῶ καί νά χτενιστῶ καί νά συγυριστῶ. *Η φωνή, ό χρόνος, ή ἔγκλιση δέ θά ἀλλάξουν).
2. Λέγε στήν παθητική φωνή τίς προστακτικές πού άκούς στήν ενεργητική, στόν ἴδιο χρόνο καί ἀριθμό (Παράδειγμα: λύσε — λύσου, λύστε — λυθεῖτε).
Ντύσε — ντύστε, ἄπλωσε — ἀπλώστε, έτοιμάσε — έτοιμάστε, ὄπλισε — ὄπλίστε, κλείσε — κλείστε, δάνεισε — δανείστε, τύλιξε — τυλίξτε, κοίταξε — κοιτάξτε, βάψε — βάψτε.
3. Αντίγραψε τά παρακάτω ρήματα βάζοντας στή θέση τῆς γραμμούλας ἓνα φ ἢ ἓνα υ, ὅπου πρέπει τό καθένα:
ρά—τηκε, θά ὄνειρε—τεῖ, εἶχε φυτε—τεῖ, ὅταν σκα—τεῖ, σκε—τήκαμε, μαζε—τήκαμε, βολε—τηκαν, μπερδε—τηκες, θ’ ἀνα—τοῦν, κλέ—τηκε, πα—τηκε. Βάλε καί τούς τόνους ὅπου λείπουν.
4. Παραδεχτεῖτε, διδαχτοῦμε: σχημάτισε τό δεύτερο ἐνικό καί πληθυντικό πρόσωπο τῶν ρημάτων σέ ὅλες τίς ἔγκλίσεις τοῦ ἀορίστου.

73. ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΔΑΣΟΣ ;

—“Ε Γιάννη! Σου μιλώ· σέ ρωτώ· γιά σταμάτα μία στιγμή καί ἀπάντησέ μου. Δέν έννοεῖς ν’ ἀφήσεις τήν παλιά σου τέχνη, κουμπάρε, καί αὐτό μέ στενοχωρεῖ. Δέν τόν ἀγαπᾶς, θαρρῶ, τό λόγκο· κι ἐσύ καί οἱ ἄλλοι ἐδῶ στό χωριό δέν τόν ἀγαπᾶτε, ἐνῶ ἐκεῖνος σᾶς εὐεργετεῖ. Γι’ αὐτό τόν χαλάτε καί ἀδιαφορεῖτε γιά τίς καταστροφές πού θά σᾶς βροῦν, ὅταν τόν ἀποχαλάσετε.

— Μᾶς ἀδικεῖς, ἄν σου περνᾶ τέτοια ἰδέα. “Ὅλοι ἐδῶ τόν ἀγαποῦμε τό λόγκο καί δέν ἀγνοοῦμε τά καλά πού τοῦ χρωστοῦμε. Ἐφ’ οὗ δέν τ’ ἀγνοεῖτε ἐσεῖς πού ζεῖτε στήν πόλη, δέ θά τά καταλαβαῖνουμε ἐμεῖς πού ζοῦμε πάντα κοντά του; Ἄλλά μποροῦμε καί νά μήν ὑλοτομοῦμε;

— Νά ὑλοτομεῖτε, ἀλλά ὅπως σᾶς ὀδηγοῦν οἱ δασονόμοι· ἀλλιῶς τό δάσος θά τό χαλάσετε γιά καλά. Σέ βλέπω καί χαμογελᾶς εἰρωνικά· στ’ ἀλήθεια ὅμως τό δάσος μπορεῖ νά πεθάνει. Ἐπειδή ἡ καταστροφή προχωρεῖ σιγά σιγά, δέν τήν καταλαβαῖνουμε. Ἄν ὅμως ἐξακολουθεῖτε νά κόβετε τό δάσος ἀσυλλόγιστα, τά παιδιά σας θά τό κληρονομήσουν πιό φτωχό ἀπ’ ὅ,τι τό κληρονομήσατε ἐσεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 248 - 249, 251)

1. Ἀνάλυσε γραμματικά ὄλα τά ῥήματα τῆς δευτέρας συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο.
2. Ἐσχώρησε ἀπό τά ῥήματα τῆς δευτέρας συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο ποιά κλίνονται κατά τήν πρώτη τάξη καί ποιά κατά τή δευτέρα.
3. Γράψε τήν παρακάτω φράση σέ ὄλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: **μποροῦμε νά μήν ὑλοτομοῦμε.**
4. Νά γραφεῖ στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς ὄλων τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἡ φράση: **Σου μιλω· σέ ρωτώ.**
5. «Δέν έννοεῖς . . . ἀποχαλάσετε»: Τό κείμενο αὐτοῦ τοῦ παραγράφου λέει τί γίνεται τώρα· διατύπωσέ το ἔτσι ὥστε νά λέει τί γινόταν ὡς τώρα: «**Ὡς τώρα δέν έννοοῦσες. . .**».

74. ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Περνᾶ τό ἐλάφι, καί γοργά πετιέμαι ἀπό τό θάμνο.
2. Γλυκοχαράζουν τά βουνά, κι ὁ αὐγερινός τραβιέται.
3. Κύματα, στόν ξανθό γιαλό σᾶς βλέπω νά κυλιέστε.
4. Μετριοῦνται τά κλεφτόπουλα, καί λείπουν τρεῖς λεβέντες.
5. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
6. "Όταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
7. Θυμάστε πού ἐκαθόμαστε στόν ἴσκιο τοῦ πλατάνου;
8. Κοιμοῦνται στά ψηλά βουνά καί στούς παχιούς τούς ἴσκιους.
9. Κρατιόμουν ἀπ' τό ξώκλαδο καί πήδησα στή χλόη.
10. "Ω, πῶς κουνιόσουν μέσ στό φῶς, κλαρί ἀσημί τῆς λεύκας!
11. Ἄκόμα ὁ λόγος ἔστεκε κι ἡ συντυχιά κρατιόταν.
12. Ἄλλη φορά μιλιόσαστε, πῶς τώρα δέ μιλιέστε;
13. Ἔτρωγαν κι ἔπιναν κρασί καί γλυκοχαιρετιόνταν.
14. Θυμόμουν τήμανούλα μου καί δάκρυζα στά ξένα.
15. Κοιμόταν καί τόν ξύπνησα, γιατί εἶχε ξημερώσει.
16. Κοιμόσαστε, ὅταν ἔπεσε τό πρῶτο τουφεκίδι;
17. Στέκονταν πάντ' ἀσάλευτοι καί Χάρο δέ φοβόνταν.
18. Στερεῖται ἀπ' ὄλα, μοναχά ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀπομένει.
19. Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μή φοβηθεῖτε.
20. Τουφεκί μου περήφανο, σπαθί μου παινεμένο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 250, 252 - 253)

- 1. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.**
*Πῶς θά γίνει ἡ φράση, ὅταν τό ὑποκείμενο τῶν ρημάτων
εἶναι τό ἐσύ, αὐτός, ἐμεῖς, ἐσεῖς, αὐτοί; Τά ῥήματα νά παρα-
μείνουν στήν ἴδια ἔγκλιση, στόν ἴδιο χρόνο καί στήν ἴδια φωνή.*

2. *Νά συμπληρώσεις τά κενά βάζοντας τό ρήμα στόν παρατατικό.*
- α) Ὁ Ἀνδρέας θυμ— τά παλιά.
  - β) Ἐσύ τό φοβ— τό κρύο.
  - γ) Ὅλοι μας λυπ— γιά ὅσα γίνονταν.
  - δ) Ἐσεῖς τί ὥρα κοιμ— στήν κατασκήνωσή σας ;
  - ε) Οἱ γέροντες θυμ— παλιές ἱστορίες.
3. *Μέ τό ρήμα στεροῦμαι σχημάτισε ἔξι φράσεις βάζοντάς το σέ ὄλα τά πρόσωπα τοῦ ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεστώτα.*
4. *Νά βρεῖς τήν προστακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, καθώς καί τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τῶν ρημάτων:*
 γελιέμαι, πετιέμαι, κρατιέμαι, στεροῦμαι, θυμοῦμαι.

75. Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΩΣ

— Φάνη, Κωστάκη! φώναξε ὁ Ἀντρέας. Δέν ἀκούτε; Σήμερα τό ἀπόγεμα παντρεύεται ἡ Ἀφρόδω ἢ βλαχοπούλα.

— Τί λές; Ποιός σοῦ τό εἶπε;

— Ὁ μικρός ὁ ἀδερφός της. «Δέ φυλᾶς, Λάμπρο, σήμερα τά γίδια σας;» τοῦ εἶπα. «Ὅχι», μοῦ λέει· «σήμερα τά φυλάει ἄλλος· σήμερα παντρεύουμε τήν Ἀφρόδω μας».

— Καί θά πᾶς στό γάμο, Ἀντρέα;

— Μόνο ἐγώ θά πάω; Ὅλοι μας θά πᾶμε· ὄλοι μας εἴμαστε καλεσμένοι· ὄλα τά παιδιά πού μένουμε στήν κατασκήνωση.

Ἔρχονται οἱ συμπεθεροί. Ἔρχονται σι' ἄλογα μέ τά κόκκινα καί μέ τά πράσινα κιλίμια. Μπροστά εἶναι ὁ παπάς μέ τά ἄσπρα γένια. Εἶναι καί τό φλάμπουρο μέ μῆλο κόκκινο στήν κορυφή. Ἀκολουθεῖ ὁ κουμπάρος, ὁ γαμπρός καί οἱ συμπεθεροί· οἱ ἄντρες μέ τήν κάτασπρη φουστάνελα· οἱ γυναῖκες. Ξεκίνησαν καί τά γυμνασιόπαιδα, πού εἶναι καλεσμένα, νά πᾶνε στίς βλάχικες καλύβες.

Μέσα σέ μιά καλύβα οί γυναΐκες καί τά κορίτσια στολίζου τή νύφη. "Όλη τήν ὥρα πού τή στολίζου τά βιολιά παίζου λυπητερό σκοπό. Λές καί κλαΐνε τά βιολιά. Τό ἀπόγεμα ἔγιναν τά στεφανώματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 254)

1. Νά βρεῖς τά σνηρημένα ρήματα τοῦ κειμένου. Σημείωσε τό πρόσωπο, τόν ἀριθμό, τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση τοῦ καθενός.
2. Νά βρεῖς τά σνηρημένα ρήματα τῶν παρακάτω φράσεων καί νά τά ἀναγνωρίσεις:
"Ἄν θές καλά ν' ἀκούς, μάθε καλά νά λές.
"Όσα σοῦ λένε ἄκου τα κι ὅσα συμφέρεϊ κάνε.
Ποῦ πᾶς, караβάκι, μέ τέτοιον καιρό;
"Όσοι θέλετε ἔλατε νά φᾶτε.
3. Φυλᾶς, τρῶνε: συμπλήρωσε τά πρόσωπα τῶν ρημάτων στόν ἐνικό καί πληθυντικό τοῦ ἴδιου χρόνου.
4. Νά γράφεις τά σνηρημένα ρήματα πού δέν ὑπάρχου στό κείμενο.

76. ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Ἄκούω τά δέντρα πού βογοῦν καί τίς ὀσιές πού τρίζου.
2. Βλέπεις ἐκείνη τή φωτιά, μαῦρο καπνό πού βγάξει!
3. Λάμπου τά χιόνια στά βουνά κι ὁ ἥλιος στά λαγκάδια.
4. Φέτο μᾶς ἦρθε ἡ Ἄραπιά καί κόβει καί σκλαβώνει.
5. Στρώνει γοργά τό μαῦρο του, γοργά καθαλίκευει.
6. Χρόνους τῆς γράφου τά προικιά, χρόνους τ' ἀπανωπροικιά.
7. Πέφτου τά βόλια σά βροχή, κανόνια σά χαλάζι.
8. Σοῦ φέγγει τίς γλυκές αὔγες καί τά καλά σου βάζεις.
9. Ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.
10. Ὁ Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ὁ Ὀλυμπος τό χιόνι.
11. Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κάθετα στήν ἄκρη στό ποτάμι.
12. Χρυσό θρονί νά κάθετα, μῆλο χρυσό νά παίζει.

13. Στέλνει τρακόσιους ἄρχοντες καί μητροπολιτάδες.
14. Εἶναι μικρός γιά φαμελιά κι ἀπ' ἄρματα δέν ξέρει.
15. Ὡς τρέμει τό καρυόφυλλο, νά τρέμει τό γεφύρι.
16. Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δέν ἔκαμε, δέν κάνει.
17. Φιλοῦν τίς πέτρες καί τή γῆ κι ἀσπάζονται τό χῶμα.
18. Σειέται, λυγιέται ἢ λυγερή, γεμίζει ἢ γῆ λουλούδια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 257 - 258)

1. *Ξεχώρισε τά ρήματα τοῦ κειμένου σύμφωνα μέ τό ἐνεστωτικό τους θέμα σέ: α) φωνηεντόληκτα, β) χειλικόληκτα, γ) λαογυγικόληκτα, δ) ὀδοντικόληκτα καί συριστικόληκτα, ε) ὑγρόληκτα καί ρινικόληκτα, στ) ρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας.*

2. *Γράψε τό παρακάτω κείμενο, ἀλλάζοντας τά ρήματα ἀπό τόν ἀόριστο στόν ἐνεστώτα· κατάταξέ τα ὕστερα μέ βάση τό ἐνεστωτικό τους θέμα:*

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε. Πρόβαλε τώρα λαμπρός καί φώτισε τά πάντα. Τά παιδιά ξύπνησαν χαρούμενα. Ἐπλυναν καλά τό σῶμα τους καί ἔπειτα ἔκαμαν τήν προσευχή τους. Ἐβαλαν τά βιβλία ἄσῃ σάκα τους καί ἐτοίμασαν τά πράματά τους γιά τό σχολεῖο. Ὑστερα ἔφαγαν τό πρωινό τους. Ἡ ὥρα ὁμως κύλησε καί βιαστικά χαιρέτισαν τοὺς γονεῖς τους καί ἔφυγαν. Πρόλαβαν καί ἔφτασαν στό σχολεῖο στήν ὥρα τους. Μπήκαν στήν αὐλή, μίλησαν, γέλασαν καί ἔπαιξαν. Μόλις χτύπησε τό κουδούνι, ἀνέβηκαν φρόνιμα καί κάθισαν στή θέση τους.

3. *Νά βρεῖς καί νά γράφεις τό θέμα τῶν ρημάτων **κουβαλοῦν, σειέται, λυγιέται, φιλοῦν, λάμπουν, ρίχνει**· κατάταξέ τα σύμφωνα μέ τή συζυγία τους.*

4. *Χώρισε σέ φωνηεντόληκτα καί συμφωνόληκτα τά παρακάτω ρήματα:*

τρέφω	σέβομαι	ἐνισχύω	διδάσκω
ἐμπνέω	ἀνασαίνω	διανύω	εὐκολύνω
κάνω	προσμένω	βλάπτω	καμαρώνω.

77. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. *Αναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σοῦ λείπει.
3. Γυρεύει μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξει πηγάδι.
4. Μέ τό νοῦ πλουταίνει ἡ κόρη, μέ τόν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.
5. Τοῦ Σταυροῦ κι ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ καί δένε.
6. Φταίει ὁ γάιδαρος καί δέρνουν τό σαμάρι.
7. *Ἄν δώσεις τό δάχτυλο, σοῦ παίρνουνε καί τό χέρι.
8. *Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει.
9. Φασούλι φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. *Ὅποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
11. Στοῦ σκύλου τό προσκέφαλο ψωμί δέν ξημερώνει.
12. *Ἡ κότα πίνει τό νερό, κοιτάει καί τόν οὐρανό.
13. Τό θές νά κάμεις σήμερο γι' αὔριο μήν τ' ἀφήνεις.
14. *Ἡ βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 258)

1. Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις **ι, υ, η, ει, οι**:

ξ—νω, ἀφ—νω, στ—νω, ψ—νω, ντ—νω, λ—νω, χ—νω,
μεγεθ—νω, διευθ—νω, γδ—νω, δ—νω, κρ—νω, π—νω,
κλ—νω (τήν πόρτα), κλ—νω (τό ρήμα), δαν—ζω, ἀθρ—ζω,
δακρ—ζω, γεμ—ζω, π—ζω, ἀδ—άζω, μον—άζω, κοπ—άζω.

2. Γράψε ὅσα ρήματα μπορεῖς νά βρεῖς μέ τίς ἀκόλουθες ἐνεστω-
τικές καταλήξεις:

α) -άβω, -αύω, β) -εύω, -έβω, γ) -αίνω, -ένω, δ) -έρνω, -αίρνω,
ε) -ιάζω, -ειάζω, -οιάζω, στ) -ίζω, -ήζω, -είζω, -οίζω, -ύζω,
ζ) -λω, -λλω, η) -ώνω, θ) -σω, -σσω, ι) -ίνω, -ήνω, -ύνω,
-είνω.

3. Βάλε β ή υ στα ρήματα:

σε—ομαι, κλε—ω, κατασκοπε—ω, φυτε—ω, σαλε—ω, μαγε—ω, προεδρε—ω, πα—ω, άνα—ω, θρα—ω, ρα—ω, άναπα—ω.

4. Μέ Ένα ή μέ δύο λ;

όφεί—ω, καταβά—ω, άνατέ—ω, θέ—ω, μέ—ει, καταγγέ—ω.

78. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

‘Η Τροία έπεσε. ‘Ανάμεσα στις σκλάβες είναι και ή ‘Εκάβη, ή γριά χήρα του Πρίαμου. ‘Η περήφανη βασίλισσα, δυστυχισμένη τώρα, θρηνεί:

«Τά χρόνια τής εύτυχίας πέταξαν. ‘Εζησα μέσα στ’ άγαθά και τώρα πού γέρασα πηγαίνω σκλάβα στα ξένα, έρημη, χήρα, χωρίς παιδιά. Τούς γιούς μου τούς σκότωσαν, τίς κόρες μου, όσες σώθηκαν, τίς παίρνουν σκλάβες και αυτές. Τί τραβήξαμε ώς τώρα και τί θά πάθουμε άκόμα! ‘Η Μοίρα μās κέρασε νά ρουφήξουμε όλο τό πικρό κρασί τής συμφοράς. *Έτσι τό θέλησαν οί θεοί!

Δία, γιατί μās άπαρνήθηκες; *Έφταιξε ό Πάρης, ναι, πού πλάνεψε τήν ξένη γυναίκα και τήν έφερε από τή Σπάρτη στην Τροία: άλλά έπρεπε νά τιμωρηθεί όλος ό λαός για τό φταιξιμό του; Σέ πιστέψαμε για προστάτη μας, είχαμε κρεμάσει από σένα όλες τίς έλπίδες μας, σου προσφέραμε τόσες θυσίες, έσύ όμως τά ξεχάσες όλα αυτά και μās παράδωσες στους έχθρούς.

*Έκλαψα, έκλαψα, τά μάτια μου στέγνωσαν και άλλα πιά δάκρυα δέν έχω νά χύσω. Μεγάλε θεέ, συχώρεσέ με για τά πικρά μου παράπονα, μά ό πόνος μου ξεχείλισε. Σέ λίγο θά καλέσει ή σάλπιγγα τίς δύστυχες Τρωαδίτισσες νά μπουν στα καράβια. *Ω, νά μās είχες καλύτερα κάψει κι έμās στή φωτιά πού έκαψε τή χώρα μας!»

1. *Ἀνάλυσε γραμματικά τούς ἀόριστους τοῦ κειμένου καί ξεχώρισε τήν ἀνωμαλία πού παρουσιάζει ὁ καθένας.*

2. *Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ῥήματα στόν ἐνεστώτα:*

«Ἐφταίξε ὁ Πάρης πού ἔφερε τήν ξένη γυναίκα ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία. Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, Δία, εἴχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καί μᾶς παράδωσες στούς ἐχθρούς».

3. *Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ῥημάτων, ὅπως στό παράδειγμα:*

θέτω — ἔθεσα	σπεύδω —
ἀλέθω —	προσαρμόζω —
κλώθω —	δεσπόζω —
γνέθω —	πέφτω —
νιώθω —	καθαρίζω —

4. *Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ῥημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:*

κόβω — ἔκοψα	δρέπω —
κρύβω —	στύβω —
ἀλείβω —	τρίβω —
λείπω —	στρέφω —

5. *Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν ῥημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:*

τυλίγω — τύλιξα	διαλέγω —
διδάσκω —	βήγω —
ἄρμέγω —	θίγω —
σμίγω —	ἄδράχνω —
ἀλλάζω —	ὑποτάσσω —

79. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Κάποτε ο Όδυσσεάς, όταν ήταν πολύ νέος, έφυγε από την πατρίδα του την Ίθάκη και πήγε να ιδεί τον παππού του τον Αυτόλυκο, πατέρα της μητέρας του, που έμενε στα μέρη του Παρνασσού. Ο γέρος τον είδε με μεγάλη χαρά και παράγγειλε στους γιούς του να ετοιμάσουν πλούσιο τραπέζι για τον έγγονό του και άνιψιό τους. Έκείνοι, σύμφωνα με όσα τους είπε ο πατέρας τους, πήγαν στο λιβάδι, πήραν ένα παχύ βόδι και τό έφεραν στο σπίτι. Τό έσφαξαν, τό έγδαραν, τό έκοψαν κομμάτια, τό λιάνισαν με τέχνη, τό πέρασαν στις σουβλες και τό έψησαν. Έφαγαν όλοι και ήπιαν γερά έκείνη την ήμέρα.

Τήν άλλη μέρα, πριν ανατείλει ο ήλιος, οί γιοί του Αυτόλυκου βγήκαν κυνήγι και πήραν μαζί τους και τον Όδυσσεά. Ανέβηκαν στον Παρνασσό και μπήκαν μέσα στο δάσος την ώρα που πρόβαλε ο ήλιος. Έμπρός έτρεχαν οί σκύλοι ψάχνοντας να βρουν τ' άχνάρια τών άγριμιών και άκολουθούσαν οί κυνηγοί. Σ' ένα πυκνό, σκοτεινό μέρος του δάσους κειτόταν ένα μεγάλο άγριογούρουνο. Αυτό, με τό θόρυβο που έγινε, πετάχτηκε όρθιο και στάθηκε αντίκρυ στους κυνηγούς, όρθότριχο και με φλόγες στα μάτια. Πρώτος όρμησε καταπάνω του ο Όδυσσεάς προβάλλοντας τό μακρύ του κοντάρι, αλλά τό θεριό πρόλαβε, του έμπηξε τό δόντι του πάνω από τό γόνατο και του έσκισε τή σάρκα· δέν του άγγιξε όμως τό κόκαλο. Ο Όδυσσεάς, άφοβος, άν και πληγωμένος, πέτυχε τον κάπρο στο δεξή του ώμο· ή σουβλερή μύτη του κονταριού πέρασε και βγήκε από την άλλη μεριά· τό άγριμι μουγκρίζοντας κυλίστηκε στο χώμα και σε λίγο πέθανε.

1. *Νά βρεῖς τούς ἄσιγμους ἐνεργητικούς ἀορίστους καί νά τούς ἀναλύσεις γραμματικά.*
2. *Ὁ γέρος τόν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καί παράγγειλε στούς γιούς του νά ἐτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι. Νά μεταφερθεῖ ἡ φράση σέ ὄλους τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς στό ἴδιο πρόσωπο, στόν ἴδιο ἀριθμό καί στήν ἴδια ἔγκλιση.*
3. *Μέ τήν προστακτική τοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων λέγω, βλέπω, πίνω, ἔρχομαι καί μπαίνω σχημάτισε πέντε προτάσεις — μία γιά κάθε ρῆμα. Τό ρῆμα νά τό βάζεις στό β' ἐνικό πρόσωπο.*
4. *Οἱ γιοί τοῦ Αὐτόλυκου βγῆκαν κυνήγι καί πῆραν μαζί τους καί τόν Ὀδυσσεά.*
Βάλε τά ρήματα στήν ὀριστική τοῦ ἐνεστώτα καί τοῦ στιγμιαίου μέλλοντα, καθώς καί στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου. Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, μπορεῖ νά γίνωνν καί ἄλλες μικρές ἀλλαγές στή φράση.
5. *Τό φωνῆεν τοῦ θέματος τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου ἀλλάζει κάποτε στήν ὑποτακτική, τήν προστακτική καί τό ἀπαρέμφατο. Ποιά τέτοια ρήματα ὑπάρχουν στό κείμενο;*

80. ΜΕΛΤΕΜΙΑ

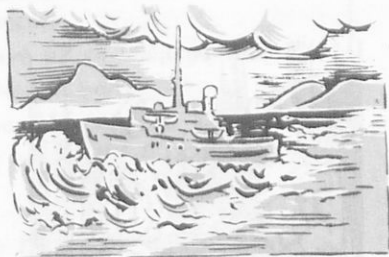
Τό καμπανάκι τοῦ караβιоῦ χτύπησε νά φύγουν οἱ ἐπισκέψεις. Δάκρυσαν μάτια, ἀνοιξαν ἀγκαλιές, κι ἔδωσαν φιλιά σταυρωτά οἱ ταξιδιωτές κι ἐκεῖνοι πού θά ἔμεναν.

Ἔστερα ὁ καπετάνιος σφύριξε τρεῖς ἀπανωτές φορές, οἱ μοῦτσοι σήκωσαν τή σκάλα, σηκώθηκε ἡ ἄγκυρα καί τό καράβι ξεκίνησε.

Ὁ καπετάνιος κανόνισε τήν πορεία καί κάθισε νά πιεῖ τόν καφέ του.

— Τό μελέμι δυνάμωσε άπό τό πρωί, είπε κι έκλεισε τό στόμα του, σάν νά τό κλείδωσε.

Μεμιās ήρθε ένας άέρας και για μιá στιγη έδειρε τίς τέντες και τά κατάρτια. Άσπρισαν κοντά μας τά πρωτα κύματα, χτύπησαν τό άριστερο πλευρό του καραβιου και ξεφτισαν σε άφρους, ραντί-

ζοντας με άρμυρα τό κατάστρωμα. Δεύτερο, τρίτο κύμα έσεισαν τό καράβι σύγκορμο και τό έγειραν στα δεξιά. Ό λοστρόμος έλυσε βιαστικά τήν τέντα, ό άέρας πήρε τό καπέλο ενός επιβάτη, τό κύλησε κάμποσο κι ύστερα τό έστειλε στη θάλασσα, πού τό ρούφηξε μεμιās. Τά κύματα τώρα έρχονταν όρμητικά, τό καράβι μέθυσε, ξεχείλισε τό κατάστρωμα νερά, σκόρπισε ό κόσμος, κατέβηκε στα κλειστά του καραβιου κι έμειναν μόνο δυό τρεις πού άψήφησαν τήν κακοθαλασσιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 263)

1. «Μεμιās ήρθε ένας άέρας ... τό έγειραν στα δεξιά». Νά βάλεις όλα τά ρήματα στον ενεστώτα κρατώντας τήν έγκλιση, τή φωνή, τό πρόσωπο και τον αριθμό.
2. Γράψε τά ρήματα άθροίζω, ανατέλλω, άφήνω, βοηθώ, γδύνω, κάθομαι, μεθώ, μηνώ στο ά πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού άορίστου.
3. Συμπλήρωσε τίς παύλες με ι, ει, υ, η:
έγ—να, άρχ—σα, έκλ—σα, όμόρφ—να, βρ—κα, έγ—ρα,
έσπ—ρα, μήν—σα, χτύπ—σα, αυξ—σα, έστ—λα, π—ρα.
4. Με ο ή μέ ω;
κλειδ—σα, προσάρμ—σα, εφάρμ—σα, έδ—σα, δ—θηκα, έχει
έκδ—θει, παραδ—θειτε.

81. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ

Ἡ Ἰφιγένεια ἤξερε πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ καταφέρει τὸ βασιλιά νὰ τοὺς ἀφήσει καὶ τοὺς τρεῖς νὰ φύγουν καὶ μάλιστα νὰ πάρουν μαζί τους καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς· ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸν ξεγελάσει· καὶ ἀφοῦ συλλογίστηκε κάμποσο, κατὰστρωσε μέσα στοῦ νοῦ της ἕνα σχέδιο καὶ τὸ ἀνακοίνωσε στὸν ἀδερφό της καὶ στὸν ξάδερφό της.

— Θὰ πῶ στοῦ βασιλιά, τοὺς λέει, πὼς μόλις μπήκατε μέσα στοῦ ναό ἔγινε ἕνα θάμα· πὼς τὸ ἄγαλματάκι τῆς θεᾶς στράφηκε ἀπὸ τὴν

ἄλλη μεριά καὶ πὼς ἀνακρίνοντάς σας ἀνακάλυπα πὼς εἶστε φονιάδες. Καὶ θὰ ἐξακολουθήσω νὰ τοῦ λέω: «Γι' αὐτὸ ἡ θεὰ δὲ θέλησε νὰ τοὺς ἀντικρίσει, ἐπειδὴ εἶναι μολυσμένοι ἀπὸ αἷμα· καὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ σφαχτοῦν οἱ ξένοι, νὰ προσφερθοῦν θυσία στὴ θεά, πρὶν πλυθοῦν, πρὶν καθαριστοῦν ἀπὸ τὸ μόλυσμα καὶ ἐξαγνιστοῦν». Κι ἐπειδὴ τάχα καὶ τὸ ἄγαλμα μολύνθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία σας, θὰ προσθέσω πὼς κι ἐκεῖνο χρειάζεται νὰ πλυθεῖ καὶ νὰ ἐξαγνιστεῖ. Μοῦ εἶπες πρωτύτερα, Ὁρέστη, πὼς τὸ καράβι πού σᾶς ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸ ἔχετε ἀραγμένο ἀρκετὰ μακριὰ ἀπὸ δῶ, καλὰ κρυμμένο σ' ἕνα ἔρημικὸ σημεῖο τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ἔτσι δὲν εἶναι;

— Ναί.

— Καὶ πὼς οἱ ναῦτες σᾶς περιμένουν ἐκεῖ, ἔτοιμοι γιὰ τὸ ξεκίνημα;

— Ναί, βέβαια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 264 - 265)

1. Βάλε τὰ ρήματα στὴν παθητικὴ φωνή· ὁ χρόνος, ἡ ἔγκλιση, τὸ πρόσωπο δὲ θὰ ἀλλάξουν:

α) Ὁ στρατηγὸς ἀνάκρινε τοὺς αἰχμαλώτους.

- β) Τά καυσαέρια μόλυναν τήν ἀτμόσφαιρα.
 γ) Ἡ νοσοκόμα ἀπολύμανε τή σύριγγα.
 δ) Ὁ ἀκροβάτης ξετρέλανε τό κοινό μέ τό νούμερό του.
 ε) Τά παιδιά πάνω στό βουνό ἄναψαν φωτιές.
 ς) Ὁ πιλότος προσγείωσε τό ἀεροπλάνο ὀμαλά.
 Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, θά κάμεις καί κάποιες ἄλλες μικρές ἀλλαγές.

2. **δίνω, συγκινῶ, καθαρίζω, κρύβω, ρίχνω, ἀπομακρύνω:**
 σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἀορίστου καί τήν παθητική μετοχή.
3. **κλείσου, λύσου, κρύψου, κλειδώσου, μαζέψου, τυλίξου, φυλάξου, ἀρπάξου, λούσου, χτενίσου, ἀποτραβήξου, παρηγορήσου:**
 τῶν ρηματικῶν αὐτῶν τύπων σχημάτισε τήν ὀριστική τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου καί μέ τούς δύο τρόπους (παράδειγμα: πλύσου — ἔχω πλυθεῖ, εἶμαι πλυμένος).

82. Η ΣΩΤΗΡΙΑ

Μιά δυνατή φωνή ἀκούστηκε μέσ' ἀπό τό σκάφος: «Ἕλληνες ναῦτες, κάντε τό καράβι νά νιώσει τά κουπιά!» Οἱ λαμνοκόποι χάρηκαν, ὅταν ἄκουσαν τό παράγγελμα, καί χτύπησαν τό κύμα δυνατά. Μά τότε σηκώθηκε ἀπ' ἀνοιχτά ἕνας ξαφνικός φοβερός ἄνεμος καί τό πλοῖο σπρωγμένο ἀπ' αὐτόν ξαναγύριζε πρὸς τή στεριά.

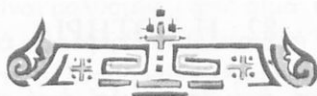
Ἡ Ἰφιγένεια, ὄρθια πάνω στήν πρύμνη, δεήθηκε: «Ἄρτεμη, σεβαστή κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λητώς, σῶσε με ἐμένα τήν ἱερεία σου· φέρε με ἀπό τή βάρβαρη χώρα στήν Ἑλλάδα· ἂν παίρνω ἀπό δῶ τό ἀγαλμά σου, μή σοῦ κατοφανεῖ· θά τό στήσω σέ τόπο πού ἀξίζει περισσότερο. Ἄγαπᾶς, θεά, τόν ἀδερφό σου τόν Ἀπόλλωνα· δέξου ν' ἀγαπῶ κι ἐγώ τό δικό μου ἀδερφό».

Μά τό πλοῖο ὅλο καί πῖο πολύ κυλοῦσε κατά τούς βράχους μέ τήν πρύμνη στραμμένη πάντα πρὸς αὐτούς. Οἱ συνοδοί, πού λίγο πρὶν, δαρμένοι καί ἀποθαρρημένοι, εἶχαν ἀποτραβηχτεῖ, πῆραν θάρρος καί ξαναπλησίασαν. Βρῆκαν στό γιालό σκοινιά, ἔκαναν μέ αὐτά

θηλιές και τίς ἔριχναν πρὸς τὸ καράβι προσπαθώντας νά τὸ πιάσουν ἀπὸ τὸ κατάρτι ἢ ἀπὸ καμιάν ἄλλη προεξοχή του. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνοδοὺς ἔτρεξε στήν πόλη νά δώσει εἶδηση στοῦ βασιλιά. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 267)

1. α) *Νά γράφεις τοὺς δεύτερον παθητικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.*
β) *Πρόσεξε τὸ θεματικὸ τους φωνῆν· εἶναι ἀλλαγμένο; εἶναι τὸ ἴδιο;*
2. *Τρέφε στήν παθητικὴ φωνή τοὺς παρακάτω ἐνεργητικούς ἀορίστους· νά διατηρήσεις τὸ πρόσωπο καί τὸν ἀριθμὸ:*
ἔβρεξα, ἔγραψες, ἔκοψε, πνίξαμε, στρέψαμε, ἔκαψαν.
3. *Κλίνει τὸν παθητικὸ ἀόριστο τῆς ὀριστικῆς καί τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων: ντρέπομαι, φαίνομαι, χαίρομαι.*

83. ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

Ὁ πατέρας ἔγνεψε νά σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στίς χαρουπιές. . .

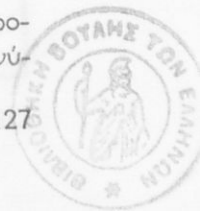
Ἄκουμπισμένοι στό χῶμα μέ τήν πλάτη στηριγμένη στόν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματωμένοι Τοῦρκοι στρατιῶτες μοιάζανε νά λαγοκοιμούνται. Δυὸ ἄλλοι σέ μιά γωνιά, στητοί κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἕναν ἄντρα πανύψηλο, στά ὀλόμαυρα ντυμένον. Παρόλο πού τόν εἶχαν δεμένον πιστάγκωνα φαίνεται πῶς δέν ἔνιωθαν καί πολύ σίγουροι, γι' αὐτό κρατούσανε σταυρωτά τά γιαταγάνια τους μπροστά στοῦ πλατύ του στήθος. Κάπου κάπου τόν ἔβριζαν στά τούρκικα. Μά ὁ μαυροντυμένος ἄντρας ἔμενε ἀσάλευτος, μέ σφιγμένα χεῖλια καί σκληρό βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά.

1. *Νά βρεῖς τίς μετοχές τοῦ κειμένου καί νά δικαιολογήσεις τήν ὀρθογραφία τους.*
2. *Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
στρίβω, ἀπορρίπτω, θλίβομαι, μαζεύω, μαγεύω, ἀποδείχνω,
ψήνω, ξεκολλῶ, κλείνω, συναθροίζω, κατατρέγω.*
3. *Συμπλήρωσε τά κενά μέ ι, υ, η, ει:
λ—μένος, ντ—μένος, πετυχ—μένος, κλ—μένος, χ—μένος,
μη—μένος, ἰδρ—μένος, σβ—σμένος, δακρ—σμένος, δα-
ν—σμένος, καθ—σμένος, ἀγανακτ—σμένος.*
4. *ο ἤ ω· συμπλήρωσε τά κενά:
λεγ—μενος, πληγ—μένος, ἐρχ—μενος, ἰδ—μένος, καμ—μένος,
εἰπ—μένος, ὄργαν—μένος, ἄρματ—μένος, στεφαν—μένος,
φορτ—μένος, ἐνδιαφερ—μενος, μαθητευ—μενος.*
5. *Σχημάτισε τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
διαμαρτύρομαι, κλίνω, τρώγω, δίνω, προδίνω, ἀγρυπνῶ, ἐπι-
βαρύνω, ἀποθαρρύνω.
Συμβουλέψου καί τόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.*
6. *Γράψε τίς ἐνεργητικές μετοχές τῶν παρακάτω ρημάτων:*

ἀπαντῶ	ἐρευνῶ	τρέχω	ψήνω
γελῶ	ἐρωτῶ	δείχνω	ντύνω
γλεντῶ	ἰδρωκοπῶ	κρύβω	διαβάζω
δαπανῶ	κολλῶ	στρίβω	σπουδάζω.
7. *Γράψε σέ μία στήλη τίς ἐνεργητικές μετοχές καί σέ ἄλλη τίς
παθητικές· χώρισε τίς καταλήξεις:
χαμένος, τραγουδώντας, λυμένος, ἐξευγενισμένος, ἀπορώντας,
κυβερνώντας, ἄλεσμένος, στρατοπεδεύοντας.*

84. Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΔΕ ΘΑ ΞΑΝΑΡΘΕΙ

Κείνη τή χρονιά ἦρθαν πάλι τά παιδιά καί τά βρῆκαν ὅλα. Ἄνε-
βήκανε στούς τετράψηλους θαλασσόβραχους καί εἶδαν πάλι ἀπό
κεῖ πάνω τόν ἥλιο. Βρῆκαν τό λιμανάκι γεμάτο τράτες καί ψαρο-
πούλες καί τά γριγριά μέ ἀναμμένες λάμπες νά ξεκινᾶν ἀράδα τή νύ-

χτα. Πήγανε καί στ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάννη, πήγανε καί στήν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας. Ὅλα τά βρῆκαν ἐντάξει. Μόνο ὁ παππούς ἔλειπε, νά ῥθει νά τά προπάρει, νά τά σηκώσει στήν ἀγκαλιά καί νά τά βάλει στό σαμάρι.

Τά παιδιά σ' αὐτό τό ἀναμεταξύ ἔγιναν ἕνα χρόνο πιό μεγάλα, ὡστόσο δέν μπορούσαν νά καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἄφου ὅλα τά βρῆκαν ὅπως τά εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θά ῥθει πιά ὁ παππούς νά μᾶς πάρει καβάλα; ἔλεγε ὁ Λάμπης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τό θύμιζε χωρίς νά καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μά ὁ παππούς πέθανε, δέν τό ῥπαμε;

Τά παιδιά σώπαιναν· κατόπι ὁ Λάμπης ρωτοῦσε:

— Δέ θά ξανάρθει πιά ποτέ νά μᾶς πάρει;

— Ποτές.

Ἄπόμεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ εἶναι τώρα ὁ παππούς;

Ἡ Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Εἶναι κοντά στό Θεό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 272)

1. Ἀναγνώρισε τούς ἀνώμαλους τύπους τῶν ρημάτων τοῦ κειμένου καί σχημάτισε τό πρῶτο ἐνικό τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τοῦ κάθε ρήματος.

2. Στίς παρακάτω φράσεις ἄλλαξε τό ρῆμα στό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο: α) τοῦ ἴδιου χρόνου, β) τοῦ ἀορίστου τῆς ὀριστικῆς καί γ) τοῦ παρακειμένου τῆς ὀριστικῆς:

Θά σέ βλέπω μέ χαρά· θά ἔρχομαι μαζί σου· θά λέω τήν ἀλήθεια· θά τρώω νωρίς· θά ἀνεβαίνω τρέχοντας· θά κάνω πάντα τό καλό.

3. **μπῆκε:** γράψε τό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν ἐνεστώτα καί στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου· βρές τό ἴδιο στό σχηματισμό ἀλλά ἀντίθετο στή σημασία ρῆμα καί κλίνε το στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ρήματα

1. Γράψε 10 ρήματα του κειμένου των σελ. 25-26 και πλάι στο καθένα τό υποκείμενό του.
2. Σχημάτισε φράσεις με τά παρακάτω ρήματα και μέ τά συνώνυμά τους: δέρνηω, λάμπω, μαζεύω, ξέρω.
3. Γράψε τίς ακόλουθες φράσεις συμπληρώνοντας τό τέλος των ρημάτων, όπου λείπει:

Προσέχετ—, όταν γράφετ—, νά μή βιάζεστ—.

Τό μάθημα δέν πρέπει νά γράφετ— βιαστικά. "Όταν έρχετ— ή ώρα τής μελέτης, κλείνομ— στό δωμάτιό μου και δέ βιάζομ— νά τελειώσω. "Όλοι πρέπει νά έχομ— προσοχή, όταν διαβάζομ— και γράφομ—, γιά νά μήν κάνομ— λάθη.

4. Κλίνε τήν όριστική και τήν ύποτακτική του παθητικού άορίστου του ρήματος μαζεύομαι.
5. Γράψε στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τόν ενεργητικό και τόν παθητικό άορίστο τής όριστικής των ρημάτων: ξεγελώ, μαραίνω, πικραίνω, ύφαίνω, γδέρνηω, αλέθω, στενοχωρώ, παραχωρώ, ράβω, σκάβω, φυτεύω, λατρεύω.
6. Νά βάλεις τό παθητικό άπαρέμφατο ή τήν παθητική μετοχή που πρέπει στις φράσεις τής δεύτερης στήλης:

Ένεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
Έχω δέσει τή βάρκα	Ή βάρκα είναι —
Έχω δέσει τό σκοινί	Τό σκοινί έχει —
Ό κηπουρός έχει ποτίσει τόν κήπο	Ό κήπος έχει —
Ό ράφτης έχει ράψει τά ρούχα	Τά ρούχα είναι —

7. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές των ρημάτων:
ανάβω, βάφω, κρύβω, προκόβω, σκάβω, σκύβω.
8. Γράψε έξι φράσεις που ή καθεμιά νά έχει ένα από τά άπρόσωπα ρήματα βρέχει, βροντά, χιονίζει, βολεί, μέλει, πρέπει στον παρατατικό.

85. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

— Πότε θά γίνει ή έκδρομή μας, κύριε;

— Αϋριο.

“Ολα τά πρόσωπα έλαμψαν από χαρά.

— Που θά πάμε;

— “Έχει κανένας σας νά προτείνει καμιά τοποθεσία;

— Εΐπε ό πατέρας μου, κύριε, λέει ό Νικόλας, νά πάμε, άν θέλετε, στό κτήμα μας. Δέν είναι μακριά, είναι κάτω, στή λάκκα. Καί μου εΐπε πώς όσα σταφύλια βρίσκονται άκόμη είναι δικά μας.

— Τότε, θά περάσουμε περίφημα, λέει ή ‘Αστέρω· μά πώς θά πάμε;

— Μέ τά πόδια, φυσικά· όπως εΐπε ό Νικόλας, τό κτήμα είναι κοντά.

Πρωί πρωί μαζεύονται τά παιδιά καί περιμένουν άνυπόμονα τό δάσκαλο. Νωρίς ήρθε κι εκείνος, όπως συνηθίζει πάντα. ‘Αφού έκαμαν τήν προσευχή τους, ξεκινούν όλοι χαρούμενα. Σήμερα έχουν καί κάποιον καινούριο σύντροφο μαζί· τή Σπίθα, τήν πιστή σκυλίτσα του Νικόλα.

Μόλις βγήκαν από τό χωριό, τά παιδιά ένιωθαν πώς δέν άγγίζουν τή γη· σάν νά πετούν. Τών κοριτσιών τά γέλια καί οί φλυαρίες μπερδεύονται μέ τών πουλιών τά τιτιβίσματα καί μέ τά μουρμουρίσματα τών νερών. Που καί που άκούς καμιά ξαφνιασμένη φωνούλα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 274 - 277)

1. ‘Αναγνώρισε τά επιρρήματα του κειμένου.
2. Κατάταξέ τα σε ξεχωριστές στήλες ανάλογα μέ τό είδος τους.
3. Σημείωσε τή λέξη πού προσδιορίζει τό καθένα.
4. ‘Απάντησε μέ δύο διαφορετικά επιρρήματα στις παρακάτω έρωτήσεις:

α) Που βρίσκεται; β) Πότε έφυγε; γ) Πώς μίλησε;

5. Γράψε τρεις ερωτηματικές φράσεις με τὰ ἐπιρρήματα πού, πότε, πῶς; — Ἀπάντησε στίς ἐρωτήσεις αὐτές με φράσεις πού νά ἔχουν ἀντίστοιχα ἐπιρρήματα (παράδειγμα: Πού θέλεις νά παίξουμε; — Θέλω νά παίξουμε ἐκεῖ).

86. ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Πόσο ξαφνιάστηκαν σήμερα τὰ παιδιά, μόλις μπῆκαν στήν τάξη τους! Στόν πίνακα κρέμονταν κάτι ὁμορφες χρωματιστές ζωγραφιές.

— Νά ἔρθουμε, κύριε, νά κοιτάξουμε λίγο ἀπό κοντά;

— Ναί, βέβαια, νά ἔρθετε· καί ὄχι λίγο μόνο, νά τίς κοιτάξετε ὅσο θέλετε.

Ἡ εἰκόνα πού εἶναι στή μέση, ἡ μεγαλύτερη, τραβᾷ πιά πολύ τήν προσοχή τους. Εἶναι ἕνα μεγάλο χωριό ἢ καλύτερα μιά μικρή πολιτεία, ἀκουμπισμένη στήν πλαγιά κάποιου βουνοῦ.

— Ποπό νερά! Πιά πολλά ἀπό τοῦ χωριοῦ μας.

— Ὁχι, δέν εἶναι πιά πολλά, μά φαντάζουν περισσότερο καθώς πέφτουν ἀπό τὰ ψηλῶματα, ἐξηγεῖ ὁ δάσκαλος.

— Καί πόσα πλατάνια, καί τί θεόρατες βαλανιδιές, καί καρυδιές με πυκνή φυλλωσιά! Πῶς πρασινίζουν στίς πλαγιές τὰ ἀμπέλια!

— Ποιό εἶναι αὐτό τό βουνό;

— Δέν τό γνωρίζετε; Κοιτάξτε το καλύτερα· ἴσως νά τό μαντέψετε. Βρίσκεται στή Θεσσαλία. . .

— Τό Πήλιο εἶναι! φωνάζει με χαρά μιά μαθήτρια, ἡ Κατερίνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 278 - 281)

1. Ἀναγνώρισε τό εἶδος καί τό βαθμό τοῦ κάθε ἐπιρρήματος τοῦ κειμένου.

2. Γράψε τέσσερις φράσεις πού ή καθεμιά νά έχει τό λιγότερο ένα επίρρημα ποσοτικό, βεβαιωτικό, διαστακτικό, άρνητικό.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ επίρρηματα αντίθετα από κείνα πού είναι γραμμένα μέ άρσεία γράμματα.
- α) Ό γλάρος ά ψ η λ ά πετᾶ καί — λογιάζει.
 β) Τό ἔ ξ ω τοῦ σύγου καί τό — τῆς ἐλιᾶς.
 γ) Όσο πιά χ α μ η λ ά πέφτει κανείς, τόσο πιά — κοιτάζει.
 δ) Άνέβα π ά ν ω στό βουνό καί ιδέ — στόν κάμπο.
 ε) Σήμερα στήνουν τήν καλύβα —, αύριο ἐ κ ε ἶ μακριά.
 ς) — πάει ό Νικηταρᾶς, π ί σ ω ό Κολοκοτρώνης.

4. Ποιά είναι τά αντίθετα τῶν ἐπιρρημάτων πού ακολουθοῦν:

ἐμπρός —	περισσότερο —
ἔτσι —	ὑπομονετικά —
δίκαια —	λίγο —
μυστικά —	περίπου —
φτηνά —	προσωρινά —
ἕστερα —	ἴσια —
μαλακά —	ἀπαλά —
σήμερα —	σπλαχνικά —
νωρίς —	πυκνά —

(Παράδειγμα: μαλακά — σκληρά).

5. Σέ κάθε παύλα νά βάλεις καί ένα επίρρημα από αυτά πού βρίσκονται μέσα στόν κύκλο.

ἴσως
 μάλιστα, δέν,
 σωστά, τάχα, ναί,
 ἀλήθεια, πιά, πιθανόν,
 βέβαια, σήμερα,
 ὄχι.

- α) — ἔρθει, — — ἔρθει. Ποιός ξέρει;
 β) — τό θάμα κι ἔγινε; Πές μου το νά σ' τό πῶ.
 γ) — ἀλλά τώρα ἀντιπαλεύει κάθε τέκνο σου μέ ὀρμή...
 δ) — ἄπιστοι ἐγεννήθη, —, τοῦ κόσμου ό Αυτρωτής.
 ε) Όμως, —, — εἶν' ξένο καί τό πέλαγο γιά σέ.

87. ΤΑ ΕΛΑΤΑ

Τά έλατα άπλώνονται σέ όλα σχεδόν τά έλληνικά βουνά, άπό τόν Πάρνωνα καί τόν Ταϋγετο ίσαμε τά σύνορα καί άπό τήν Ήπειρο καί τήν Κεφαλλονιά ώς τό Άγιονόρος καί τό Πάγγαιο.

Τά κλωνάρια τοϋ έλατου παρουσιάζονται σέ όριζόντια πατώματα γύρω στόν κορμό. Οί ώραιόι αύτοί κλώνοι καταντοϋν δυστυχώς βορά τών γιδιών.

Άπ' όλα τά δυστυχισμένα έλληνικά δασικά δέντρα έκείνα πού ρημάζονται περισσότερο — μετά τή βαλανιδιά — είναι τά έλατα. Μέ τόν ίδιο ρυθμό τής καταστροφής, σέ μερικές δεκαετίες δέ θά μείνει κατά τή γνώμη μου έλατάκι όρθιο πουθενά. Καί οί πολιτείες μέ τά άγρια έθιμά τους, παρά τίς συμβουλές τών μορφωμένων, αντί νά προστατεύουν τά δάση, βοήθοϋν στό έργο τής καταστροφής. "Όσα νέα έλατα γλιτώσουν άπό τούς λαθροϋλοτόμους κατεβαίνουν στα άστικά κέντρα τό χειμώνα ώς δέντρα. . . χριστουγεννιάτικα.

Θεσπέσιο είναι τό όραμα τοϋ χιονισμένου έλατιά. Ένα χειμωνιάτικο άνέβασμα, κατά τά Χριστούγεννα λ.χ., πρός μιά έλατοσκέπαστη χιονισμένη κορυφή θά είναι μιά έκδρομή άλησμόνητη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 285 - 289)

1. Νά βρείς τίς προθέσεις τοϋ κειμένου καί νά γράφεις σέ χωριστές στήλες:
- α) τίς μονοσύλλαβες,
  - β) τίς δισύλλαβες,
  - γ) όσες έχουν πάθει έκθλιψη,
  - δ) όσες έχουν πάθει άποκοπή καί
  - ε) όσες χρησιμεϋουν ώς πρώτα συνθετικά λέξεων τοϋ κειμένου.

2. Συμπλήρωσε τις παρακάτω φράσεις βάζοντας στη θέση της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση:

α) Οί κορμοί έχουν μείνει — κλωνάρια.

β) Προβαίνει ό ήλιος — όλη του τή χάρη.

κι — λάμψη τόν κόσμο πλημμυρίζει.

γ) — τό μαστρο-Γιάννη καί τά κοπέλια του.

δ) — λίγο θά ξεπεφε κάτω.

3. Συμπλήρωσε τις παρακάτω φράσεις βάζοντας στη θέση της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση. Ύπογράμμισε τά άρθρα πού έχουν ένωμένη μαζί τους τήν πρόθεση σέ:

Θά φτάσουμε — λίγο.

Γράφω καλά — αυτό τό μολύβι.

Έφυγα — τό σπίτι καί πηγαίνω στό σχολείο.

Έσύ νά βλέπεις — τά έδω καί έγώ — τά εκεί.

Άπό δω — εκεί.

— τήν Πόλη έρχομαι καί στην κορφή κανέλα.

Ό άνθρωπος δέν μπορεί νά ζήσει — τροφή.

Θά είμαι έδω άπό τις πέντε — τις έφτά.

Πήγα στό σπίτι μου καί έφαγα — πολλή όρεξη.

88. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Τό σκύλο κάμε σύντεκνο καί τό ραβδί σου βάστα.
2. Ούτε ό Αύγουστος χειμώνας ούτε ό Μάρτης καλοκαίρι.
3. Ουδέ σέ γάμο ρίχνονται ουδέ σέ χαροκόπι.
4. *Η λευτεριά θά λάμψει έδω ή θά μάς πάρει ό Χάρος.
5. Είτε βουνό είτε ρέμα βρείς, μή σκιαζεσαι καί πέρνα.
6. *Η βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψηνει.
7. Είμαι χειμώνας, αλλά — δές! — οί μυγδαλιές άνθισαν.

8. *Αν και δὲ λείπουν οἱ χαρές, εἶναι πολλές κι οἱ λύπες.
9. Μὴν πείτε πὼς σκοτώθηκα, νά μὴν κακοκαρδίσου.
10. Ποιὸς εἶχε πεῖ πού σου 'μελλε, πέτρα, νά βγάλεις ρόδο;
11. *Ὅ,τι γυαλίζει μὴ θαρρεῖς ὅτι εἶναι καὶ χρυσάφι.
12. Πουλὶ, σου ἀνοίγω τὸ κλουβί, γιατί πονῶ γιὰ σένα.
13. *Ὅταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τὰ ποντίκια.
14. *Αναβε τὸ λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
15. Λαλεῖ τ' ἀηδόνι, ὡσότου πιά χρυσή ἡ αὐγὴ προβάλλει.
16. *Αν γειτονέψεις μέ κουτσό, θά μάθεις νά κουτσαίνεις.
17. Εἶμ' Ἑλληνας, ὥστε κι ἐγὼ γιὰ λευτεριά διψᾶω.
18. Τόσο ψηλά εἶν' τὰ κύματα, πού κρύβουν τὸ καράβι.
19. Κάλλιο νά κλάψει τὸ παιδί παρὰ νά κλάψει ἡ μάνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 290 - 291)

1. *Νά βρεῖς: α) τοὺς συνδέσμους τοῦ κειμένου, β) τὸ εἶδος στοῦ ὁποῖο ἀνήκει ὁ καθένας, καὶ γ) τίς λέξεις ἢ τίς προτάσεις πού συνδέουν. (Προφορικά).*
2. **Ἀπὸ τὰ παρακάτω τετραγωνάκια νά πάρεις καὶ νά βάλεις στὴ θέση τῆς κάθε παύλας τὸ σύνδεσμο πού ταιριάζει:*

δηλαδή	γιατί	εἴτε	ἢ
μολονότι	ὥσπου	ἄρα	σάν
ὥστόσο	πρίν	παρὰ	ἂν
μήπως	ἐνῶ	γιὰ νά	ἅμα

- α) — νά βρῶ τὸ τόξο μου, τὸ ἐλάφι ὀρμᾷ καὶ φεύγει.
- β) Δέν εἶναι πανηγύρι ἐδῶ, — σκληρὸς ἀγώνας.
- γ) Ὁ Διάκος — τ' ἀγροίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
- δ) — μιλοῦσε ὁ γέροκτας, τοῦ νιοῦ ἡ καρδιά σκιρτοῦσε.
- ε) — φοβᾶσαι τὸν γκρεμό, πάρε τὸ μονοπάτι.
- ς) Κοίταζε μέ προσοχὴ — τὸν ἐβλεπε κανεῖς.
- ζ) Δέ μιλοῦσε, — ἢ γιαγιά κοιμόταν.

3. *Νά ένώσεις τίς προτάσεις μέ τό σύνδεσμο πού παραλείπεται θά τόν βρείς στόν κύκλο:*

ἀλλά καί
λοιπόν, δηλαδή
ἀφοῦ, νά, οὔτε
μόλις, πού, ὅτι, παρά
μήπως, ἐπομένως
μηδέ, ἄν, ἀλλά
ὥσότου

- α) Εἶναι ἀδιάλλακτοι — — προσεκτικοί.
β) Ναί, θά σᾶς τά πῶ, — τό θέλει ὁ πατέρας μου.
γ) Θά ἀναχωρήσω — πάρω γράμμα σου.
δ) Θέλω — πάω — κοιμηθῶ.
ε) Τόσο πολύ τή μέθυσε ὁ χυμός τοῦ ἡλίου, — ἔγειρε τό κεφάλι της.
ς) Κελαηδεῖ μέ τέτοιον πόνο, — τά δέντρα μαραίνονται.
ζ) Ἦμουν βέβαιος — θά τή γελοῦσα.
η) Προτιμότερος ὁ θάνατος — τέτοια ζωή.

89. Ο ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΙ

Ἐνός ἡμερῶν ὁ λύκος κατεβαίνοντας τήν ἀκροποταμίᾳ ἀντίκρισε τό ἀρνί.

— Μά τήν ἀλήθεια, εἶπε μέσα του, δέν τό πιστεύω πῶς θά ἦμουν τόσο τυχερός σήμερα. Θά γλιτώσω ἀπό τόν κόπο νά τρέχω στή στάνη. Θά τό χάψω βέβαια· μά νά βρῶ καί καμιά δικαιολογία πού νά ἔρχεται σέ λογαριασμό.

— Νά σοῦ πῶ! φωνάζει· τρόπος εἶν' αὐτός νά θολώνεις τό νερό καί νά μήν ἀφήνεις νά πιοῦνε κι ἄλλοι;

— Ἐγώ θολώνω τό νερό; Ποῦ, κύρ λύκο;

- Νά, ἐδῶ πού εἶμαι. Γιά ἔλα νά δεῖς.
 — Ἐγὼ μὲν ἀκουμπῶ τὰ χεῖλια μου στὴν ἄκρη τοῦ νεροῦ. Πῶς νά τό θολώσω;
 — Ἄς εἶναι, ἄς τό παραδεχτοῦμε αὐτό. Ξέρεις ὅμως πῶς σοῦ χρειάζεται τιμωρία, γιατί ἔβρισες τόν πατέρα μου;
 — Ἐγώ; . . . Ὅποτε;
 — Πέρσι.
 — Μά ἐγὼ πέρσι δέν ἦμουν κάν γεννημένο! Μά τὰ χορταράκια, πού εἶναι ἡ τροφή μου, κύρ λυκο!
 — Ἄ! ἐσύ, βλέπω, ξέρεις καί βρίσκεις δικαιολογίες. Αὐτό ὅμως δέ θά πει πῶς ἐγὼ πρέπει νά μείνω νηστικός.
 Καί τό ἔφαγε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 292)

1. *Νά βρεῖς ὅλα τὰ μόρια τοῦ κειμένου καί τό εἶδος τοῦ καθενός.*
2. *Νά ἀντιγράψεις τίς ἀκόλουθες φράσεις καί νά σημειώσεις κάτω ἀπό κάθε δεικτικό νά τόν ἀριθμό 1, κάτω ἀπό τό βουλητικό τόν ἀριθμό 2 καί κάτω ἀπό τό σύνδεσμο νά τόν ἀριθμό 3:*
Πήγαινε νά φέρεις τό βιβλίο μου. Νά τό βιβλίο σου, νά καί τό μολύβι σου.
Πήγαινε καί νά μή σέ ξαναδῶ ἐδῶ.
Τρέχω νά δῶ τί γίνεται.
Ποῦ νά καθίσω ἐγώ; Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ θέση σου.
Νά μείνω ἢ νά φύγω; Πρέπει νά μείνεις.
3. *Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν νά ὑπογραμμίσεις τὰ μόρια καί νά πῆς τί σημαίνει τό καθένα:*
  - Περνᾶ ὁ λαγός, μά νά ὁ αἰτός χιμᾶ νά τόν ἀρπάξει.
  - Ἄς γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πῶς δέν πεινοῦμε.
  - Θέλω νά ῥθῶ, μά τοὺς θεούς, μά ἡ δύναμη μοῦ λείπει.
  - Γιά δές καιρό πού διάλεξε ὁ Χάρος νά μέ πάρει.
  - Ἄλαφροῖσκιωτε καλέ, γιά πές ἀπόψε τί ἴδες.
  - Νά μιά βοσκούλα στό βουνό, πού κάθεται καί κλαίει.

90. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

«Ποπό! τί όμορφιές! Γειά σας, παιδιά! Μπράβο! Ώραϊα τό ψήσατε τό άρνί! Φώναζε κάθε τόσο ό πασάς στους Τούρκους δούλους του.

Ή μικρός Έλληνας, όμως, άποτραβηγμένος παράμερα, κοίταζε λυπημένος και άναστενάζε κάθε τόσο: "Αχ, άχ! Δυστυχία μας! Ήλιμονό μας!

— Ούφ! Πάψε πιά, βαρέθηκα νά σ' άκούω, του είπε ένας Τουρκος δούλος πού στεκόταν λίγο παραπέρα. Ή μικρός ήσύχασε, μά σέ λίγο έπιασε πάλι τ' άναστενάγματα, ώσπου τόν άκουσε στό τέλος κι ό πασάς.

— Ή, Ρωμιόπουλο! Ήλα κοντά μου. Γιατί άναστενάζεις;

— Πώς νά μήν άναστενάζω, πασά μου, σάν συλλογίζομαι πώς όλα αυτά τά ώραϊα μέρη ήταν δικά μας και μās τά πήρατε;

— Μπά! Ήξερεις, βλέπω, και ιστορία, τσοπανόπουλο! Νάι, ήταν δικά σας, μά ό Ήλλάχ τά έδωσε σ' έμās.

— Μά ξερείς, πασά μου, τί λένε τά τραγουδία μας; Πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς, πάλι δικά μας θά ναι.

— Καλέ τί μās λές! Βλέπεις αυτή τή σούβλα, πού ψήσαμε τό άρνί; Νά, τήν μπήγω στη γή και, όταν αυτή ρίξει ρίζες και γίνει δέντρο, τότε και αυτά τά μέρη θά γίνουν έλληνικά.

— Μακάρι! ευχήθηκε τό Έλληνόπουλο.

Και τό θαύμα έγινε· ή σούβλα ρίζωσε κι έγινε ένα ώραϊο ψηλό κυπαρίσσι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 293)

1. Νά βρεϊς τά επιφωνήματα του κειμένου και νά πεϊς τί σημαίνει τό καθένα.
2. Μέ ποιά επιφωνήματα φανερώνεις:
τό θαυμασμό, τήν άπορία, τή χαρά, τή λύπη, τήν ειρωνεία, τήν ευχή, τή στενοχώρια;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά άκλιτα μέρη τοῦ λόγου

1. Γράψε πέντε άκλιτες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 52 καί σημείωσε πλάι στήν καθεμιά τί μέρος τοῦ λόγου εἶναι.

2. Νά βρεῖς τά επιρρήματα τοῦ παρακάτω κειμένου καί νά κάμεις τή γραμματική τους ἀνάλυση:

Κάποτε τά πουλιά θέλησαν νά ἐκλέξουν βασιλιά. Ὁ Θεός τότε τά κάλεσε καί εἶπε νά γίνει βασιλιάς ὅποιος μπορέσει νά πετάξει ψηλότερα. Αὐτό στενοχώρησε τά πουλιά. Μόνο ὁ καλογιάννος γέλασε. «Ἐγώ θά βγῶ βασιλιάς, γιατί ὁ αἰτός γέρασε πιά», εἶπε. Ὁ άγώνας άρχισε, ἀλλά δέ βάσταξε πολύ. Γρήγορα ὁ αἰτός ξεπέρασε ὅλα τά πουλιά κι ὅταν ἔφτασε ὡς ἐκεῖ πού δέν μποροῦσε νά πετάξει πιό πάνω, φώναξε: «Ποιό μπορεῖ νά πετάξει ψηλότερα ἀπό μένα;» Ὁ καλογιάννος, πού εἶχε κρυφτεῖ στή ράχη τοῦ αἰτοῦ, ἀνατινάχτηκε λίγο καί φώναξε: «Ἐγώ!» Κι ἔτσι ἔγινε βασιλιάς!

3. Γράψε πέντε φράσεις μέ πέντε διαφορετικές προθέσεις.

4. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες φράσεις μέ τίς λέξεις πού λείπουν, γιά νά γίνει ἡ σύνδεση τῶν προτάσεων:

Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν . . . οἱ θεοί ἦταν πολλοί.

Θέλω νά πετάξω . . . δέν μπορῶ.

Εἶμαι ἑλαφρά ντυμένος καί φοβοῦμαι . . . κρυθώ.

Γάτα . . . κοιμᾶται ποντικούς δέν πιάνει.

Δέν ξέρω . . . γίνεται ὁ φίλος μου.

Ὁ Νίκος διαβάζει . . . γράφει σωστά.

Ἦ άκουγε . . . φύγε.

5. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις καί συμπλήρωσε τίς προτάσεις πού άρχίζουν μέ τούς συνδέσμους:

α) Τό μάθημα τελείωσε· λοιπόν . . .

- β) Αρχίζει να νυχτώνει, όταν...
- γ) Ο Πέτρος δέν ήρθε στο σχολείο, γιατί...
- δ) Θέλω να πάμε εκεί μαζί· δέ θα πάω κι εγώ, αν...
- ε) Οι άνθρωποι πρέπει να εργάζονται, για να...
- ς) Είναι τόσο στενός ο δρόμος; ώστε...
6. Γράψε πέντε φράσεις που ή καθεμά νά έχει από ένα μόρι: **μά,**
νά, για, θά, άς.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	<i>Σελίδα</i>
<i>ΠΡΟΛΟΓΟΣ</i>	5
ΚΕΙΜΕΝΑ	ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ*
1. 'Ο Τζιτζικας και τό μυρμήγκι	<i>Φθόγγοι και γράμματα (1-21) ..</i> 7
2. 'Η Σαμαρείτισσα	<i>Συλλαβές, συλλαβισμός (23-27) ...</i> 8
3. Τό δελφίνι	<i>Γενικοί κανόνες τονισμού, ό τονι- σμός τών ονομάτων (31-32) ....</i> 9
4. Τά μεγάλα Παναθή- ναια	<i>'Ο τόνος στά ρήματα (33) .....</i> 10
5. 'Ο γυρισμός του πα- τέρα	<i>'Εγκλιτικές λέξεις, τόνοι και πνεύ- ματα (36-40) .....</i> 11
6. Δείπνο	<i>'Ορθογραφικά σημεϊα (41) .....</i> 12
7. 'Επιδρομή αεροπλά- νων	<i>Τά σημεϊα τής στίξης (43) .....</i> 13
8. Νανουρίσματα	<i>Συνίτηση, συναίρεση (47-48) ....</i> 15
9. Νανουρίσματα	<i>'Εκθλιψη, αφαίρεση, αρχικά φω- νήεντα (49-51) .....</i> 16
10. Του κλέφτη τό κιβούρι	<i>Συγκοπή, αποκοπή (52-53) .....</i> 17
11. Κούνια κοριτσιών ...	<i>Τό τελικό ν (55-56) .....</i> 18
'Ασκήσεις για επανά- ληψη	<i>Οί φθόγγοι και τά γράμματα (1-57) .....</i> 20

* Οί αριθμοί σέ παρένθεση παραπέμπουν στους παραγράφους τής Γραμματικής.

		Σελ.
12. Ἡλεκτρισμός	<i>Λέξεις λαϊκές καί λόγιες (58) . . .</i>	23
13. Τά χέρια καί τά πόδια	<i>Παραγωγικό, οἰκογένειες λέξεων (59-63) . . . . .</i>	24
14. Ὁ θεῖος Πελοπίδας	<i>Παράγωγα ῥήματα (64-66) . . . . .</i>	25
15. Οἱ ἀκούραστοι χορευτές	<i>Οὐσιαστικά παράγωγα ἀπό ῥήματα (67) . . . . .</i>	27
16. Δύο ποντίκια	<i>Ὑποκοριστικά, μεγεθυντικά (68-69) . . . . .</i>	28
17. Στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ	<i>Τοπικά, περιεκτικά (70-71) . . . . .</i>	29
18. Ὁ καημός τοῦ Κωστάκη	<i>Ἐθνικά (72) . . . . .</i>	31
19. Τό ἀκροατήριό τοῦ καπετάν Νικόλα	<i>Ἐπαγγελματικά, ἀνδρωνυμικά κ.ἄ. (73-75) . . . . .</i>	32
20. Στόν Ἄι-Νικόλα	<i>Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό ῥήματα (77) . . . . .</i>	32
21. Κυριακάτικο πρωινό μέ βροχή	<i>Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὐσιαστικά κτλ., παράγωγα ἐπιρρημάτων (78-81) . . . . .</i>	34
22. Ὁ μύρμηγκας	<i>Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια (82-83) . . . . .</i>	35
23. Δύο ξαδέρφια στό τηλέφωνο	<i>Λόγια ἀχώριστα μόρια (84) . . . . .</i>	36
24. Τό πατρογονικό σπίτι τοῦ καπετάν Θύμιου	<i>Ἡ σημασία τῶν συνθέτων (85-89) . . . . .</i>	38
25. Τό ὄραμα τῆς Παναγίας	<i>Ἡ μορφή τῶν συνθέτων (90-95) . . . . .</i>	39
26. Ἡ ἀγάπη τῆς θάλασσας	<i>Τό δεύτερο συνθετικό (96-101) . . . . .</i>	40
27. Ψάρεμα στό Γλαρονήσι	<i>Ὁ τονισμός τῶν συνθέτων (102-104) . . . . .</i>	42

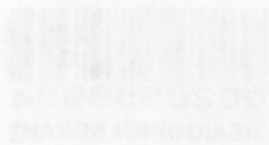
		Σελ.
28. Τό ὄμορφο χωριό ...	<i>Κυριολεξία καί μεταφορά (105).</i>	43
29. Τά ἄστεϊα τοῦ παπ- ποῦ	<i>Ὁμώνυμα, παρόνυμα (106-108)..</i>	44
30. Κλέφτικα τραγούδια.	<i>Συνώνυμα, ταυτόσημα (109-110).</i>	45
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Οἱ λέξεις (58-110) .....</i>	46
31. Ὁ Πηνεῖος	<i>Τό ἄρθρο (117-120) .....</i>	49
32. Αἰσώπειοι μῦθοι	<i>Τό ἀόριστο ἄρθρο (119) .....</i>	50
33. Τό χωριό	<i>Κόρια καί κοινά οὐσιαστικά (122).</i>	51
34. Μαθήτρια σέ μοδίστρα	<i>Γένος οὐσιαστικῶν (124-127)....</i>	52
35. Γιορτινές συνήθειες τῶν γεωργῶν	<i>Ὁ ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν (128).</i>	54
36. Μιά βιβλιοθήκη	<i>Ἀρσενικά σέ -ας καί -ης (133-137).</i>	56
37. Τό ὄνειρο τοῦ Πανά- γου	<i>Κλίση ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν (133, 135-142) .....</i>	58
38. Λαϊκή ζωολογία	<i>Κλίση θηλυκῶν (145-150, 152) ...</i>	60
39. Ἡ λευτεριά ἔρχεται..	<i>Κλίση οὐδέτερον (154-161) .....</i>	62
40. Ὁ Ἄι-Λιάς	<i>Ἀκλιτα, ἔλλειπτικά οὐσιαστικά (164, 166) .....</i>	64
41. Ὁ διανομέας	<i>Ἰδιόκλιτα (167) .....</i>	65
42. Συζήτηση στήν αὐλή τοῦ σχολείου	<i>Ἰδιόκλιτα (167) .....</i>	66
43. Νοσταλγία	<i>Διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκα- τάληκτα (168-170) .....</i>	68
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Τά οὐσιαστικά (121 - 170) .....</i>	69

	<i>Σελ.</i>
44. Ἡ Γαλιλαία.....	<i>Ἐπίθετα (171-172)</i> 72
45. Ἡ βραχοστύλωτη ἐκ- κλησιά.....	<i>Κλίση ἐπιθέτων (172-175)</i> 73
46. Λειτουργία στό χωριό	<i>Κλίση ἐπιθέτων (176)</i> 74
47. Οἱ λαγοί καί οἱ βά- τραχοι.....	<i>Κλίση ἐπιθέτων (177)</i> 76
48. Παροιμίες καί σκόρ- πιοι στίχοι.....	<i>Ἀνώμαλα ἐπίθετα (179)</i> 77
49. Τά Ἐφτάνησα.....	<i>Παραθετικά (181-183, 187)</i> 78
50. Τό Αἶγαῖο καί τά νη- σιά του.....	<i>Παραθετικά (180-182, 187)</i> 79
51. Τό παράδοξο καντη- λέρι.....	<i>Ἀνώμαλα παραθετικά (183)</i> 80
52. Ἡ ἀρίθμηση τῶν αἰ- ώνων.....	<i>Ἀριθμητικά, ἀπόλυτα καί τακτικά (188-193)</i> 82
53. Παιδιά στό ψάρεμα...	<i>Ἀριθμητικά, πολλαπλασιαστικά, ἀ- ναλογικά, περιληπτικά (194-196)</i> 83
54. Ὁ τραγουδιστής καί ἡ χορεύτρια.....	<i>Προσωπικές ἀντωνυμίες (198-200)</i> 84
55. Ἀλεποῦδες στό κοτέ- τσι.....	<i>Κτητικές, αὐτοπαθεῖς, ὀριστικές ἀντωνυμίες (202-204)</i> 85
56. Ὁ ξυλοκόπος καί ὁ Ἐρμῆς.....	<i>Δεικτικές καί ἐρωτηματικές ἀν- τωνυμίες (205, 208)</i> 86
57. Ἰφιγένεια.....	<i>Ἀναφορικές ἀντωνυμίες (206-207)</i> 88
58. Ἀνέλπιστη ἀντάμωση	<i>Ἀόριστες ἀντωνυμίες (209)</i> 89
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Ἐπίθετα, ἀριθμητικά, ἀντωνυμίες (171-210)</i> 91
59. Δύο ἀδερφάκια.....	<i>Ρῆμα, ὑποκείμενο (211-212)</i> 92

60. Παροιμίες	Διαθέσεις τῶν ρημάτων (213-215).	94
61. Παροιμίες	Διαθέσεις καί φωνές τῶν ρημάτων (213-216)	96
62. Στίχοι	Ἐγκλίσεις (217)	97
63. Παιδικές ἀναμνήσεις	Ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις (217)	98
64. Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα	Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος (219-225).	99
65. Ἡ καλιακούδα, ὁ κοῦ- κος καί τὰ περιστέρια	Τά ρήματα ἔχω καί εἶμαι (235- 236)	100
66. Παραμονή πρωτομα- γιαῶς	Ἀῶση, συζυγίες (233, 238)	102
67. Παροιμίες, γνωμικά καί ἄλλα	Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας (229-231, 238)	104
68. Ἡ Δέσπω ἢ Σουλιώ- τισσα	Θέμα, κατάληξη καί χαρακτήρας (229-231, 238)	106
69. Στή στάση τοῦ λεω- φορείου	Καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα (216, 238)	107
70. Βουνό ἢ θάλασσα	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)	108
71. Οἱ Σειρήνες	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)	110
72. Μεταμορφώσεις	Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)	111
73. Πεθαίνει τό δάσος;	Ἐνεργητική φωνή δεύτερης συζυ- γίας (248-249, 251)	113
74. Σκόρπιοι στίχοι	Παθητική φωνή δεύτερης συζυγίας (250, 252-253)	114
75. Ὁ γάμος τῆς Ἀφρό- δως	Συνηρημένα ρήματα (254)	115
76. Στίχοι ἀπό δημοτικά τραγούδια	Τό ἐνεστωτικό θέμα (257-258)	116

	<i>Σελ.</i>
77. Παροιμίες	<i>Τό ἐνεστωτικό θέμα (258)</i> 118
78. Τό πάρσιμο τῆς Τροίας	<i>Ὁ σιγματικός ἀόριστος (260)</i> 119
79. Ὁ Ὀδυσσεύς στό κυ- νήγι	<i>Ὁ ἄσιγμος ἀόριστος (261-262)</i> . . . 121
80. Μελτέμια	<i>Ὁρθογραφία ἐνεργητικῶν ἀοριστι- κῶν τύπων (263)</i> 122
81. Τό σχέδιο τῆς Ἴφι- γένειας	<i>Ἀντιστοιχία ἐνεργ. ἀορ., παθητ. ἀορ. καί παθητ. μετοχῆς (264-265)</i> . 124
82. Ἡ σωτηρία	<i>Δεύτερος παθητικός ἀόριστος (267)</i> . 125
83. Φῶς ἀπό τό Ἄρκάδι	<i>Οἱ μετοχές (273)</i> 126
84. Ὁ παππούς δέ θά ξανάρθει	<i>Ἀνώμαλα ρήματα (272)</i> 127
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Τά ρήματα (211-273)</i> 129
85. Σχολική ἐκδρομή	<i>Ἐπιρρήματα τοπικά, χρονικά, τρο- πικά (274-277)</i> 130
86. Τά Ἄμπελάκια	<i>Ἐπιρρήματα ποσοτικά κ.ἄ. (278- 281)</i> 131
87. Τά ἔλατα	<i>Προθέσεις (285-289)</i> 133
88. Παροιμίες καί σκόρ- πιοι στίχοι	<i>Σύνδεσμοι (290-291)</i> 134
89. Ὁ λύκος καί τό ἀρνί . .	<i>Μόρια (292)</i> 136
90. Τό κυπαρίσσι τοῦ Μι- στρά	<i>Ἐπιφωνήματα (293)</i> 138
Ἀσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	<i>Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου (274- 294)</i> 139

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

		Σελ.
77. Παροιμίες	Τα άσπασματά τών (248)	116
78. Τα κάταρα τής Τροίας	Τό άσπασματό άσπασματό (260)	119
79. Ο Χουανίτος τής 49	Τό άσπασματό άσπασματό (260-262)	121
80. Μάγισσα	Οάσπασματό άσπασματό άσπασματό άσπασματό (267)	122
81. Τό άσπασματό τής ίρι- γώνου	Άσπασματό άσπασματό άσπασματό άσπασματό (267-268)	124
82. Η σπασματό	Άσπασματό άσπασματό άσπασματό (268)	125
83. Οάσπασματό τής 49	Οάσπασματό (268)	126
84. Ο άσπασματό τής 49	Άσπασματό άσπασματό (272)	127
Άσπασματό τής 49	Τό άσπασματό (277-278)	129
85. Σπασματό άσπασματό	Άσπασματό άσπασματό άσπασματό άσπασματό (277-278)	130
86. Τό άσπασματό	Άσπασματό άσπασματό άσπασματό άσπασματό (278)	131
87. Τό άσπασματό	Άσπασματό (282-283)	133
88. Παροιμίες τής 49	Άσπασματό (287)	134
89. Ο άσπασματό	Άσπασματό (287)	136
90. Τό άσπασματό	Άσπασματό (287)	138
Άσπασματό τής 49	Τό άσπασματό άσπασματό άσπασματό (287)	

0020556984
BIBLIΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΣΤ' 1981 (I) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 160.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3534 / 30 - 12 - 80
ΕΚΤΥΠΩΣΗ Γ. ΚΙΩΤΗ Ο.Ε. - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ Δ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ & ΣΙΑ Ε.Ε.

